

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

נעבים-וילך

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואל שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרח הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רחל**

שמואל

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז'ך אלול ה'תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

עדיבת פדיון נפש מסוגל להציל מגזרות קשות לבלל ולפרט
והעושה פדיון זה באופן זה

מובטח לו שישרים שנתו

יערוך ראש ישיבת המקובלים נהר שלום שליט"א מוה' הרב ראש הישיבה

רבי **בניהו שמואל** שליט"א

בערב ראש השנה ובערב יום כיפור

פדיון נפש
עם כוונות
הדש"ש
זיע"א

יש להעביר את השמות וסך 36 ש
שהוא כולל 160 פרומות לכל שם ולכל פדיון

השמות מתקבלו לפדיון ערב ראש השנה עד כ"ח אלול בערב, ולפדיון ערב יום הכיפורים עד ח' תשרי בערב

ח' החתם סופר
זצוק"ל

בזמן מלחמת נפוליון, ערך
ח' החתם סופר, פדיון
נפש עפ"י הקבלה, לכל
אנשי העיר פרשבורג ובזמן
ההפצות לא חת אפ"י
יהודי אחד עלאף שנוחרבו
כל בתי העיר (חלבד ד'
בתים) ויהי לפלא גדול
(ספר עם לבדד ישכון,
מתוך כת"י של החת"ס)

המגיד מחזר יש
זיע"א

פעם חלטה אשת רב העיר
חזריטש, והמגיד אחי שהגיע
זמנה להפטר מהעולם,
ולאחר תחנוני של רב העיר,
ערך המגיד זיע"א פדיון נפש
ע"פ הקבלה בכסף שנתנה
לו הרבנית, והציל את חייה
ממוות בטוח. (ספר עם לבדד
ישכון)

חייגו: 02-624-9000

אובוואטצאפ: 052-33-25-778

כל כספי הפדיון נפש – קדש לחזקת מוסדות נהר שלום מוסדות של המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זיע"א

עריכת פדיון נפש מסוגל להציל מגזרות קשות לכלל ולפרט

"והעושה פדיון זה באופן זה בוודאי משלים שנתו" (שער הכוונות)

בס"ד

הפדיון נפש

שמבטיח שנה טובה ומאושרת!

מי סידר את הפדיון לראשונה?

בספר שערי רחמים כתב: "פדיון נפש המקובל מאלוהי הנביא זכור לטוב". הוא מובא גם ברמב"ן, ה'שמן ששון' בשם האריז"ל ורבי חיים ויטאל, הרש"ש הקדוש, החיד"א, רבי חיים פאלאג'י ועוד.

האם הפדיון עובד גם בזמננו?

בזמן מלחמת נפוליאון, ערך מרן החתם סופר "פדיון נפש" לכל תושבי פרשבורג. בזמן ההפצצות, נחרבו כל בתי העיר אולם אף יהודי לא ניזוק, ויהי לפלא גדול!

(ספר עם לבדד ישכון, מכת"י החת"ס)

איך משפיע הפדיון על האדם?

לבד מהגוף והנשמה, יש לכולנו גם 'צלם'. ה'צלם' הוא חלק רוחני השורה על האדם, מחיה אותו ושומר עליו מכל רע. אם ה'צלם' נפגע או מסתלק, נפגעת השמירה על האדם, ואז הוא יכול להיפגע בגופו או בפרנסתו וכי"ב. עריכת הפדיון כראוי - משיבה את ה'צלם' למקומו, ולהגנה מיטבית על האדם.

כיצד נערך הפדיון?

הרב הפודה כותב צירופים של שמות הקודש שעולים כמניין 160, ועל כן צריך 160 פרוטות מכסף (ק"ס פרוטות). 160 הוא גימטריא צלם, והוא משיב את הגנת הצלם על האדם, ועולה גם כמניין עץ - 'כי האדם עץ השדה'. לאחר הפדיון ניתן הכסף כצדקה לעניים תלמידי חכמים.

(עפ"י מהרח"ו והחיד"א)

ההבטחה המופלאה:

"העורך פדיון נפש באופן זה - בוודאי משלים שנתו!"

(הגהות 'שער הכוונות')

יש לכם בעיה? - זה הפיתרון!

"ופדיון נפש זה הוא תועלת ותרופה לכל צרה שלא תבוא, ובפרט לחולים שיתרפאו במהרה!"

(פרי עץ חיים)

האם זה בדוק ומנוסה?

"וכבר היו מנסים ובודקים אותו יותר מאלף פעמים, והיה מועיל בעזרת ה' תכף באותה שעה, והיתה ניכרת תועלתו ותרופתו לכל אדם!"

(פרי עץ חיים)

מי צריך לערוך את הפדיון?

"שיהיה עורך הפדיון תלמיד חכם, אשר יראתו קודמת לחכמתו ובקי בכוונות האריז"ל והרש"ש"

(מנהגי רבותינו המקובלים)

מתי צריך לערוך את הפדיון?

"לערוך פדיון נפש בכל ערב ראש השנה וערב יום הכיפורים"

(מנהגי רבותינו המקובלים)

ידוע שגם מורנו ורבנו המקובל רבי יצחק כדורי זצוק"ל היה מעביר מעות הפדיון מידי שנה בערב ר"ה ובערב יו"כ למורינו ורבנו הגה"צ רבי בניהו שמואלי שליט"א בכדי שיערוך בעבורו את הפדיון נפש בכוונות הרש"ש

02-624-9000

כל כספי הפדיון קודש להחזקת מוסדות 'נחל שלום' מיסודו של המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זיע"א

כולל אברכים מצוינים, שיעורים בתורת הקבלה, כולל ליל שישי, ישיבת בין הזמנים, שעורי תורה, פעולות להפצת הזוהר הקדוש, הוצאת ספרים ועלויות תורניים, תפילות להצלחת עם ישראל, תיקון נפטר, פדיון נפש, בית תמחוי, תמיכות חג ליתומים ואלמנות, קמחא דפסחא, פעילויות לילדים ונוער, הבית היהודי - יעוץ במגוון נושאים

ספרי החגים עכשיו על המדף

כיפור

ראש השנה

סוכת
רחמים

סוכות

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 י-ם 00-644-33-00

ניתן להשיג

הפצה ראשית 'סגולה' 00-33-644-02

הלכות ומנהגי ערב ראש השנה

הלכות ומנהגי ערב ראש השנה

א. נוהגים שביום כ"ד אלול קורין בפרשת וישלח "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום" וכו' עד "בת מי זהב" [א].

ב. ביום כ"ה באלול תזהר בו לקדשו ביותר, וסמוך לבין השמשות של ליל כ"ה תעשה טבילה אחת להעביר רוח רעה, ושניה לתקן עון הכעס, ועוד חמש טבילות לקבל הארת חמשה אור דחסד, כי כ"ה באלול הוא היה יום ראשון דששת ימי בראשית שנברא בו אור החסד. ותזהר כל אותו לילה ויום מכעס, ומזדברים בטלים, ולא תתענה בו, אלא תאכל בלילה וביום לחם ובשר ותברך ברכת המזון בכונה, ותאכל בו מיני מתיקה, ותרבה בו צדקה, ותדליק אתה או אשתך באותו הלילה חמשה נרות כנגד חמשה אור דחסד. ואם יזדמן אותו יום שמוציאים ס"ת תעלה לס"ת בציבור, ובליל כ"ה וביום יאמר הבקשות המסודרות בלשון חכמים [ב].

עיונים והארות

הראשון היה בזו"ן דפרצוף הזמנים ולכן התאחר זווגם עד שמיני עצרת. ומה שאמרו רבותינו שבכ"ה באלול נברא העולם פי' זו"ן דפרצוף הימים.

ב. לשון חכמים (ח"א בסופו ובח"ב).

ימים אלו רבותינו קבעו שהם ימים של ביקור שהם כמו ארבעה ימים קודם ר"ה, וכתבו רבותינו כי בכל הקורבנות נאמר "והקרבנתם עולה" ובר"ה ועשיתם עולה, ללמד שבר"ה יעשה עצמו עולה שמקריב את עצמו שיהיה קרוב לה', והנה יום בריאת העולם הוא ביום כ"ה אלול אבל יום תחילת מעשיך זה ר"ה כי עיקר העולם הוא "האדם", כי הוא שלימות הבריאה, ומבואר בגר"א דמעתה, הרי שהימים הראשונים עד שנברא האדם הם ימי חסד באופן מיוחד ימים שהקב"ה נתן לנו בלי שום ביקוש כמו"ש "עולם חסד יבנה" בלא שום איתערותא דלתתא, והכח הזה מתעורר עתה בכל שנה ושנה. ועתה זה הזמן לקבל ולהיטהר, ולמעשה תמיד עושה עמנו הקב"ה חסד אבל זה ע"י תפילה וזה חסד שאין כמוהו אבל בבריאת העולם היה חסד יוצא מן הכלל שעדין לא נברא אדה"ר שיתפלל וכו' ואפי' שהכפירים שואגים לטרף וגם הם מתפללים אבל כל זמן שאין אדם אינו דומה כי האדם הוא מחזיק את הבריאה כולה.

לבן צריך בימים אלו להכין את עצמו בלימודים במידות בהנהגות במצוות כדי שיבא ליום הדין ויש לו חיילים ופרקליטים וכו' ולא יגיע לר"ה ועדין לא הכין עצמו כמו שידוע כאשר המלך הולך למלחמה שולח חיילים להכין הדרך והולכים לפניו כדי לנצח שאם ילך הוא קודם בלא הכנה יכול להרג, כן בר"ה אנחנו צריכים לילך מוכנים וכמו שאמרו רבותינו מודה בקנס פטור אבל כל זה קודם שבאו עדים לדעת שמואל אבל לאחר שבאו עדים לא שוה ההודאה וכן בר"ה צריך להודות ולהתודות קודם יום הדין ואח"כ יבא לר"ה, ובדרך רמז דעת רב שפטור אף לאחר שבאו עדים, וזה שאומר וסלחת לעוונתי כי "רב" הוא, והלכה כמותו.

א. פת"ע (ריש כוונות ר"ה), כה"ח סופר (סי' תקפא ס"ק כא). וטעם הדבר היות ובהם נרמזו בחינת ז' מלכים שהיו קודם ששת ימי בראשית, בסוד מ"ש ז"ל שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, והתחלתם היתה ב"ז אלול וגמרם ביום כ"ד, וביום כ"ה התחילו ששת ימי בראשית

וכתב הרש"ש בנהר שלום (דף לז ע"ג) בשם מהר"ח פינסו זצ"ל. הנה נודע שביום י"ז באלול נאצלו ג"ר דב"ן והוא היה יום שבת, ואחריו מיום א' עד יום השבת השני, והם י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד, נאצלו השבעה מלכים דב"ן שנשברו. וביום השבת השנית הנז"ל שהוא יום כ"ד, שבו ביום נשבר המלך השביעי ובו ביום נאצלו ויצאו ג"ר דמ"ה החדש, ולמחרתו שהוא יום כ"ה באלול התחילו לצאת השבעה מלכים דמ"ה לתקן השבעה מלכים דב"ן, והם השבעה ימים הכתובים בתורה במעשה בראשית, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד וכו' עד ויכולו, נמצא כי שיתא אלפי שני נמנים מכ"ה באלול.

והזמנים נמנים מר"ה ר"ח תשרי לחשבון הלבנה, ולחשבון החמה מיום ד' דששת ימי בראשית, כי הלבנה נתמעטה ולא שמשה עד יום הששי דששת ימי בראשית. וזה לדעת ר' אליעזר שאומר שתחילה נברא החיצוניות בששה חדשי החורף, ואח"כ הפנימיות בששה חדשי הקיץ. ע"כ. (ועיין ע"ז באורך בנה"ש דף יג ע"א). ולמעשה מקור דברים אלו משער מאמרי רשב"י (דף מד ע"ב) ומאדרא רבא (דף קלה).

הנה מבואר בדברי הרש"ש כי אמנם א"ק ואבי"ע דפרצוף הימים התחיל תיקונם מכ"ה באלול, אך א"ק ואבי"ע דפרצוף הזמנים, התחיל תיקונם רק מיום ראש השנה ר"ח תשרי לחשבון הלבנה, כי נתמעטה ביום רביעי וגדלה ביום הששי. ולחשבון החמה, מיום רביעי דששת ימי בראשית, כי הזמנים תלויים בשימושם של המאורות בפועל. ועתה מובנים דברי הרב האריז"ל שכתב בשעה"כ שיום ר"ה הראשון היה ביום שישי ופירוש הדברים שבריאת העולם בר"ה, איירי בפרצוף הזמנים, כי זו"ן דפרצוף הזמנים התחיל להתקן ביום השישי יום ר"ה שבו נברא אדם הראשון וא"כ הפגם דאדם

ג. מכ"ה באלול מתחילים ללמוד ז' ימי בראשית בסדר הזה: בכ"ה לחודש זה קורין מ"בראשית" עד יום אחד, ביום כ"ו מ"ויהי רקיע" עד יום שני, ביום כ"ז מ"יקוו המים" עד יום שלישי, ביום כ"ח מ"יהי מאורות" עד יום רביעי, ביום כ"ט מ"ישרצו המים" עד יום חמישי, יום ראשון של ר"ה מ"תוצא הארץ" עד יום הששי, יום שני של ר"ה מ"ויכלו" עד לעשות [ג].

ד. נוהגים להתענות ערב ר"ה [ה]. כדי שיכנס האדם לעשיית בהכנעה ושבירון לב, כי התענית מועילה להכנעה בלב האדם, ורוב הציבור נהגו בתענית זה של ערב ר"ה, ואין בזה יוהרא אם יכירו בו אחרים שהוא מתענה, ולכן טוב שכל אדם ינהג בתענית זה חוץ מחלוש הרבה וזקן וקטן [ו], ובתענית יפשפש במעשיו [ז].

ה. צריך לקבל התענית מבעוד יום, דכל תענית יחיד שלא קבלו מבעוד יום לדעת מרן השו"ע אינו רשאי לומר עננו [ח]. ומקבלו בתפילת המנחה ערב התענית אחר שסיים תפילתו קודם שיעקור רגליו [ח].

ו. הנוהגים להתענות בערב ראש השנה, ואירע בו ביום ברית מילה או פדיון הבן, מותר להם לאכול בסעודת מצוה, ואינם צריכים התרה, כי על דעת כן לא נהגו מעולם להתענות [ט]. ואחר שאכל בסעודת מצוה מותר לו לאכול ולשתות כל היום בביתו [י].

עיונים והארות

לסיבת עונותיו, אבל עונש עוה"ב אינו נמחל בזה, אמנם צריך לתיקונים אחרים כאשר ביארנו בספרנו אלה.

ה. בא"ח (ש"א בהקדמה לפר' נצבים).

ו. מורה באצבע (אות מט).

ז. שו"ע רמ"א (סי' תקסב סעי' ה) ודעת הרמ"א דרשאי לומר עננו עיין שם.

ח. שו"ע (שם סעי' ו). אמנם כתב הבא"ח (ש"ב פר' ראה אות יז) דיאמר בפיו בפירוש שאינו מקבל עליו מנהג זה בנדר ולא בתורת מנהג לעולם, אלא בעת שירצה להתענות יקבל התענית מבעוד יום, ואם לא ירצה להתענות מאיזו סיבה אפילו שאינה הכרחית, רשאי שלא להתענות. ואם נהג בסתם ולא התנה מתחילה בפירוש שאינו מקבלו בתורת נדר ורוצה לבטל מנהגו מחמת חלישות גופו או סיבה אחרת, יעשה התרה בפני ג' ויפתח בחרטה שמתחרט על מה שנהג המנהג הטוב ההוא בסתם ולא פירש שיהיה בלי נדר.

בנוסף קבלת התענית, נהגו לומר כמו שכתב מרן החיד"א (מורה באצבע סי' ג אות כז) הריני לפניך על תנאי בתענית נדבה למחר, מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ואם לא ארצה או לא אוכל, כשאומר מזמור לדוד וגו' אוכל לאכול וכו'. ע"כ.

ט. כ"ב מרן הבית יוסף בשם שו"ת מהרי"ל (סי' מד) ונפסק ברמ"א (סי' תקסח סעי' ב). וכתבו הפמ"ג והמשנ"ב שם, שא"צ להתענות יום אחר תמורתו, ואחר שאכל בסעודת מצוה, מותר לו אח"כ לאכול ולשתות כל היום אף בביתו. והטעם שאינם צריכים התרה על מנהגם להתענות בכל ערב ר"ה, כתב הש"ך ביו"ד (סי' ריד ס"ק ב), דה"ט משום דמיקרא לא נהגו להתענות כשאירע ברית מילה או פדיון הבן בערב ר"ה, וכל המתענה אדעתא דהכי קיבל להתענות, שאם תארו סעודת מצוה של מילה יאכל. והובא דבריהם בחזון עובדיה (ימים נוראים דברים הנוהגים בערב ר"ה הלכה ד).

י. מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דברים הנוהגים בערב ר"ה הלכה ד).

ג. רב"ש במנהגי בית-אל (אות סה). וכ"כ כה"ח סופר (סי' תקפא ס"ק כא) וז"ל: בכ"ה אלול נברא העולם וטוב ללמוד פרשת בראשית עד יום אחד, וכן בכל יום עד שביום ראש השנה ילמוד פרשת יום הששי שבו נברא האדם. מהר"ר ישראל לינגו (בכ"י משם ספר מספרים תהלות ה'), ברכי יוסף (אות יט), אלף למטה (אות ב). ע"כ.

וקודם קריאת פרשת כל יום ואחר קריאת פרשת כל יום, יאמר הבקשות המסודרות בלשון חכמים (ח"א בסופו) להרי"ח זלה"ה.

ד. שו"ע (סי' תקפא סעי' ב) והובא בפע"ח (דף קכח ע"ג) בשם האר"י. ובמדרש (ויקרא רבה פרשת אמור פרשה ל, סימן ז) איתא וז"ל, ולקחתם לכם ביום הראשון זה חמשה עשר, ואתה אומר ביום הראשון? רבי מנא ורבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי משל למדינה שחייבת ליפס [מס] למלך והלך המלך לגבותה, בתוך עשרה מילין, יצאו גדולי המדינה וקלסוהו, התיר להם שליש מדמוסא שלהם, בתוך חמשה מילין, יצאו בינוני המדינה וקלסוהו, התיר להם עוד שליש, כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו והתיר להם הכל, כך בערב ראש השנה, גדולי הדור מתענים והקב"ה מתיר להם שליש מעוונותיהם, ומר"ה עד יוה"כ היחידים מתענים והקב"ה מתיר להם שליש מעוונותיהם, וביוה"כ כולם מתענים אנשים ונשים וטף והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזיל אזל, מן הכא ולהלן נחיל חושבנא.

ועי' במרדכי (ר"ה א, סי' תשח) שכתב שנהגו להתענות ארבעה ימים קודם ר"ה במקום שני ימי ר"ה, שבת שובה, וערב יוה"כ שאי אפשר להתענות בהם אעפ"י שהם מעשרת ימי תשובה.

עוד כתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף צ ע"ג) ובשער רוה"ק (תיקוני עונות) גם נלע"ד אני חיים כי גם אני שמעתי ממורי (האר"י) ז"ל כי העושים ד' פעמים בכל שנה ג' ימים רצופים הם ולילותיהן, שהם קודם ר"ה, וקודם יוה"כ, וקודם עשרה בטבת, וקודם י"ז בתמוז, אף אם לא עשאה רק פ"א בשנה בכל ימיו, יספיק ואין צריך לעשותה בכל שנה ושנה, אבל אינו מספיק רק לבטל מעליו מה שנגזר עליו לבוא בעוה"ז

- ז. נוהגים לעשות התרת נדרים ביום ערב ראש השנה, שהוא יום כ"ט אלול. ודורשי רשומות רמזו על זה, "לא יחל דברו ככל" סופי תיבות אלול. והוא רמז על דרשת חז"ל (חגיגה יא.) לא יחל דברו, הוא אינו מיחל, אבל אחרים מחלין לו^[יא]. וטוב לעשות ההתרה לכתחלה על ידי עשרה ששונים הלכות. ע"פ מה שאמרו בנדרים (ח.) נידוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו. והוא דתנו הלכתא^[יב].
- ח. קודם ר"ה ילקה ויכוין כוונת המלקות^[יג]. ורבים נוהגים שלוקים בער"ה מלקות ארבעים. ויש נוהגין בערב יוה"כ, והנכון להקדים בער"ה^[יד], ובקונטרס היחיאלי כתב, שנהוג בירושלים ת"ו לקבל מלקות הן בער"ה והן בערב יוה"כ^[טו]. ומנהג ישיבתנו ק"ק חסידים "נהר שלום" תכב"ץ, לקבל מלקות אחר תפילת שחרית של ערב יום הכפורים. ומ"מ קודם ראש השנה עושים תיקון עוונות הכללי המובא בסידור היר"א ובספר בניהו.
- ט. יהיה הנלקה מוטה לא עומד ולא יושב, פניו לצפון ואחוריו לדרום^[טז]. ורצועת המלקות טוב שתהיה

עיונים והארות

להתיר דלא אפשר לבקש גדולי הדור וכיוצא שיבואו להתיר, נמצא שהנזיפה ודאי והתרה ספק.

ועוד מטעם שהנזוף מ' יום אין תפלתו עולה לשמים כמ"ש בזוה"ק ולכן בחרו להתיר התרת קללות בלי קבלת נזיפה.

והתרה זו היו עושים אותה אף בשאר ימות השנה בערבי שבתות אך קודם ראש השנה לא יעבור מלעשותה בעשרה וכו' עכ"ל.

וכה"ח (סי' תקפא ס"ק כ) כתב להוסיף בענין ההתרת נדרים וז"ל: מה שיש כתוב בנוסח ההתרה בצירוף וברשות קבה"ו וכו' חסידי בית אל יכב"ץ אין נוהגין לומר נוסח זה לפי שאינו מן הכבוד אלא אומרים רק ברשות קבה"ו ושכינתיה וכו' ולכתחילה משתדלין להיות עשרה המתירין דחיישינן שמא יש אחד שנדר בחלום או שנידוהו בחלום שצריך עשרה וכו' עכ"ל.

יג. פע"ח (דף קכח ע"ג).

יד. כה"ח (סי' תקפא ס"ק ח"י)

טו. וראה במחזור בית אל (דיני המלקות אות ג) שכתב ומה טוב שילקה האדם ויתבייש בעוה"ז, משילקה ויתבייש בב"ד של מעלה, שאף שאינם מלקות גמורין, מ"מ כפרה במקצת הוא (כ"כ הלבוש הביאו בכה"ח בס' תרז ס"ק מד), וכבר אמרו (מגילה ז:) כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, ובפרט אם יודע בעצמו שעבר על חייבי כריתות ח"ו, או שנתחייב מלקות. ובזוה"ק (פר' וירא דף קד: במדרש נעלם) איתא דגם ע"י בושתו יתכפר לו להצילו מגיהנם, וזה עיקר תועלתם בזה, מצד ונקלה אחיך לעיניך, דדרשו בו (גמ' שם) כיון שנקלה הרי הוא כאחיו. וכתב מהר"ח הביאו בספר לב דוד למרן החיד"א (פ"ו) וכל מעט צער וסיגוף שמקבלו מדעתו ורצונו מידי עצמו, מיקל מעליו חבילות של יסורים.

ובמועד לכל חי (סי' יב אות יג) כתב דמי שמונע עצמו מן המלקות בסיבת גאוותו שחקים. ולא ניחא ליה להיות בגדר ונקלה אחיך לעיניך, אף אתה אמור לו מה שאמרו בפרקי דר"א גבי אחאב, שע"י שהשפיל עצמו ללקות אע"פ שהיה מלך וכו', נתרצה לו הקב"ה, ומכל שכן הדיוט שבהדיוטות מלא עוונות איך יאמר שאינו כבוד שיפשוט כותנתו כדי שיקבל מלקות, הס כי לא להזכיר, הכנעתו זהו כבודו, והשפלתו זהו גבוהותו.

טז. רמ"א (סי' תרז סעי' ז). וכתבו המ"ב (ס"ק כא) והכה"ח (ס"ק נא) בשם המג"א דה"ה איפכא, והעיקר שלא יהיה אחוריו למזרח או למערב, אולם דעת הט"ז (ס"ק ד) דדוקא יהפוך פניו

יא. שפתי כהן (עה"ת פר' מטות).

יב. מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (שם הלכה א).

וכתב הפע"ח (דף קכח ע"ג) בער"ה מתקבצים עדה קדושה של ת"ח להתרת נדרים ושבועות. וסוד החכם שמתיר את הנדר הוא, כי הנדר הוא בבינה כנודע, וחל על דבר מצוה שהוא סוד המלכות, ונדר למעלה וחלה על דבר מצוה, והחכם הוא סוד החכמה בעל הבינה, ומתיר נדרה, כי ברשות בעלה קיימת, והשבועה אינה חלה על דבר מצוה, כי השבועה היא במלכות כנודע, ומצוה ג"כ במלכות. ע"כ. ומנהג ישיבתנו "נהר שלום" תכב"ץ, לעשות התרת נדרים וקללות אחר הסליחות באשמורת בער"ה, וכן נהגו בכל המקומות (עיין כה"ח סי' תקפא ס"ק צט).

כתב בכתר שם טוב גאגין (ח"ו דף 24) מנהג הספרדים בארץ ישראל והאשכנזים לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה אחר תפלת שחרית. ויש נוהגים כן ארבעים יום קודם ראש השנה וארבעים יום קודם יום הכיפורים. ובק"ק בית אל חסידים המקובלים בירושלים נוהגים לעשות התרת נדרים בכל ערב שבת במשך כל השנה קודם המנחה.

ומקור הדברים, מהא דאיתא בגמ' נדרים (כג:) הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל. ויועיל לו לכל הדברים שלא אמר עליהם "בלי נדר" שלא יהיו נדר ח"ו.

והשל"ה הקדוש במסכת יומא (עמוד התשובה אות ב) כתב וז"ל: וכך הוא המנהג בארץ ישראל מתאספין בערב ראש השנה בבתי מדרשות עדה קדושה מתלמידי חכמים ויראי שמים ואם אין פנאי בערב ראש השנה מתאספין בין כסא לעשור ועושין שני העניינים האלה בזה האופן וזה הנוסח בזה אחר זה עומד בפני העדה הקדושה ואומר בזה הלשון: שמעו נא רבותי דיינים מומחים וכו' והמתירים משיבים לו שלוש פעמים בזה הלשון: מותרים לך מחולים לך מחולים לך שרונים לך וכו' ואח"כ יהיה מוסר מודעה לפניהם וכו' עכ"ל.

וג"ע החיד"א בספרו צפורן שמיר (סי' יב אות רו) הוסיף להעיד על מנהג חסידים בק"ק בית אל וז"ל: מנהג חסידים בעיר הקודש ירושלים ת"ו שראיתי למעלת כמוה"ר שלום שרעבי זלה"ה ויחידי סגולה שלפני ראש השנה אחר התרת נדרים הרגילה בישראל לא רצו לקבל נזיפה ח"ו לא לפני ראש השנה ולא לפני חודש אלול מטעם שאין אנו יודעים בדור יתום הזה אם אותם המתירין עשרה, הנזיפה יהיו כדאים

מעור עגל אורכה ב' שלישי אמה ורחבה טפח, ויעשו לה בית יד באורך טפח, והרצועה תעבור בו ותהיה כפולה ד"פ, ויעשו ברצועות נקב ויכניסו בו גם רצועה מעור חמור [יז].

י. בער"ה ישים כל אדם על לבו לשוב בכל לבו, ומכ"ש בעבירות שבין אדם לחבירו, ולא ימתין עד ערב יוה"כ לבקש מחילה לחבירו, אלא יקדים עצמו למצוה, וכל היום יעסוק בתורה ובמצות, ולא יסיח דעתו כל היום מתשובה [יח].

יא. נוהגין לומר תיקון רחל בליל ער"ה, זולתי אם חל בו המולד שאין אומרים אחר המולד, וכן אם הוא שנת השמיטה שאז אומרים רק תיקון לאה כנודע [יט].

יב. אין תוקעין בערב ראש השנה, לא ביום ולא בלילה, אפילו בביתו, ואם התוקע של הקהל רוצה להרגיל עצמו, וצריך הוא לכך, יתקע בחדר סגור או בבור [כ].

יג. ירבה בצדקה בערב ראש השנה, וטוב ליתן כסף עבור פדיון נפשו ונפש בניו ובנותיו לחכם שמחזיק ישיבה שיעשה עבורו הפדיון, ויחזור החכם ויעשה עוד פעם הפדיון בערב כיפור, ואח"כ בערב סוכות יחלק החכם את הכסף לת"ח נצרכים. והעושה כסדר הזה כותב מו"ר מהרח"ו מובטח לו שישלם שנתו [כא].

יד. בערב ר"ה יש ללוש שיעור חלה כדי לקיים מצות חלה, וגם לעשות לחמים כדי לבצוע עליהם ביו"ט [כב].

עיונים והארות

ג ע"א, אות ב), מה טוב ומה נעים לעשות הפדיון נפש באשמורת הבוקר סמוך לאשמורת השחר או לכל הפחות אחר התפלה, ויזהר שלא לעשותו בלילה, ע"כ.

ובישיבת ינו ק"ק חסידים "נהר שלום" תכב"ץ נוהגים לעשות פדיון עבור תומכי הישיבה ובעד כלל ישראל באופן הנזכר.

מעלתו העצומה של ה"פדיון נפש"

בספר "פרי עץ חיים" (כ"י) כתב על חשיבות הפדיון וזה לשונו: ופדיון נפש זה הוא תועלת ותרופה לכל צרה שלא תבוא ובפרט לחולים שיתרפאו במהרה, וכבר היו מנסים ובודקים אותו יותר מאלף פעמים, והיה מועיל בעזרת ה' תכף באותה שעה, והייתה ניכרת תועלתו ותרופתו **לכל אדם והיו אומרים מה גדלו מעשיו ה' עכ"ל.**

מין החתם סופר כתב באגרותיו שבזמן מלחמת נפוליאון, ערך פדיון נפש עפ"י הקבלה, לכל אנשי העיר פרשבורג, ובזמן ההפצצות לא מת אפי' יהודי אחד על אף שנחרבו כל בתי העיר (מלבד ד' בתים) ויהי לפלא גדול.

כב. כה"ח (שם ס"ק ק). וכן כתב במטה אפרים (סי' תקפא, אות נא), וז"ל, בערב ראש השנה יש לו ללוש עיסה שיעור חלה לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם ביום טוב וגם כדי לקיים מצות חלה ע"כ.

מצות הפרשת חלה

כתוב בתורה (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ונלמד מכאן דמי שעושה עיסה צריך להפריש חלה.

שיעור הפרשת חלה הוא, כמנין חלה מ"ג ביצים וחומש ביצה, דהנה עיסת המדבר היתה "עומר", והעומר עשירית האיפה, והאיפה היא שלש סאין, והסאה ששה קבין, והקב ארבעה לוגין, והלוג שש ביצים. נמצא, שהאיפה היא ארבע מאות ושלושים ושתיים ביצים ועשירית ממנה זה ארבעים

לצפון דעיקר חטאות האדם מחמת ממון, וכתב הפמ"ג (מש"ז אות ד) דכן נוהגים כדעת הט"ז.

יז. ע"י גמ' מכות (כב:) ובכה"ח (סי' תרז ס"ק מו, מח, מט).

יח. חיי אדם (הלכות שבת ומועדים כלל קלח סעי' ה).

יט. כה"ח (סי' תקפא ס"ק עה).

כ. שו"ע (סי' תקפא סעי' ג) ומ"ב (ס"ק כד). ובא"ח (ש"א פר' נצבים אות ב).

ובטעם הדבר כתב הכה"ח סופר (סי' תקפא ס"ק עו) וזת"ד: כדי להפסיק בין תקיעות שהם מדרבנן ובין תקיעות דראש השנה שהם דאורייתא. (לבוש סעיף א, ט"ז ס"ק ד, מגן אברהם ס"ק יד). ולפי"ז בלילה שלפניו אין לתקוע, ומכל מקום בביתו מותר לתקוע להתלמד דדי כשמפסיק בבית הכנסת, אבל במנהגים כתוב הטעם לערבב השטן אם כן אין לתקוע כלל אף כדי להתלמד. (מגן אברהם שם, מטה אפרים אות ז, משנה ברורה אות כד). ומי שרוצה לתקוע כדי ללמוד, תוקע במקוה או בחדר סגור. (אליה רבה אות ד בשם ספר אמרכל, אשל אברהם אות יד, כרם שלמה, משנה ברורה שם). ובלאו הכי אסור. ונראה דהוא הדין אם לוקח שופר חדש ורוצה לנסותו אם יכול לתקוע בו בראש השנה מותר בחדר סגור.

כא. כתב הש"ש (דף קלג ע"ד) מצאתי בגליון ספר בית מועד, שמהרח"ו ז"ל היה נוהג בכל ער"ה לעשות פדיון באופן זה, בערב ר"ה היה מונה הק"ס פרוטות מנין לבד והיה שומרם, ובעיה"כ היה עושה הפדיון ושומרם, ובערב סוכות היה מחלקם, וזהו שאמר בספר הכוונות שמהרח"ו ערב סוכות היה מחלק הקופה, והכוונה על הקופה זו של פדיון, ולא שהיה גבאי צדקה, **והעושה פדיון באופן זה בוודאי שישלם שנתו.** עכ"ל.

וכן כתב בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן קטז) לעשות פדיון נפש בערב ראש השנה בק"ס פרוטות כסף כמו בערב יום הכפורים ע"כ. וכ"כ הרב אברהם חמווי ז"ל בספרו בית דין (דף

טו. מנהג טוב לשלוח מנות חשובות ומשמנים וממתקים בערב ר"ה, כדכתיב (נחמיה פרק ח, י"ב) "לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו" וגו', וכתוב "וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה" וגו' [בג].

טז. צריך כל אדם להקפיד בערב ראש השנה שירחץ ויטהר ויטבול במי מקוה [כד], וגם מי שאין דרכו בכך כל השנה, עכ"פ ביום הנורא הזה, צריך לטבול ולהשליך מעליו כל הטומאות וכל המחשבות זרות שנתדבקו בו כל ימות השנה, ואם אמרו חז"ל כי בכל רגל ורגל חייב אדם לטהר עצמו, ק"ו בר"ה שצריך האדם לחפש אחר הטהרה והקדושה להתייצב לפני אלהיו ית' מן הבא בידו [כה], ולא יקדים לטבול עד שעה קודם חצות היום [כו].

לכן בטבילה הראשונה יכוין להעביר הזוהמה והטומאה מעליו בכח שם אהי"ה במילוי ההי"ן כזה: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה העולה גי' מקוה.

ובטבילה השנייה יכוין לתיקון הכעס, ויכוין כי כעס עם הכולל גי' מקו"ה וגם גי' אהי"ה במילוי ההי"ן כזה: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה.

והשלישית למתק הדינים והגבורות במים שהם החסדים.

והרביעית לתקן מה שפגם בשם ע"ב יו"ד ה"י וי"ו ה"י.

והחמישית לתקן מה שפגם בשם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י.

עיונים והארות

אמר רבי יוסי בן קצרתה כאשר הזאת שמבקשת להפריש חלתה מקשקשת ומרטיבה עיסתה במים ומגבלת את הקמח ומגבתה חלתה, כך עשה הקב"ה גבל את העולם במים ואח"כ הפריש ממנו את אדם הראשון שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואח"כ וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וזאת ההפרשה באה לתקן האדמה כולה כחלה הבאה לתקן את העיסה.

ובמדרש תנחומא (טהרות יז) איתא אמר הקדוש ברוך הוא היא טימאה חלתו של עולם זה אדם הראשון היא נתחייבה בהפרשת חלה.

וכידוע ע"י מצות הפרשת חלה זוכה האשה לחיי העולם הבא וכן כל אדם המקיים מצוה זו ורמז לזה חל"ה ר"ת חלק לעולם הבא.

ורמזו רבותינו על הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, שבתחילת היום כאשר קם האדם ממיטתו דבר ראשון חלה תרימו לה' דבר ראשון צריך לעשות עבודת ה' בלימוד תורה ולהכין עצמו בהתלהבות גדולה לתפילה ולימוד התורה. ונרמז בר"ת חל"ה ויהי האדם לנפש חיה, שהתרגום מתרגם לנפש ממללא, שהאדם צריך בתחילת קומו ממטתו לדבר דברי תורה ותפילה.

כג. כה"ח (שם ס"ק קא) בשם הפרי חדש.

כד. כ"ב הרמ"א (סי' תקפא סעי' ד) וז"ל: ויש נוהגין לטבול בערב ראש השנה משום קרי. ע"כ. וכתב הכה"ח (ס"ק פב) והמנהג לטבול אפי' אם אינו טמא משום קרי מפני שטהרת הגוף מביאה לידי קדושת הנפש.

כה. כ"ב בסדר היום הובא בכה"ח (שם ס"ק פב).

כו. כה"ח (שם) בשם החיי אדם.

ושלש ביצים וחומש ביצה, והיא שיעור המחייב בחלה.

חייב החלה הוא, משנתן הקמח במים (מה שנקרא בלשון חז"ל גלגול), ולחלה אין שיעור ידוע מן התורה אפילו הפריש כשעורה מכל העיסה פטר את כל העיסה שבעריסה (זה הכלי שבו לשים) מדין חלה שכתוב "ראשית עריסותיכם חלה תרימו" וכל שהוא מרים ממנה הרי הוא פטור, אבל חכמים חייבונו להפריש מן העיסה חלק אחד מעשרים וארבע כדי שיתן אדם לכהן מתנה ראויה. והאופה שעושה עיסה מרובה על מנת למכור, חייבונו בחלק אחד מארבעים ושמונה. אבל בזמן הזה שהחלה הולכת לשריפה מפרישים דבר מועט. ועל זה כתב הבא"ח (שמיני שנה ב') שכיון שהאריז"ל בטעמי המצוות כתב שגם בזמן הזה ידקדקו להפריש אחד מן הארבעים ושמונה, אע"פ שהחיד"א כתב שלא ראה ולא שמע שום חסיד נוהג בזה, כדי לחוש לדברי האריז"ל טוב יעשה אדם לקיים פעם אחת הפרשת חלה בעצמו וידקדק להפריש אחד מארבעים ושמונה וטוב שיעשה זאת קודם יום הכיפורים כדי להוסיף זכות על זכויותיו.

איתא במדרש (ב"ר י"ז ח) מפני מה ניתן לאשה מצות נדה, מפני ששפכה את דמו של אדם הראשון, וכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, לכן היא מתחייבת שישפך דמה בעון זה.

ומפני מה ניתן לה מצות הפרשת חלה, מפני שקלקלה את אדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם, פי' כמו שחלה מן העיסה היא גמר העיסה דבכך נעשית ראויה לאכילה, כך משנברא אדם הראשון בא העולם לתכליתו ולתיקונו ולכן ניתן לה מצות הפרשת חלה.

ומפני מה ניתן לה מצות הדלקת הנר, מפני שהיא כבתה נר של עולם וכתוב נר ה' נשמת אדם.

והשישית לתקן מה שפגם בשם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א.
והשביעית לתקן מה שפגם בשם ב"ן יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה.
ובשמינית לפשוט מעליו בגדי החול. ויכוין עוד שתכלה שנה וקללותיה.
ובתשיעית לקבל עליו הארת קדושת יום הזכרון.

ואם חל ר"ה בליל שבת יכוין בטבילות שבת, אלא כשמכוין אח"כ לקבל הארת שבת, יכוין גם לקבל הארת יום הזכרון. וכ"ז מלבד הכוונות הנזכרים בדברי האר"י והרש"ש זיע"א וכנודע ליודעי ח"ן וכו'.

יז. אם האיש אנוס שלא יוכל לטבול, ישפוך על גופו תשעה קבין מים בהיותו עומד ערום, ויבא אדם אחד וישפוך עליו המים מראשו ועד רגליו, ותשעה קבין אלו הם כל קב הוא תל"ב דרהם כי כל קב הוא ארבעה לוגין, וכל לוג הוא ק"ח דרהם. ואם אין לו כלי אחד שיכיל כל תשעה קבין יחלקם בשנים או שלש כלים, אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין, ויזהר לשפוך השני קודם סיום קלוח הראשון וכן יעשה בשלישי [כח].

יח. ואם גם זה אינו יכול כגון שהוא חולה או שיש לו אונס אחר יטול ידיו ארבעים פעמים, וכך יעשה יערה תחלה על יד ימין פ"א ויכוין באות ראשונה של שם ע"ב, וכן פ"א על יד שמאל ויכוין ג"כ באות ראשונה של שם ע"ב, ועוד יערה פ"ב על ימין ויכוין באות שניה דשם ע"ב, וכן פ"ב על שמאל ויכוין באות שניה, וכן על זה הדרך עד עשרה פעמים ויחזור ויערה עשרה פעמים בזא"ז על ימין ויכוין בכל פעם באות אחת דעשרה אותיות שם ע"ב, ויערה אח"כ עשרה פעמים בזא"ז על שמאל ויכוין בהם בעשרה אותיות שם ע"ב על הסדר, נמצא סך הכל ארבעים פעמים וכו'.

יט. נוהגים לילך בערב ר"ה על הקברות [ל] ובפרט לקברי הצדיקים ולומר שם בקשות [לא], ואל ישים מגמתו נגד המתים אלא יתפלל להשי"ת שיתן לו רחמים בזכותם, ויכול להשתטח על קבר הצדיק ויאמר, הריני

עיונים והארות

כו. ע"פ בא"ח (שם אות ג) וכה"ח (שם ס"ק פג).

כח. בא"ח (ש"א פר' נצבים אות ג).

כט. בא"ח (שם), ובשו"ת רב פעלים (ח"ד חלק סוד ישרים סי' ג).

ומובא בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ב עמ' מ"ח) שפעם נתן הגאון הגדול רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל את ידו לשלום למישהו, ולאחר מכן התברר שאותו אדם הוא כומר, מיד נטל רבי ברוך בער את ידיו ארבעים פעם. ומציין שם המו"ל מספר בא"ח (שם), וכף החיים (סי' עו ס"ק כב), שנט"י ארבעים פעם נחשבת כטבילת הגוף. ומרגלא בפומא דרבנו שאם המקוה יכול להפוך מנכרי ליהודי, על אחת כו"כ שיהפוך את הטובל ליהודי טהור יותר.

ל. וכתב במועד לכל חי (סי' יד סעי' ד') שאם הוא בלתי טהור יטבול קודם שילך ואם לא יוכל לעשות כן מוטב שלא ילך ולפחות יעשה טבילת ידים הליכתו וחזרתו היכא דא"א לו לטבול עי"ש.

לא. והוא כמו שאמרו חז"ל (סוטה לד:) על הפסוק ויבוא עד חברון, מלמד שהלך כלב ונשתטח על קברי אבות, ואמר להם אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים. וכן במדרש (בראשית רבה פרשה פב אות י) גבי רחל, שנקברה בבית לחם כדי שכשיעברו הגלויות שם תבקש עליהם רחמים.

ועי' עוד בעין יעקב סוטה (יד). מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם, מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד ביהמ"ק ליחבר ולהגלות את ישראל מארצם, שמא

יבואו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בבכיה ויתחננו למשה ויאמרו לו: משה רבנו עמוד בתפילה בעדנו, ועומד משה ומבטל את הגזירה, מפני שחביבין צדיקים במיתתן יותר מבחייהם, שכן מצינו בעגל וכו'.

ובספר חסידים כתב (סי' תנ) שיש הנאה למתים שבאים אוהביהם על קבריהם ומבקשים על נשמותם, שע"ז מטיבין להם בעוה"ב. וגם כשמבקשים מהם הם מתפללים על החיים.

וב"ה בספר קב הישר (פרק עא) שכתב וז"ל: שהקב"ה גזר כן, להיות נפשות הצדיקים מצויין על הקברות לטובת ישראל, שיהיו שומעין לתחינות ותפלות ישראל הבאים להתפלל על הקברות, וכל מי שיש לו איזה צער יבא אל קברי אבותיו או שאר קברות, ויודיע צערו להנפשות, כי בעת שהנשמות ונפשות שומעין תפלתן של החיים המתפללין על צערן, אז עולין לרוחות שבגן עדן, והרוחות עולין אל חדרי ג"ע אשר שם נשמות הקדושות, ומעוררין האבות שבארץ ישראל, ושם משתחוים לפני כסא הכבוד ומתפללין על החיים, ע"ש.

וכנזכר בזוהר הקדוש (אחרי מות ע:), ובשעתא דאצטריך עלמא רחמי וחייא אזלי ומודעי להו לנפשיהו דצדיקייא ובכאן על קברייהו וכו', כדין מתערין נפשיהו דצדיקייא ומתכנסי ואזלין ושאטין לדמיכי חברון ומודעי להו צערא דעלמא וכולהו עאלין בההוא פתחא דגן עדן ומודעי לרוח וכו' ומודעין לנשמה ונשמה אודעת לקודשא בריך הוא, וכולהו בעאן רחמי על חיין וחס קודשא בריך הוא על עלמא בגיניהון עכ"ד.

מבקש מנפש הצדיק הקבור פה שתתפלל עלי לפני הקדוש ברוך הוא כך וכך ולבו.

כ. מכבסין ומסתפרין ער"ה [לג] וטוב להזהר להסתפר קודם חצות [לד], ובעת שמסתפר יכוין להעביר כוחות הדינין ולקיים מצות הפאות [לה]. ומצות לגלח לכבוד יו"ט, וכן לקיים מצות ביומו תתן שכרו, ומחתכין הצפרניים [לו].

כא. נוהגים ללבוש בגדי לבנים בר"ה, להראות אמונתנו ובטחוננו בחסידי השי"ת שיוציא לצדק משפטינו [לז], ועכ"פ לא ילבש בגדי רקמה ומשי כבשאר יו"ט שיש לו מלבושים נאים יותר, דמ"מ צריך שיהיה מורא הדין עליו [לח].

כא. קודם ראש השנה יושב הוא ובניו וילמדו את כל סדר התפלה ופירושה, ומצות תקיעת שופר ומעלתה, וכל סדר תפילת מוסף מלכויות, זכרונות, שופרות, וסדר התקיעות דמוסף [לט].

עיונים והארות

קודם חצות היום.

לה. בא"ח (ש"א פר' נצבים אות ג')

קודם שמסתפר יכוון שמקיים מצות השי"ת שציוונו לא תקיפו פאת ראשכם. ויש בה ב' מצוות בב' פאות הראש דלא תקיפו פאת ראשכם, וה' מצוות בפאות הזקן שלא משחיתם, ואמרו רז"ל שחייב על כל אחת ואחת. ומצוות צריכות כונה גם כמקיים לא תעשה שנמנע מעשיית איסור, וכמ"ש האריז"ל. וכן יכוין שנשמר מן הלאו דובחוקותיהם לא תלכו ומצות לא ילבש גבר וכו', ומ"ע דרבנן לגלח לכבוד שבת או יו"ט. וגם יכוון שמספר שערות ראשו מהם דינין תקיפין, ועל כן צריך להעבירם. (ריש שער המצוות ובפ' קדושים דף כד, ובמורה באצבע אות קמה, ובכה"ח סי' רלב ס"ק טו). ונכון שיאמר נוסח לשם יחוד שהביא רבנו הב"ח זיע"א בספר לשון חכמים.

ובן קודם שמשלם לספך עבור עבודתו, יכוון לקיים מצות עשה של ביומו תתן שכרו, ולהשמר מחמשה לאוין, שהם לא תגזול, ולא תעשוק שכר שכיר, ולא תעשוק את רעך, ובל תלין [במסתפר ביום], ולא תבוא עליו השמש [במסתפר בלילה]. (כה"ח שם).

לו. כה"ח (סי' תקפא שם ס"ק פ')

לא. בא"ח (ש"א פר' נצבים אות ג). ע"פ הירושלמי הנזכר. וכתב הרב נהר מצרים (חלק א הלכות ראש השנה אות ח) בשם הרדב"ז (חדשות סי' תרצג) דהמנהג במצרים ללבוש בר"ה וביוה"כ ובשבועות, בגדים לבנים ומנהג יפה הוא. וכן הוא מנהג ארץ ישראל ורוב המקומות שראיתי בחו"ל, ושורש המנהג הוא מלשון המדרש שהביא רבנו הטור (סי' תקפא) ופשוט. וכ"כ בכה"ח סופר (סי' תרסד ס"ק כג).

וב"ב בסדר היום לרבי משה בן מכיר (עמוד פג: דפוס וינציה שנת שסה) וילבש לבנים ויתעטף לבנים להראות שיצא בדימוס.

ובן כתב מהר"ח פלאגי' (מועד לכל חי) והוסיף שיזהר שלא יהיו בדים דקים שיראו את בשרו, משום צניעות אלא בגדים אטומים שלא יראו את בשרו.

לח. כה"ח (שם ס"ק עט). ובבית יהודה עייאש (ד, קז ע"ב) כתב שלא ללבוש בגד חדש בר"ה. וברוח חיים ויפה ללב חלקו עליו.

לט. בן כתב השו"ע (או"ח סי' ק סעי' א), תפילות של מועדות

ומובא בגמ' ברכות (יח:) מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת והקניטתו אשתו, והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחברתה: חברתי בואי ונשייט בעולם ונשמע מאחרי הפרגוד מה פורענות באה לעולם, אמרה לה חברתה איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי וכו', אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו, הלך הוא זורע ברביעה שנייה, של כל העולם כולו לקה שלו לא לקה, ע"כ. וכ"ה באבות דרבי נתן (ג, ח).

והחמדת ימים הביא לזה ראייה מהזוה"ק (תרומה קמב). שכתב ביום ראש השנה העולם נידון והמלך יושב על כסא דין לדון בני העולם, וכל נפש ונפש של המתים משוטטת והם מבקשים עלינו רחמים, ובלילה של מוצאי יום הדין הולכות ומשוטטות לשמוע ולדעת איזה דין נפסק על העולם, ולפעמים באים ומודיעים בחלום לחיים, ככתוב (איוב לג, טו) בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים וגו' אז יגלה אוזן אנשים ובמוסרם יחתום, מאי מוסרם? אותה נפש העומדת וחותרת לבני האדם דברי מוסר, בלילה אחרונה של חג הסוכות כשיוצאים הפתקים מלפני המלך ואותו צל מסתלק מעל אותו אדם, אותה הנפש משוטטת ופוגשת את הממונה וכו' ורואה שהצל של אותו אדם הסתלק הולכת ומכריזה ומודיעה לכל הנפטרים כי איש פלוני יבוא אלינו, אם צדיק טוב הוא כולם שמחים ואם לאו כולם אומרים ווי עכ"ד.

לב. בא"ח (שם אות ב').

כתב המהרי"ל (מנהגים, תענית יח), והמשתטח על קברי הצדיקים ומתפלל, אל ישים מגמתו נגד המתים השוכבים שם, אך יבקש מאת השם יתברך שיתן אליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר. וכ"כ הבאר היטב (סי' תקפא ס"ק יז).

לג. בתלמוד ירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ג), רבי חמא בר רבי חנינה ורבי הושעיא חד אמר אי זו אומה כאומה הזאת, בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא, אבל ישראל אינן כן אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ואוכלים ושותים ושמחים יודעים שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים, ע"כ. ונפסק בשו"ע (סי' תקפ"א סעי' ד').

לד. בן כתב המטה אפרים (סי' תקפא, ז) שיש ליזהר לגלח

כב. טוב ונכון לאשה, שקודם שתדליק הנרות, תכין עצמה לקבל קדושת היום, ותתפלל מנחה מקודם ותזהר בה כי הוא תפילה אחרונה של השנה, ותלבש בגדים חשובים לכבוד היום הקדוש ואז תגש להדליק נרות של יו"ט [מ].

כג. האיש יטיב את הנרות ויערכם, והאשה מצווה על הדלקתם [מא], ותברך להדליק נר של יו"ט וברכת שהחיינו ואח"כ תדליק הנרות, ואם אין האשה בבית ידליק הבעל. ומו"ר מופת הדור זצוק"ל כתב שהנכון הוא לצאת ידי חובת שהחיינו בקידוש [מב].

כד. יזהר בתפילותיו בר"ה שיעקר התפילה תהיה להמליך את השי"ת עלינו ועל כל יושבי תבל, ויכוון להתפלל לפדות את השכינה וניצוצי הקדושה מתוך הקליפות. ושיזכה להשלים תיקון נפשו ורוחו שלא יגרום צער להשי"ת בעבורו [מג].

כה. ישתדל לבוא לבית הכנסת בעוד היום גדול, להתפלל מנחה בכונה גדולה ובמיתון, כי היא תפילה אחרונה של השנה ויש בכוחה לתקן ולהעלות כל תפלות השנה. והיא תפילה ראשונה שהתפלל אדם הראשון בעולם [מד].

כו. אחר תפילת המנחה קודם השקיעה, יאמר נוסח קבלת יום הזכרון ותוספת יו"ט שסידרו הרי"ח הטוב

עיונים והארות

ביום חטאו ואכלו מעץ הדעת ובו עשו תשובה ונמחל להם. ודבר בעתו מה טוב, ותעמוד ותתפלל אחרי הדלקת הנרות על בעלה ובניה וצאצאיהם שיהיו עובדי השם יתברך כל ימיהם. כי עת רצון היום ובפרט כהיום הזה וכמו שכתב רבנו בחיי.

מב. כ"ב בחז"ע (ימים נוראים הלכות סדר ליל ראש השנה הלכה א) וז"ל: מדליקים נרות לכבוד ראש השנה, וצריך לברך אקב"ו להדליק נר של יום טוב ואחר כך להדליק, ואפילו חל ראש השנה בשבת, יקדימו הברכה ואחר כך ההדלקה, שכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, והברכה היא אקב"ו להדליק נר של שבת ויום טוב. ויש נשים שנהגו לברך גם שהחיינו בשעת ההדלקה, אבל הנכון הוא שלא לברך שהחיינו בעת ההדלקה, אלא יכוונו לצאת ידי חובה בברכת שהחיינו כששומעות ברכת שהחיינו בשעת הקידוש. וע"ע מ"ש בזה האול"צ (ח"ד פ"ג תשובה א).

מג. ובמו שכתב רבנו הרש"ש במוסר לפני התקיעות ליום א' וז"ל: לכן נחפשה דרכינו ונחקורה, כי הן בעונותינו שלחה אמנו זה כמה וכמה שנים רבים, והצדיק שאבד, למטרוניתא אבד, ולכן כל מגמתנו בתפלתנו תהיה בכונה שלמה לפדות את השכינה וניצוצי הקדשה מן הגלות, ולתבאר בית אסורים דילה, לאמר לאסורים צאו, כמ"ש בתקונים על פסוק ויפן כה וכה וכו', ע"כ.

וידוע מה שכותב הרב יסוד ושורש העבודה (שער האיתון פרק א) שכמעט כל נוסח התפילות של ר"ה ויום הכיפורים הוא רק שיתקדש שמו הגדול בכל האומות ובכל העולם, כי זה עיקר התפילות עתה בימים הנוראים, לכן יזהר האדם להצטער בלבו ולבכות בייחוד ביום הדין הגדול והנורא הזה כי כל אדם עתה בגלות יש לו לבכות ולהצטער בתמידות על חילול שמו הגדול ית"ש בין האומות עובדי עץ ואבן מעשה ידי אדם, ושוחקים בנו עם קדוש, ואומרים איה אלו קיכם יקום ויעזרכם.

מד. כ"ב במטה אפרים (סי' תקפא, אות נז) שבערב ראש השנה נכנסים להתפלל מנחה בבית הכנסת בעוד היום גדול כדי להתפלל תפלת מנחה בכוונה רבה, ומאריכים בה

ושל ראשי חדשים צריך להסדיר תפלתו קודם שיתפלל כדי שתהא שגורה בפיו, עכ"ל. ומקור הדברים בגמרא (ר"ה לה), אמר רבי אלעזר לעולם יסדיר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל, אמר רבי אבא מסתברא מילתיה דרבי אלעזר בברכות של ראש השנה ושל יום הכיפורים ושל פרקים אבל דכל השנה לא. ע"כ.

והי"ז (שם ס"ק א) כתב, שמכל מקום נראה שבתפלה צריך להבין פירוש הדברים ובפרט הפיוטים שפירושם קשה אם לא יתן דעתו עליהם ולא מהני ספר ע"כ.

והגאון החיד"א בברכי יוסף (סי' ק אות ב) כתב, שראה לחכמים גדולים שאין מסדירים כי היו רגילים ובקיאם בתפלה מתוך הסידור, אבל השליח ציבור או הפייטן חייבים להכין עצמם קודם ראש השנה כמו שכתב רבנו נתן ב"ר יהודה ז"ל בספר המחכים (סי' א) שויתי ה' לנגדי תמיד, פירוש כשאדם מתפלל יהיה כאילו שכינה לנגדו ואין מעמידין מלך אלא מי שיוודע בתכסיסי מלכות, כי התפלה במקום קרבן ועבודה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה, הרי הכהנים היו לומדים הלכות עבודה בטרם החילים לעבוד, כך טוב שילמדו היורדים לפני התיבה הלכות תפלה בטרם החילים להתפלל.

מ. תנא (שבת כג:) הרגיל בנר פי' להשתדל לעשותו יפה הוויין ליה בנים ת"ח שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור" וזה בין בנרות שבת, ובין בנרות יו"ט, וכן בנרות חנוכה. על כן ראוי לכל אדם להתאמץ בענין זה שסגולתו לבנים ת"ח, ויעשה הנרות יפים ומהודרים.

מא. ובאמרם ז"ל (ילקוט שמעוני בראשית רמז לב, ומובא ברש"י שבת לב. בשם בראשית רבה) שהיא כבתה נרו של עולם וכו' לפיכך תשמור מצות נר.

עוד אמרו (ירושלמי שבת פ"ב ה"ו) "אדם נרו של עולם היה, שנאמר נר אלהים נשמת אדם וגרמה לו חוה מיתה אמר הקדוש ברוך הוא היא כיבתה נרו של עולם לפיכך מסרו מצות הנר לאשה ותשמור מצות נר" ע"כ.

והיום גרם הוא ראש השנה שבו ביום נבראו אדם וחווה ובו

זצוק"ל, כדי שיקבל עליו קדושת תוספת יום הזכרון ומהו.

מאמרי הזוה"ק

זוהר ראש השנה - יום הדין

**אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם וקניכם
ושמריכם כל איש ישראל:**

"היום" - דא ראש השנה

ח"ג רל"א ע"א

אמר רבי יהודה, לימא לן מר, (ס"א מאלין) מלין מעליהן דראש השנה אמר רבי יהודה לרבי שמעון יאמר ויגלה לנו הרב מאלו דברים היפים והסודות של עניני ראש השנה. **פתח רבי שמעון ואמר** מה שכתוב אצל איוב (איוב א' י) **ויהי היום** זה נאמר על יום ראש השנה כדמפרש ואזיל, הנה **בכל אתר דכתיב ויהי, איהו צער** בכל מקום שכתוב ויהי סתם הוא מורה על צער מועט, **ויהי בימי** וכאשר כתוב ויהי בימי **צער ודאי** הוא צער גדול ודאי, אם כן מש"כ, **ויהי היום, יומא דאית ביה צער, ודא הוא ראש השנה, יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא** הוא יום שיש בו צער גדול, והוא יום הדין שדנים בו את העולם, וזהו יום ראש השנה שיש בו דין קשה על העולם, כי בו נידון העולם. וכן מש"כ באלישע (מלכים ב' ד' ח) **ויהי היום ויעבר אלישע אל שונים, יומא דראש השנה הוה** היה ביום ראש השנה. **ובכל אתר ויהי היום, דא ראש השנה** ובכל מקום שכתוב "ויהי היום" הוא יום ראש השנה, לפיכך מה שכתוב באיוב. **ויהי היום ויבאו בני האלהים, יום ראש השנה הוה** היה יום ראש השנה [א].

בכל ומנא תרין יומין [ב] אנון, מאי טעמא. בגין, דלחוי יצחק כליל דינא ורחמי ראש השנה הוא שני ימים בכל זמן ובכל מקום, גם בארץ ישראל, מה הטעם, כדי שיהיה יצחק שהוא בחינת ראש השנה כלול דין ורחמים, **תרין יומין ולא חד. דאלמלא ישתבח יחידאי,**

עיונים והארות

השנים שחי אדה"ר והוא אמר תפילה זו. **מה. לשון חכמים (ח"א סי' יא).**
א. וז"ל הרמ"ק: והנה יש מין מלאכים בהיכל זכות ונקראים בני האלהים כלומר נאצלים משם. אלהים גבורה. כי הם ע' דיינין בהיכל זכות כנזכר בפ' פקודי. ואומר להתיצב על ה'. ר"ל מה הוא עיקר ישובם שם, הוא על ה' כלומר לראות על עסקי ה' הוא, המכבד את השם לתת לו שכר או להיפך. כי דין זה הוא הראשון שבכולם.
ב. כתב האריז"ל (שעה"כ דרוש ב' דר"ה), הטעם שעושים ב' ימים ר"ה גם בא", כי ביום ראשון אנו מעלים את הפנימיות שהם בחי'

קצת מאחר שהיא מנחה אחרונה בצאת השנה והקדמת תפלה טרם בא יום הגדול. עכ"ד. וכן הוא בבן איש חי (ש"א פר' נצבים אות ב)

וכתב באור החמה (ח"ב דף רנה ע"ד) שהמלאך סהדי' הוא העד על מעשה בני אדם ותפלות אלה מסורות בידו עד שוב המתפלל מעונו והיא מסורה בידו כשיהיה האיש מוכן לקבל עליו תשובה ויתפלל תפלה זו שברי לו ובטוח שתתקבל מעלה אתה את הפסולות לקבלם עכ"ד. ולפני המנחה אומרים תיכון תפילתי קטורת לפניך וכו' ר"ת תתק"ל שהם מספר

יַחְרִיב עֲלֵמָא וזהו הטעם של שני ימים ולא היה די ביום אחד, כי ביום ראשון הדין הוא קשה, וביום השני הדין הוא ברחמים, ואם היה ראש השנה רק יום אחד, דהיינו בחינת דין קשה, היה מחריב את העולם מחמת דין הקשה. **וְעַל דָּא כְּתִיב תִּרְיִן וּמִנִּין, וַיְהִי חַיִּים וַיְהִי חַיִּים** ועל זה כתוב שתי פעמים ויהי היום, ויהי היום, פעם באלישע ופעם באיוב, לרמוז על שני ימים של ראש השנה.

וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים, אֵלֶיךָ בֵּית דִּין רַבְרָבָא. בְּנֵי הָאֱלֹהִים וְדָא, בְּנֵי דְמַלְכָּא קַרְיָבִין לְגַבִּיה אלו הם בית דין הגדול, הנקראים בני אלהים ודאי, דהיינו שהם בני המלך וקרובים אליו, דהיינו מלאכי המלכות. **וְאֲנֹן שְׁבַעֲיָן מְמַנָּן, דְּסַחְרִין תִּדְיָרָא לְמַלְכָּא** והם שבעים ממונים דהיינו שבעים סנהדרין של מעלה, המסבבים תמיד את המלך, כי הם יוצאים משבע ספירות התחתונות של המלכות. **וְאֲנֹן חֲתָכִין דִּינָא עַל עֲלֵמָא** והם חותכים וגוזרים דין על העולם, כפי הראוי לבני העולם. **לְהַתִּיצֵב עַל יְהוָה וְשׂוֹאֵל, וְכִי עַל יְהוָה קְיָיְמִי** וכי על ה' הם עומדים, דהיינו לדרון את ה' ח"ו. **אֲלָא, בְּשַׁעְתָּא דְּאֵלֶיךָ קְיָיְמִי עַל דִּינָא, דִּינָא קַדְמָאָה דְּכָלָא בֵּיה** אלא בשעה שאלו הממונים עומדים על הדין, לדרון את העולם, דין הראשון שדנים בו לפני כל הדינים הוא בשביל שם הוי"ה, דהיינו **מֵאן הוּא דְּלָא יוֹקִיר לְשִׁמָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְדָלָא יוֹקִיר לְאוֹרֵייתָא וְלַעֲבָדֵי** מי הוא זה שאינו מכבד את שמו של הקב"ה, ואינו מכבד את התורה ועבדיו, דהיינו את לומדיה. **אוּף הָכִי, מֵאן הוּא דְּלָא חֵיִישׁ עַל יְקָרָא דְּשִׁמָּא קַדִּישָׁא, דְּלָא יִתְחַלֵּל בְּאַרְעָא** כמו כן דנים את מי שאינו חושש על כבוד שמו הקדוש שלא יתחלל בארץ. **מֵאן הוּא דְּלָא חֵיִישׁ לִיקָרִיָּה דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** מי הוא שאינו חושש לכבודו של הקב"ה זה המרבה כבודו וממעט כבוד שמים, כי בזה מחזיק כח החיצונים, **מֵאן הוּא דְּלָא שְׂוִי יְקָר לְשִׁמָּא דָּא** מי הוא שאינו נותן כבוד לזה השם זה שאינו מכבד או שמזכיר שם שמים לבטלה, כי בזה מלביש הבל דקדושה בהבל רע ורעות רוח. **וַיָּבֹאוּ גַם הַשְּׁטָן בְּתוֹכָם** הנה השטן הוא הס"מ, **גַּם, לְרַבּוֹת הָיָא נִוְקְבָא דִּילֵיהּ** תיבת גם בא לרבות את הנוקבא שלו בת זוגו שהיא לילי"ת, ששניהם באים לקטרג. **אוּף הָכִי לְהַתִּיצֵב עַל יְהוָה, דְּאִיהוּ חֵיִישׁ נִמְי לִיקָרָא דְּשִׁמָּא דָּא** כמו כן מש"כ להתיצב על יהוה היינו שהוא גם כן חושש לכבוד השם הזה, כמו שאמרו חז"ל (מגילה דף ג ע"א) שאפילו שדים לא מוציאים שם שמים לבטלה, ולכן הוא מקטרג על שנתחלל שם שמים בעולם, וזהו "להתיצב על ה'", שעומד לקטרג עבור כבוד שם הוי"ה, ומעין ענינים אלו קטרג על איוב באמרו החנם ירא איוב את ה', כלומר שהיה פונה להנאתו ולא לכבוד יוצרו.

עיונים והארות

ה"ס ת"ת ישראל, ושניהם נרמזים בפסוק כי חק לישראל הוא. חק בסוד מש"ה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה. ומשפט הוא קו הרחמים. ואם היה ר"ה יום אחד היה כל העולם כולו בדין. ולכן צריך להיות שני ימים כדי לחבר עמה הרחמים שהוא המשפט, עכ"ל.

הנשמות דז"א, וביום ב' אנו מעלים אף בחי' החיצוניות, לכן ביום א' הוא דינא קשיא כי עדיין לא נתבסמו העולמות, אך ביום ב' מאחר שכבר ביום א' נתעלה הפנימיות, יכולים ביום ב' להעלות גם את החיצוניות, ולכן נקרא יום ב' דינא רפיא, עיי"ש, ועי' עוד לקמן. ובמק"מ: פשוטו הוא לומר כי יום ראשון סוד דינא דמלכותא, ויום ב'

בְּמָה יִדְאָתְרִי כְּמֹו שְׁלִמְדְּנֹו, כִּי בְּהִהוּא יוֹמָא שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּקִיּוּמִין שְׁבַעִין קְתִידָרִאִין לְמִידָן דִּינָא לְעֻלְמָא ביום ההוא של ראש השנה, שעומדים שבעים כסאות לשבעים סנהדרין לדון דיני העולם, **בְּמָה אֲנֹנִן מְאִירִי תְרִיסִין, קְטִיגוֹרִין, דְּקִיּוּמִי לְעִילָא** אז כמה בעלי מגינים ומקטרגים העומדים למעלה, **אֵלִין מִיּוּמִינִין לְזִכּוֹ וְאֵלִין מְשֻׁמְאֵלִין לְחֻזָּה** אלו בעלי הגנה מיימינים לזכות, ואלו המקטרגים משמאילים לחוב, **לְאִדְבָרָא חוּבִין דְּעֻלְמָא, לְהִזְכִּיר** את העונות של העולם, ובתחילה דנים את כל העולם בכללות, ואח"כ מזכירים את העונות של כל אחד ואחד חוּבִין דְּכָל חַד וְחַד. וְעַל דָּא אֲצַטְרִיךְ לְבַר נָשׁ לְפָרְשָׁא חוּבִין, כָּל חַד וְחַד בְּמָה דְּאִיהוּ וְעַל כֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לִפְרֹשׁ חֲטָאֵיו וּלְהַתּוֹדוֹת עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שְׁהוּא [ג], בְּגִין דְּמֵאֵן דְּמִפְרֹשׁ חֲטָאֵיו, לָא אֶתְמַסֵּר דִּינִיהּ, אֵלָא בִידָא דְּמִלְכָּא, קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּלַחֲדוּי לִפִּי שְׁכַל מִי שְׁמִפְרֹשׁ חֲטָאֵיו לִפְנֵי הַקֹּב"ה וּמִתּוֹדָה עֲלֵיהֶם, לֹא נִמְסַר דִּינוֹ אֵלָא בִידּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקֹּב"ה לְבַדּוֹ. וּמֵאֵן דִּדְאִין לִיָּה קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, אִיהוּ לְטָב וּמִי שְׁדֵן אוֹתוֹ הַקֹּב"ה הוּא וְדָאֵי לְטוֹב. וְעַל דָּא בְּעָא דּוֹד מִלְכָּא, (וְאָמַר) (תְּהִלִּים מִג) שְׁפִטְנִי אֱלֹהִים, אַנְתָּ, וְלֹא אַחֲרָא וְעַל כֵּן בִּקֵּשׁ דּוֹד הַמֶּלֶךְ מִהַקֹּב"ה, שְׁפִטְנִי אֱלֹהִים דְּהֵינִי אֶתָּה תִּשְׁפּוּט אוֹתִי וְלֹא אַחֵר. וְכֵן שְׁלֵמָה אָמַר, (מַלְכִּים א ח) לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עִבְדִּי, הוּא, וְלֹא אַחֲרָא וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עִבְדִּי דְּהֵינִי הַקֹּב"ה לְבַדּוֹ וְלֹא אַחֵר, וְכָל בֵּית דִּין בְּרִילִין מִפְּנֵי וְכָל הַבֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה נִבְדָּלִים מִמֶּנּוּ.

וְעַל דָּא אֲצַטְרִיךְ לֹזֵן לְפָרְשָׁא חוּבִין דְּכָל שְׂיִיפָא וְשְׂיִיפָא ועל כן צריכים לפרש את העונות של כל אבר ואבר, **וְכָל מַה דְּעִבִּיד בְּפָרְט וְכָל מַה שַׁעֲשָׂה בְּפִרְטוֹ, וְזֶהוּ שְׂאֲנוֹ אוֹמְרִים** על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון. **הָדָא הוּא דְּכִתִּיב זֶהוּ שְׁכָתוּב, (תְּהִלִּים לֵב) חֲטָאתִי אוֹדִיעֶךָ וְגו'** שאמר דוד המלך, חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי, אמרתי אודה עלי פשעי לה'. **לְבָתֵּר אַחֵר** כך אמר **וְאַתָּה נִשְׂאָתָּ עֲוֹן חֲטָאתִי סִלָּה. מִנְלָן. מִפְּשָׁה** מנין לנו דבר זה שצריך להתוודות בפרטות, ואמר **דְּכִתִּיב שְׁכָתוּב אֲצֵל מֹשֶׁה, שֶׁהַתּוֹדָה בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר (שְׁמוֹת לֵב) אֲנָא חֲטָא הָעָם**

עיונים והארות

בהם בהיום ההוא כנודע אז הותר הוידוי. ולכן צרך לפרש דלאו ביום ר"ה איירי ומלתא אגב אורחא נקטיה אגב אומר שיש למעלה כמה קטגוריות וסגוריות לאלפים ולרבבות המזכירים עונות ישראל. לז"א כי לטעם זה בא הציווי להודות על פשעיו כנזכר פ' בא דף מ"א ע"א כי אינם באים רק להזכיר עונות לא לעסק אחר. ולכן כאשר האדם מודה על פשעיו אז לא יצטרך המקטרג לישב שם והולך לו. וכפי זה לא איירי בר"ה רק אגב אורחא נקט. וז"א כמה אינו מאיר תריסין וכו' לאדכרא חובין וכו' ודו"ק ותשכח. גם שמענו מזה כי אין הוידוי כאשר נזכר בפוסקים, כי עיקר הוידוי הוא חטאתי עויתי פשעתי. אמנם צריך לפרט בפרטות העבירות שהם בכל אבר ואבר שנאמר חטאתי אודיעך וכו' כלומר החטא עצמו שעשיתי אודיעך בפירוש ואז ואתה נשאת וכו' כי אז נשאר הדין בידך. וכל בעלי דינא בדילין כנזכר ואז אתה לבדך נושא עוני.

ג. כמ"ש האריז"ל (בשער הכוונות דף צ' ע"א) וז"ל: האמנם בענין הוידוי בר"ה נמצאו בספר הזהר מאמרים חלוקים, כי ממאמר אחד נראה שאסור להתוודות בר"ה, ובמאמר אחר נראה להפך. ומורי ז"ל היה נוהג להתוודות על חטאיו בלחש שלא ישמעו הדברים לאזניו, והיה אומר כי מש"כ שאין להתוודות בר"ה, הכוונה בקול רם ולא בלחש. ואמנם, אפי' בלחש לא היה נוהג להתוודות אלא בעת תקיעת שופר דמיושב כי אז השטן מעורבב ודברי הוידוי עולים למעלה ע"י קול השופר ואין על וידוי זה שום קטרוג. לכן טוב שיתודה בין תשר"ת לתש"ת, ובין תש"ת לתר"ת. (מהמק"מ).

וז"ל הרח"ו: ואומר דאצטריך לבר נש לפרש חטאיו הנראה לכאורה הוא דביום ר"ה צריך למיעבד כן ולומר וידוי. ואמנם נראה זר, כי אדרבה צויה עזרא אכלו משמנים וכו' ואסור לערבב הקטגורים כי אז יתעוררו המקטרגים. אמנם ביום הכפורים כי אז אין השטן שולט

הָיָה וְגו' חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב. וכן **בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב** בישראל כתוב שהתודו לפני הקב"ה ואמרו, (שמואל א יב) **חָטֵאנוּ בִּי עֲזָבְנוּ אֶת יְהוָה, דָּאִי תִימָא הָאִי בִּיחִיד** שאם תאמר מה שאמר דוד חטאתי אודיעך הוא רק ביחיד, **אָבֵל בְּצַבּוּר לָא** אבל בצבור אין צריך לפרט עונותם, כי אין זה כבוד של צבור לגלות ברבים את עונות הצבור. **הָא כְּתִיב קִרְא דָא** הרי כתוב מקרא זה, שכלל ישראל אמרו חטאנו כי עזבנו את ה'.

בְּיוֹמֵי דְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְקַנְיָן בִּי דִינָא כּוּרְסִיָא לְמַלְכָא, לְמִידָן כָּל עַלְמָא בימים של ראש השנה מכינים הבית דין, כסא בשביל מלך המשפט לדון את כל העולם ברחמים. **וְיִשְׂרָאֵל עָאֲלִין בְּקִדְמִיתָא בְּדִינָא קַמִּיהָ, דְּלִיפּוֹשׁ רַחֲמֵי.** (ס"א קמי דליפוש רוגזא) וישראל נכנסים תחילה לדין לפני האומות, לפני שיתרבה הרוגז וכעס על ידי מעשיהם הרעים של האומות [ד].

הַתֵּן תֵּן לְמַדְנָא כִּי עַל מַה שְׁכָתוּב (מַלְכִּים א ח) "לְעֹשׂוֹת מִשְׁפָּט עַבְדּוֹ" וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּכָר יוֹם בְּיוֹמוֹ, יוֹם בְּיוֹמוֹ מַאי הוּא. אֲלָא הֵי תִרִי יוֹמִין דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יֵשׁ לְשׂאוּל, יוֹם בְּיוֹמוֹ מַהוּ הָעֵנִין שֶׁל אֱלֹהֵי הַשָּׁנָה יָמִים, וְהַשִּׁיב אֱלֹהֵי הֵם שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אֲמַאי תִּרִי יוֹמִין. בְּגִין דְּאֲנִין תִּרִי בִי דִינָא, דְּמִתְחַבְּרָן בְּחֻדָא ולמה הם שני ימים, ואמר לפי שהם שני בתי דין המתחברים יחד, והיינו לאה ורחל שמתחברות יחד, על ידי שעקבי לאה מתלבשים בכתר רחל, והם סוד שני ימים של ראש השנה, יום ראשון כנגד לאה דינא קשיא, יום ב' כנגד רחל דינא רפּיא, ומפרש **דִּינָא עֲלָאָה, דְּאִיהוּ קִשְׂיָא, בְּדִינָא תַתָּאָה, דְּאִיהוּ רַפְּיָא, וְתַרְוִיחָהוּ מִשְׁתַּכְּחִי** דין העליון שהוא קשה, היינו הדין של לאה, מתחבר בדין התחתון שהוא רפה, היינו בדין של רחל, ושניהם נמצאים בראש השנה, וכנגדם הוא ראש השנה שני ימים.

וְעַל דָּא לָא יִדְעִי הֵי בְּבִלְאִי, רָזָא דִּיבְבָא וְיִלְלוּתָא ולפי שבני בבל אינם יודעים שיש ב' מיני דינים, לכן אינם יודעים בני בבל הסוד של השברים והתרועה, **וְלָא יִדְעִי דְּתַרְוִיחָהוּ אֲצַטְרִיכוּ** ואינם יודעים שלפי האמת שניהם צריכים, כי הם כנגד תיקון רחל ולאָה, והיינו **יִלְלוּתָא דְּאִיהוּ דִּינָא תַקִּיפָא** התרועה שהיא דין חזק וקשה היא כנגד לאָה. **תַּלְתָּ תַבִּירִין דְּאִיהוּ דִּינָא רַפְּיָא** והשלשה שברים שהם דין רפה הם כנגד רחל, ודין הרפה נרמז בשברים, כי **גְּנִיחִי גְּנַח רַפְּיָא** דומה כמי שגונח מלבו ברפיון, בני בבל אינם יודעים איזה משניהם צריכים, לכן הם עושים שניהם מספק. **אֲנִין לָא יִדְעִי, וְעַבְרִין תַרְוִיחָהוּ. וְאֲנִן יִדְעִינָן, וְעַבְרִינָן תַרְוִיחָהוּ.** (ס"א ועל דא רזא דיבבא ויללה ותרוייהו אצטריכו, הני בבלי, אנון לא ידעי, ועבדין תרוייהו) **וְכִלְא נַפְקִין לְאַרְחָא קִשּׁוּמָא** ואנו יודעים ששניהם צריכים לכן אנו עושים את שניהם, והכל יוצאים לדרך האמת, כי למעשה שניהם עושים כפי שצריך באמת.

עיונים והארות

ד. ועי' בהגהות מוהר"ו, ששתי הנוסחאות הן טובות, נוסח ישראל. ונוסח ב'. הוא בשביל ישראל עצמם שיכנסו קודם, א'. הכונה לפני הקב"ה להרבות הרחמים כשיראה את לפני שיתרבה הרוגז על ידי מעשים הרעים של אומות העולם.

פָּתַח וְאָמַר, פתח רבי שמעון לפרש מש"כ (תהלים פא) **תִּקְעוּ בַּחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּבֶּסֶה לְיוֹם חֲנֻנִי.** הנה מש"כ **תִּקְעוּ בַּחֲדָשׁ שׁוֹפָר, מֵאִי בַּחֲדָשׁ** מהו בחודש. ואמר **דָּא בִּי דִינָא רַפִּיא, דְּאֶקְרִי חֲדָשׁ** זהו דין הרפה הנקרא חדש, והיינו סוד רחל שבה הוא ענין חידוש הירח. ומש"כ **בַּבֶּסֶה:** (כס דעלמא עלאה, כ"ס ה' דא פחד יצחק דאיהו כס למלכא עלאה, תו בבסה) **דָּא דִינָא קְשִׁיא, פִּתְחָא יִצְחָק** זהו דין קשה הנקרא פחד יצחק, היינו סוד לאה שהיא דין קשה בעין הגבורה דו"א הנקראת פחד יצחק.

אֲשֶׁר־יָדְעִי תְרוּעָה וְגו', (תהלים פט) **לֹא כְּתִיב לֹא כְּתוּב שְׁמַעִי, או תוֹקְעִי תְרוּעָה, אֲלֵא יִדְעִי תְרוּעָה** הטעם הוא. **בְּגִין (ס"א בְּגוֹן) חֲפִימִין דְּדִיירִין בְּאִירָא דְּאֶרְעָא קְדִישָׁא, אֲנֹן יִדְעִי תְרוּעָה** לפי שרק החכמים הדרים ויושבים באויר של ארץ הקדושה הם יודעי תרועה. **רְזָא דְּתְרוּעָה** סוד התרועה הוא, **בְּמָה דְּכְתִיב** כמו שכתוב, (תהלים ב) **תִּרְעַם בְּשֹׁכֵט בְּרֹזֶל שַׁעַל יְדֵי הַתְרוּעָה שׁוֹבְרִים אֶת כְּתוֹת הַמִּקְטָרְגִּים הַאֲחוּזִים בְּבְרוֹזֶל, מֵאֵן עָמָא בִּישְׂרָאֵל, דִּידְעִין רְזִין עֲלֵאִין דְּמֵאִירְהוֹן** ומסיק רבי שמעון את דבריו ואומר מי הוא עם כישראל שיודעים סודות העליונים של רבונם, **לְמִיעַל קַמִּיה, וְלֵאֲתִקְשָׁרָא בִּיה** שעל ידי זה הם יכולים לבוא לפניו ולהתקשר בו. **וְכָל אֲנֹן דִּידְעִי רְזָא דְּתְרוּעָה** וכל אלו היודעים את סוד התרועה, **יִתְקַרְבוּן לְמִיתָה בְּאוֹר פְּנִי דְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא** יתקרבו ללכת באור פניו של הקב"ה. **וְרָא אוֹר קְדָמָה דְּגִנְיָו קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְצַדִּיקֵיָא.** ועל דא אֲצַטְרִיךְ לְמַנְדַּע לָהּ שׁוּהוֹ אור הראשון שגנו הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא, ועל כן צריכים לדעת את סוד התרועה, וזה שכתוב "ה' באור פניך יהלכון".

מאמרי הפרשה פרשת נצבים

"אתם נצבים היום בלכם לפני ה' אלהיכם" (כט, ט)

למרות צ"ח הקללות, כולכם חיים וקיימים, שהנה כל ישראל נצבים היום
רש"י בריש פרשתינו (כט, יב) מביא מדרש אגדה (תנחומא א') למה נסמכה פרשת "אתם נצבים" לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו, מי יוכל לעמוד באלו. התחיל משה לפייסם, אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום, ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו.
וראה זה פלא "אתם נצבים היום כלכם" שווה בגימט' 804. "כל איש ישראל" שווה 902. ההפרש הוא 98 כמנין הקללות. להורות בא, שלמרות צ"ח הקללות, כל ישראל נצבים היום, כולכם חיים וקיימים.

מטרת הקללות לעורר בלבד ומשל נפלא מהמגיד מדובנא

מכיון שכאשר עם ישראל שמעו את הקללות, "הוריקו פניהם", אמר להם משה, המטרה הושגה! הקב"ה לא רוצה, ש"תבלעו" אפילו קללה אחת! ומכיון שהשכלתם להתעורר, לפחד, מעתה אין צורך להביא עליכם את הקללות בפועל.

ומביא המגיד מדובנא את המשל הבא, בנו של מלך רם ונשא חלה במחלה קשה. בהיותו מפונק ביותר, סרב לבלוע את התרופות שהמליצו לו הרופאים. וכל נסיונות הריצוי עלו בתוהו. הילד מסרב לבלוע אפילו אקמול בטעם פטל...

שלחו לקרוא לאחד הרופאים, מהמומחים הגדולים בעולם. הלה הגיע, בדק את הילד ואמר למלך, מצבו של הילד אנוש, ואף שהילד אינו מוכן להכניס תרופה אל פיו יש בידי יכולת לרפאו, אך אני מוכן לטפל בו בשני תנאים. האחד, שאתה אדוני המלך, לא שואל אותי שאלות. והשני, שאתה ממלא את כל הוראותי.

המלך ברוב אהבתו לבנו יקירו הסכים לשני התנאים.

והנה הרופא לקח בלאנק והחל רושם, מאה כדורים כאלה... מאתים כאלה... חומר לזריקות... חבילות שלמות של בשמים ועשבי מרפא...

פנה המלך לרופא ואמר לו, מה אתה עושה? הן אמרתי לך שאפילו כפית סירופ אקמול הוא לא מוכן לקחת, ואתה רושם כזו רשימה ארוכה של תרופות!?

השיבו הרופא, הן סיכמנו שאדוני המלך לא שואל שאלות.

נכון! אבל אתה רושם פה תרופות בחמישים אלף שקל, חבל על הכסף. הילד לא יכניס גרגיר אחד מכל מה שכתבת אל פיו!

סיכמנו שאדוני המלך ממלא את כל הוראותי...

המלך שלח שליח שהביא את כל הרשימה. הרופא נכנס לחדר וסגר אחריו את הדלת. בתוך החדר הוא החל לכתוש את כל התרופות לאבקה... שפך בשמים... פורר עשבים... טפטף חומר לזריקות... והדליק את מכשיר האדים... בחדר התפשט ריח חריף ביותר של כל התרופות הכתושות, והילד החל להשתעל ולהקיא, להשתעל ולהקיא עד שכל המעיים שלו "נשפכו" החוצה...

הרופא יצא מהחדר ובישר למלך, חלה הטבה ניכרת במצבו של בןך. בעוד שעה אגמור את הטיפול ותוכל להכנס לראותו.

כעבור שעה הרופא יוצא מהחדר ואומר, סיימתי, כל המחלה יצאה, אתה מוזמן להכנס! בעוד יומים לא יראו על הילד כלום!

המלך נכנס לחדר ובראותו את כל קופסאות הקפסולות הריקות מושלכות על הרצפה... את כל בקבוקי האנטיביוטיקה פתוחים וריקים... פנה לדוקטור ושאל, אמור לי בבקשה, את כל זה הצלחת להכניס לגוף שלו?

אמר לו הרופא אפילו גרגיר אחד לא!

ומה כן עשית?

האמן לי אדוני המלך! אם ילדך היה מוכן לבלוע אל גופו אפילו כדור אחד מכל הכדורים האלו, לא הייתי צריך את כל מאות הכדורים האלו... אך מכיון שלא הצלחתי להכניס גרגיר לפיו, הייתי צריך את כולן, ועוד לעבוד כל כך הרבה זמן על מנת לכתוש אותם, כדי שריחם יתפשט בחלל החדר, והוא יקיא את המחלה שהיתה במעיו...

מסיים המגיד מדובנא, זה בדיוק מה שהיה כאן בקללות, הקב"ה אינו מעוניין חלילה לנקום בנו. אבא לא מעוניין אף פעם לנקום בילדיו! הקב"ה לא רוצה ש"נבלע" בפועל את הקללות. מטרת הקללות היא לעורר אותנו, להפחיד אותנו, לגרום לנו לרעוד בלב, לגרום שנהפוך את לבבנו ללב בשר. אם אכן כך יהיה - הושגה המטרה!

הרי אם חלילה, היתה מתקיימת בנו אפילו קללה אחת, בודאי שהיינו חוזרים בתשובה. גם אם בנו של המלך היה בולע כדור אחד, היה מתרפא. אבל הקב"ה לא רוצה ש"נבלע תרופה", לכן הוא כתש מאה ארבעים ושבע "תרופות", הן צ"ח קללות שבמשנה תורה, ועוד מ"ט שבתורת כהנים, כדי שרק "נריח" אותם, ו"נקיא" מתוכנו את לב האבן... והרי בשעה שהוריקו פניהם של ישראל, והפחד נכנס אל לבם, התרפאה המחלה והושגה המטרה.

מעשה, אומר משה לישראל "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם", יכולים אתם לבוא ליום הדין לפני ה'. הורקת הפנים, החדרת האימה והיראה ללב, היא ההכנה הנאותה לקראת ההתייבבות לפני ה' ביום הדין.

בפרט שעתה סיימנו את פרשת כי תבא, פרשת התוכחה, והרי זה בבחינת תכלה שנה וקללותיה, והוא כמו שאומרים ונשלמה פרים שפתינו, שאם חס ושלום נגזר אשר לא טוב, הנה יצאנו ידי חובה בקריאתנו דברים אלה, וממילא יתהפכו לנו כולם לטובה ולברכה.

יתירה מכך לדעת רבנו האר"י ז"ל (כ"כ בספר הגן יום י"א ד"ה ועתה אכתוב בשם כתבי האר"י), כל הקללות הן ברכות, כמו שכתוב (תהלים צו, ח-ט) שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך ה'. כי אתה ה' עליון על כל הארץ. כלומר ציון שמחה על הדינים והתוכחות הללו, היות ואתה ה' העליון, כי בחינת שם הוי"ה ב"ה שהיא בחינת רחמים וחסדים, הוא עליון עליהם והופך את כולם לברכות.

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם" (כט, ט)

כשם שאתם נוהגים כך ינהג ה' עמכם

כתב המגלה עמוקות (נצבים) על הפסוק, אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם, היינו כשם שאתם נצבים [דהיינו מתנהגים במצוות או חס ושלום להיפך] כך ינהג עמכם ה' [בחסד או חס ושלום להיפך], וכנאמר (משלי כו, יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, "האדם" הוא האדם שלמטה, "לאדם" הוא כאדם על דמות הכסא (יחזקאל א, כו). וכן שנינו (אבות פ"ב מ"א) דע מה למעלה ממך, דהיינו "ממך" אתה תוכל לידע "מה למעלה". וכן הוא אומר (תהלים קכא, ה) ה' צלך, לאמור, כשם שאדם שעושה תנועות עם גופו הצל שלו עושה אותן תנועות, כך הוא גם למעלה על ידי מעשה האדם מצוותיו או חס ושלום להיפך כך גם למעלה ה' מנהל את העולמות ומנהיגם.

השבת האחרונה של השנה והכל הולך אחר החיתום, והיא מעלה לכל שבתות השנה

והנה עתה זוכים להגיע לשבת "נצבים", שהיא השבת האחרונה של השנה, והכל הולך אחר החיתום, והיא מעלה את כל השבתות של השנה, ולכן צריך לדקדק בה מאד, ולהזהר בה מכל איסור, ולהיות דבוק בהשם יתברך. ועוד, כי בה נמצא השורש של כל השבוע הבא, ואם כן יש בה את השורש של ראש השנה יום הדין הגדול והנורא, ולכן ישתדל בכל כוחו לשמור שבת זו ולדקדק בה בכל פרטיה ודקדוקיה, ויקרא כ"ד פרקי משניות של מסכת שבת, ויעסוק בה כמה שיותר בתורה, וכן יענג את השבת כראוי, כי שערי שמים פתוחים, ושנינו בשבת (דף קיח). כל המכבד את השבת זוכה לנחלה בלי מצרים.

שבת זו היא שבת מברכים של חודש תשרי, החודש היחיד מבין חודשי השנה שאנחנו לא מקדשים ומברכים אותו וכמו שכתב המגן אברהם (סי' תי"ז ס"ק א'), וזה על פי מה שלמדנו חז"ל (ביצה טז. וסנהדרין יא:) מהפסוק (תהלים פא, ד) בכסה ליום חגנו. אמנם כתוב בספרים הקדושים (אורות משה, קרטשיף עמ' ו'), שאף על פי שעם ישראל לא מקדשים את חודש תשרי, מ"מ הקב"ה מקדש אותו, ונמצא שקידוש חודש זה של תחילת השנה משפיע לכל חודשי השנה.

ראש השנה איננו רק תחילת השנה, אלא הוא הראש במלוא מובן המילה, כי אין בשנה כולה אלא מה שנגזר בראש ביום הדין, בו הבריות יפקדו להזכירם לחיים ולמות, לאושר או לצער, לרווחה או לצרה, לפרנסה או למחסור. ראש השנה, הוא היום הקובע, המכריע, שכל הימים האחרים ניוונים ממנו, שואבים ממנו שפעם, ומי שצליח לזכות במאור פני הבורא יתברך, בחסדו הרב ורוחב ידו, מאושר יהיה לשנה הבאה כולה, ולשנים רבות ומאושרות.

תשרי על סדר תשרי"ק, ולכן הוא בחי' דין גבורה

והנה ראש חדש תשרי שהוא ראש השנה, הוא יום הדין הגדול והנורא, וכידוע שסדר האותיות כסדרם - אבג"ד, הוא אור ישר, בחינת החסד. ואילו סדר האותיות בסדר תשרי"ק מהסוף להתחלה הוא אור חוזר, הוא בחינת הגבורה. והנה המילה "תשרי" היא בסדר יורד אותיות תשרי"ק, ולכן הוא בחי' דין גבורה.

וראה כי חודש ניסן צירוף הוי"ה שבו, הוא שם הוי"ה ב"ה כסידורו, וריבועו (כזה - י' י"ה י"ו י"ז י"ח) שכולו עולה בגימט' ע"ב, שעולה "חסד". ואילו חודש תשרי צירופו והי"ה וריבועו כזה - ו, והי, והיה, העולה בגימט' "דין".

והכל מרומז, כי בחודש ניסן שהנהיג הקב"ה את העולם בחסד, נאמר בו (שיר השירים ב, טז) דודי לי ואני לו, כי בניסן ריחם עלינו הקב"ה וגאל אותנו בלי התעוררות מצדנו, אלא בהנהגה של חסד עליון, ולכן נאמר קודם "דודי לי" ורק אחר כך ו"אני לו", מה שאין כן בחודש תשרי שהקב"ה יושב על כסא דין ודן את העולם כולו, עליונים ותחתונים

חיים ומתים, כולם עוברים לפניו אחד אחד, לכן "אלול" הוא ראשי תיבות הפסוק (שיר השירים ו, ג) אני לדודי ודודי לי, לפי שבו צריך קודם את ההתעוררות שלנו לחזור בתשובה בבחינת אני לדודי, ורק אחר כך נזכה ל-ודודי לי. וזהו שנאמר (בראשית א, א) בראשית ברא אלהים, היינו "בראשית" הן אותיות "בא תשרי", "ברא אלהים" - מידת הדין. ובידוע שחודש זה נקרא גם כן "ירח האיתנים" (מלכים א, ח, ב), כי בו נולדו אבות העולם ובחדש תשרי נפטרו (ר"ה דף י:). והאבות הם בחסד גבורה תפארת, שהם בחינת דין ורחמים, כי בחודש זה עומדת זכותם לבניהם למתק את הדינים מעליהם.

המדבר עם המלך, יחיל וירעד מאימתו, כל שכן, אם הוא חוטא, והמלך יודע זאת

הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל בדרשתו בחשבון לאימת הדין לראש השנה (הובא במכתב מאליהו ח"ד עמ' 91) כתב:

המדבר עם המלך, יחיל וירעד מאימתו, כל שכן, אם צריך הוא לבקש ממנו בקשה.

ומכל שכן, אם הוא חוטא, והמלך יודע זאת.

ומכל שכן, אם גנב מאוצרות המלך.

ומכל שכן, אם המלך מינהו על אוצרותיו, ומעל באמונו וגנב.

ובן בנו של קל וחומר, אם בגד ומסר האוצרות שגנב לשונאי המלך.

ומה עוד, אם על ידי כך הגביר את כח השונאים.

רק לחשוב על כך - הרי אין לנו פה להשיב, ולא מצח להרים ראש. רעדה תאחוז אותנו - והיא שתעמוד לזכותנו, שכבר השריש הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל (באגרת ז') כי חרדת הדין היא העצה לזכות בו.

אם לא יעורר האדם את נפשו, מה יועילוהו המוסרים

הגמרא במסכת ברכות (ז). אומרת, טובה מרדות אחת בלבו של אדם, יותר ממאה מלקויות שמלקים אותו. עד כאן. פירוש כשהאדם מתעורר מעצמו, אף אם תהא זו התעוררות קלה, טובה היא יותר ממאה דרשות של רבנים ש"ילקו" לו על ראשו. לפי שאחרי מאה דרשות הוא יכול לצאת רגוע ולהגיד, "היתה דרשה יפה"... אך לבו נותר כבתחילה, לא חל בו כל שינוי. לעומת זאת מרדות אחת קטנה בלבו, יש בכוחה ליצור מהפך גדול.

על הפסוק (ישעיהו נב, ב) התנערי מעפר קומי, מביא המדרש (בראשית רבה ריש וישלח) משל לתרנגולת לבנה שהתפלשה בעפר, והתמלא כל גופה בבזץ שחור. הכפרי, שאהב את התרנגולת כשהיא לבנה, לקח צינור והחל להתיז עליה מים מכל הכיוונים. ושוב הניח אותה על הגדר כדי שתתייבש בשמש. והנה הוא מבחין שלא כל הלכלוך ירד ונשאר עליה עדיין פה ושם כתמים שחורים. על כן נטל מברשת והחל לנקות אותה, נוצה אחר נוצה, אחרי חצי שעה הוא סיים לנקות רק שתי נוצות מתוך נוצותיה המרובים... ממשיך המדרש ואומר, כל זה כאשר בעל הבית מנסה לנקות את התרנגולת. אבל לו היתה התרנגולת עומדת על הגדר ובכוחות עצמה היתה מטלטלת את עצמה לכל הכיוונים, כל הלכלוך היה יורד בזמן קצר.

והנמשל הוא, התנערי מעפר קומי, כאשר בן אדם מתעורר מעצמו, ומנער את עצמו מן הלכלוך שעליו, הרי זה עוזר יותר ממאה רחיצות שאחרים ירחצוהו.

וכמו שכתב רבנו יונה בשערי תשובה (שער שני אות כ"ו) כי אם האדם לא יעורר נפשו, מה יועילוהו המוסרים.

מסיבה זו, כאשר משה רבנו ראה את פניהם של בני ישראל מוריקות מן הקללות, יכול היה לומר להם, אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם, לפי שראה את ההתעוררות שניצתה בלבם, אמר מעתה שוב אין כל צורך בקללות, לפי שדי בעצם הפחד והחרדה שבלבם, כדי לבוא ולעמוד לפני ה' לדין.

שלא נשחרר את ה"שועל"

הבן איש חי זצ"ל בספרו בן איש חיל (ח"ג דרוש א' לשבת תשובה) הביא בשם החכם רבי מרדכי ששון זצ"ל (בספרו דבר בעתו, קע"ג) משל ונמשל (ומקורו ברש"י סנהדרין לט.).

שועל יצא לטייל עם לילה, וצמא למים היה. הגיע לפאתי העיר, וירא באר מים, אולם הבור עמוק הוא, ואינו יכול לירד לשתיים מן הבאר. והנה היתה גלגלת על פי הבאר, מה עשה? קפץ לדלי העליון ומשקלו הכביד, אז הדלי התחתון עלה, מלא מים, והדלי העליון ירד והשקיע את השועל במים. שתה והרוה צמאונו, אך כעת לכוד הוא בבאר... ישב והמתין.

יצא הארי לטייל, וצמא אף הוא. הגיע אל הבאר, והדלי העליון מלא מים. הרוה צמאונו והמשיך בדרכו. אך הציץ בסקרנות, והשועל המתין רק לכך. "שלום עליך, אדוני המלך", החניף לו השועל, "המתנתי רק לך, ראה, הכנתי לך כיכר גבינה מלוחה", כשהוא מצביע על השתקפות הלבנה במי הבאר, ונראית כגבינה המעוררת תאבון, "גם הכנתי מים צוננים להרוות את צמאונך. ואני, עבדך, ממתין לשרתך!"

"ואיך ארד", חקר האריה.

"הכנתי לך דלי, שתרד בו", ענה השועל.

עלה הארי לדלי העליון ומשקלו הכביד. ירד למעמקי הבאר, והשועל עלה והשתחרר... עד כאן, המשל. והנמשל, השועל הוא היצר הרע. האריה, הוא האדם. הקדוש ברוך הוא ברא את היצר הרע כדי שיהיה נתון במאסר, בבחינת (בראשית רבה פרשה ל"ד סי' י') צדיקים, לבם ברשותם, ועוד שנינו (סנהדרין נט:) על הנחש שהוא "שמש גדול" ע"ש, ושם (סנהדרין קז:) שהנהגה לגבי יצר הרע היא שמאל דוחה וימין מקרבת, ובמשל היא ההנהגה הנכונה בה, השועל למטה, ואילו האדם חופשי מעליו.

אבל היצר אורב, ומפתה. והאדם מתפתה ומוסר עצמו בידיו. יורד למטה, למאסרו, ומשחרר את השועל הכלוא.

אוי, אילו היה לפחות משיביע את רעבונו בגבינה שבבור!

אבל פיתוהו בכיכר גבינה, והתברר שגם היא אינה אלא אחיזת עינים...

על ידי האחוה והאחדות - זוכים בדין

"אתם נצבים היום" פירוש, כיצד ניתן להתייבב ולזכות בדין? על ידי "כולכם" - על ידי אחווה ואחדות, כשאתם "כולכם" איש אחד בלב אחד, "ראשיכם, שבטיכם, זקניכם ושוטריכם, כל איש ישראל".

האדמו"ר הצדיק רבי דוד מלעלוב זצ"ל (ליקוטי דברי דוד עמ' נ"ד) אמר, אם יהיו כל ישראל עושים יד אחת - היא תגיע אל כסא הכבוד, ותוכל להוריד משם את כל ההשפעות הטובות!

כשכלל ישראל הם יחד יעזור ה' לכלל ישראל יחד

וכך מבאר ביאור נפלא על דרך הדרוש, בדרושי המהרא"ץ בריסק (ניצבים כאן), והקדים לזה ביאור למסורה מבעל הספר קול אריה:

איתא במסורה שתי פעמים כתובה המילה "וְכָלֹ". א. אפס קצהו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם (במדבר כג, יג). ב. וכלו מחמדים (שיר השירים ה, טז).

ופירוש, הנה אם יביט האדם על כללות עם ישראל, ימצא כולו יפה ומום אין בו, ולא ימצא מקום אשר תחול בו קללה, כי כולו מחמדים. אבל על כל אחד ואחד בפרטות, אפשר למצוא חסרונות, כי האחד אינו בעל צדקה, והשני אינו תלמיד חכם, והשלישי אינו ירא שמים, והרביעי אינו עניו, והחמישי אינו עוסק בצרכי צבור. ובקיצור (קהלת ז, כ) אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. על כן, על פרטיות ישראל יכולים למצוא מקום שתחול הקללה חס ושלום, אבל על כלל ישראל אי אפשר לבקר מומים, שהרי כולו נאה.

וזו כוונת המסורה בעצת בלק, אפס קצהו תראה, שאם תראה רק אפס קצהו וחלקו של העם, אז תמצא בהם חסרונות, ועל ידי זה תוכל לקללם, אמנם, כולו, לא תראה, שאם תראה כולו, על כלל ישראל לא תמצא שמץ ודופי, משום שכולו מחמדים.

אומר המהרא"ץ בריסק, לפי זה יש להמתיק את דברי הזוהר הקדוש (ח"ב דף ל"ב ע"ב), אתם נצבים היום כולכם, היינו בראש השנה, והיאת תוכלו להתייבב לפני ה' ליום הדין בראש השנה? רק כאשר תהיו כולכם לפני ה' אלהיכם, כשכלל ישראל הם יחד לפני ה', אי אפשר למצוא בהם שום שמץ ודופי, ואז יעזור ה' לכלל ישראל יחד.

כל אחד ישתדל לקרב את חברו, כדי שלא יתפס בעבורו

בדרך זו שואל האור החיים הקדוש (כאן) כיון שאמר הכתוב, אתם נצבים היום כלכם, מדוע הוצרך לפרט "ראשיכם שבטיכם"? ומסביר, כי כוונת משה רבנו ע"ה הייתה להכניס את כולם לערבות ואחדות, וכל אחד ישתדל בעד חברו, שאם לא כן יתפס בעבורו, שכל אחד מתחייב לפי היכולת שבידו, כדאיתא בשבת (דף נד:) שמי שבידו למחות על כל העולם, נתפס בעד כל העולם, ומי שבידו למחות רק באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו וכו'.

ולדרכו יוצא שכאשר האדם בפחד, עליו להתאחד עם כולם ולאזור כח מכולם, ובפרט כאשר נצבים לדין אז נמחקים ומתבטלים כל הבדלי הדרגות של "ראשיכם שבטיכם" וכו' וכולם שווים לטובה. וכיון שצריכים להתייצב כולם באחדות אחת, לכן אמר "כולכם" שלא יהיה כל אחד לבדו. ואז יקויים בנו (דברים ד, ל) ושבת עד "ה' אלהיך", שבכח התשובה והאחדות מהפכים את מידת הדין לרחמים, ששם הוי"ה [שהוא רחמים] ממתק את שם "אלהיך" [שהוא דין].

למה ר"ה הוא החג היחידי שגם בני א"י נוהגים יומים

וידוע מה שאמר הרה"ק בעל ה"אמרי אמת" זי"ע מגור בשם אביו השפת אמת זי"ע (אמרי אמת ח"ה דף ק"ח ע"ב) שהטעם שראש השנה הוא החג היחידי בשנה שגם בני ארץ ישראל נוהגים אותו שני ימים. מפני שרצו חכמים שלפחות יום טוב אחד בשנה יהיו כל היהודים שבכל העולם כולו שווים. ובנו הרה"ק בעל ה"בית ישראל" זי"ע היה מוסיף ואומר, איתא בספר יערות דבש (ח"ב דרוש א') להגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע, שהטעם שנקרא שני ימי ראש השנה כלשון חז"ל (ביצה ד:): יומא אריכתא (יום אחד ארוך), משום שמובא בחז"ל (ילקוט שמעוני ישעיה א, טז) שעשרת ימי תשובה הם כנגד עשרת הדברות, ונמצא ששני ימי ראש השנה שהם הראשונים מימי עשרת ימי תשובה, הם כנגד שתי הדברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך", והרי כבר אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני ירמיה רמז רס"ו) כי אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו, ומעתה מובן מדוע שני ימי ראש השנה חד הם, ולפיכך נחשבו כ"יומא אריכתא". עד כאן דבריו.

ולפי זה יתכן לומר, כי מטעם זה נוהג ראש השנה בכל תפוצות ישראל שני ימים, ולא רק בחוץ לארץ מטעם "ספיקא דיומא", כי רצו חכמנו ז"ל ללמדנו שבעניין "אנכי" ו"לא יהיה לך" אין ספיקות ואין שינויים... וכל בני העולם שווים בעניינים אלו...

השם עצמו בכלל ישראל מוגן מן הדין

כשעם ישראל באחדות, אין המקטרג שולט בהם. והמליץ הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל (ראה עולם התורה, שטרן, בבעלי מוסר עמ' תס"ט) על כך את הכתוב (שיר השירים ד, ז) כולך יפה רעייתי, ומום אין בך, וכמאמרו של הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, כלל ישראל כולו צדיק, כלל ישראל כולו גאון, כלל ישראל כולו קדוש, ולכן אם האדם נכלל בו ואינו מוציא את עצמו מן הכלל, הרי הוא מוגן. על כן אמר האלשיך הקדוש זצ"ל (דברים כט, ט ד"ה וזה יאמר פה), הקפידו רבותינו ז"ל על תפילת הימים הנוראים שתהיה באהבת שלום בין איש ובין רעהו, לשתקובל תפילתם, שאז השטן אומר, מי כעמך ישראל שהם כמלאכי השרת, שאין בהם קנאה ושנאה.

ומעתה מובנת כח הסגולה שאפשר לזכות על ידה בדין, כשיהיו ישראל באחדות, כולם יחד, ולא יהיה חס ושלוש פילוג בעם.

כדי לזכות בדין צריך תנאי של "כולכם" שתהיה אחדות ואהבה אחד לשני. אמנם צריך להיזהר שמחמת כך לא יבדילו בין גדול לקטן, לכן אמר הפסוק עוד תנאי "ראשיכם" לבד, ו"שוטריכם" לבד וכו'. ועל ידי זה יוכלו לזכות בדין.

כי הנה במילה "כולכם", יש מעלה, ויש חסרון, המעלה היא שיש אחדות בישראל כאיש אחד בלב אחד. אבל החסרון הוא, כמו שכתב רש"י (דברים א, כב) בפרשת המרגלים על הפסוק "ותקרבון אלי כולכם" וגו'. פירש"י, בערבוביא, ילדים דוחפים זקנים, וזקנים לראשים וכו'. לכן צריך לדעת שגם כשישנה אחדות, צריך שכל אחד יהיה במקומו, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.

מעלתו הגבוהה של תשובת רבים

וכידוע שאינו דומה יחיד העושה תשובה לבדו, לציבור שעושה תשובה (רמב"ם תשובה פ"ב ה"ו). משל ליושבי עיר אחת, שהשר הלווה להם ממון רב, אך מן השמים ירדו מנכסיהם מחמת דליקה שפרצה בעירם וכליתה את ממונם, ועל כן כולם היו חרדים על דבר ההלוואה שלקחו מן השר, מהיכן יחזירו אותה? באסיפה דחופה החליטו שכל אחד יביא מתנה לשר, ובבואו יפייסו בדברים. אולם היה ביניהם פיקח אחד ואמר להם, עדיף שכולנו יחד נתאגד ונביא לפניו מתנה יפה וגדולה, כי רק במתנה של כולנו יחד יש במה להתכבד, ואז יתרצה השר, אבל אם כל אחד יבא לבדו אל השר ויתן מתנה בפני עצמו, לא תהיה לה ערך. והנמשל, כל אחד מעם ישראל יש לו עבירות שבימים אלו שב עליהם בתשובה, שהיא דורון לבורא העולם, ועל כן אינו דומה השב בתשובה לבדו, לשב בתשובה יחד עם רבים, שזה כאיש אחד הנותן לבדו מתנה קטנה למלך, וזה כאנשים רבים המביאים יחד דורון עצום למלך.

ועל כן, אין להמתין עד לערב יום הכיפורים כדי להתפייס למחול ולסלוח, אלא רצוי להתפייס להשלים ולהתאחד עוד לפני ראש השנה הבא עלינו לטובה.

אף השב עם הרבים יש לו לעשות מצוות לבדו

מאידך גיסא, אף שתשובת הרבים חשובה, אל יסמוך האדם על זה ויאמר חברי יזכוני, וימנע בגלל זה מתשובה כדבעי. ואמרו על כך משל נפלא לחבורת סוחרים שנסעו לקנות ולמכור סחורה יחד ביריד, וסיכמו ביניהם שיתחלקו בהוצאת הדרכים. ביניהם היה סוחר שכל ימי היריד לא סחר בדבר, רק היה הולך עמהם לבית המלון ולבתי קפה ומשתאות כשאר הסוחרים ועל כן היה שמח. אמרו לו חבריו, טיפש מה אתה שמח כל כך, הרי אחר היריד כל סוחר ילך וישוב אל ביתו, והם הרי עשו עסקים יפים ורווחים טובים, וישובו אל ביתם עם ממון רב, ואילו אתה לא עשית שום עסק, ואף על פי שעתה יש לך במה לשמוח בדרך, אבל אחר כך כשכל אחד יקח את שלו, אתה תשאר רק עם חסרון הוצאות הדרכים.

והנמשל הוא בענייננו, כי הרחמים שזוכים להם מכח הצבור, יכולים לעזור רק בעולם הזה, אבל מה יהיה עמנו בעולם הבא? שם כל אחד יטול את שלו בלבד, ומי שלא הכין צידה לדרך שוב לא יהיה לו מה לאכול שם בעולם הבא.

הדרכים כיצד לחזור בתשובה

ע"י עסק התורה, יש תקנה לחזור בתשובה

על ידי עסק התורה והמצוות יתכפרו עונותיו, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (פסיקתא דרב כהנא פסקא כ"ה אות ו') שאלו לחכמה נפש החוטאת מה תהא עליה? והשיבה, על ידי יסורין יתכפר לה. שאלו לנבואה, אמרה נפש החוטאת תמות. שאלו לתורה, אמרה יביא קרבן ויתכפר לו. שאלו להשם יתברך, אמר יעסוק בתורה ויתכפר לו. וזוהי יבואר מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים צג, ה) עדותיך נאמנו מאד לביתך נאווה קודש ה' לאורך ימים, רצונו לומר, "עדותיך" היא התורה [כדאיתא בתנחומא (פקודי סי' ד') עדות היא התורה] שהשיבה שעל ידי הקרבן יתכפר, זה אפשר לקיים רק בזמן ש"ביתך נאווה קודש", דהיינו בזמן שבית המקדש קיים. אבל ממשיך הפסוק "השם" היינו תשובת השם יתברך, שעל ידי התורה יתכפר, היא תשובה "לאורך ימים", שגם בזמן שאין בית המקדש קיים, יעסוק בתורה ויתכפר לו. וכן תשובת השם נרמזת במאמר רבותינו ז"ל (מנחות קי.) על הפסוק (ויקרא ז, לז) זאת התורה לעולה, כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה. הנה שהעוסק בתורה, כפי שהשיב ה' יתברך תתקיים בו גם תשובת התורה, שיביא קרבן ויתכפר לו, שכאמור העיסוק בתורה עולה כהבאת קורבנות.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, צב) לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני. רצונו לומר, "לולי תורתך" - אילולי מאמר חז"ל שהעוסק בתורה כאילו הקריב את כל הקרבנות, "אז אבדתי בעיני" בעת שאנו עניים, בלא בית המקדש. אבל עכשיו שאמרת שיתכפר על ידי עסק התורה, יש לנו תקנה ללמוד תורה וזוהי יתכפרו העוונות.

תענית הראב"ד

כמו כן אם יש בכוחו של האדם, יתענה בעשרת ימי תשובה, ואם לאו, יעשה לפחות כמו שכתב הראב"ד ז"ל בספרו שערי הנפש (שער הקדושה), שאם באמצע סעודתו מפסיק ומושך ידו מהאוכל, נחשב לו כאילו התענה. ורמזו זאת המפרשים בפסוק (בראשית מד, כה) "ויאמר אבינו שובו שברו לנו מעט אוכל", "אבינו" היינו אבינו שבשמים, "ויאמר" לנו, "שובו" בתשובה. ואם אין אתם יכולים להתענות, "שברו לנו מעט אוכל", דהיינו תפסיקו בתוך הסעודה בזמן התגברות התאוה וזוהי נחשב לתענית.

"אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (כט, ט)

תשובה ותפילה וצדקה מעבירין רוע הגזירה

ידועים דברי חז"ל (בתפילה) ונתנה תוקף הנאמרת בר"ה ויו"כ (פ) ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, ויש לרמוז זה בפסוק שלנו.

"אתם" ראשי תיבות אלול תשובה מקובלת - זה התשובה.

"נצבים" ראשי תיבות נותן צדקה בסתר ינצל ממות, רמז שבימים אלו יש ליתן צדקות וזוהי ינצל מן המוות - זה הצדקה. (מהרח"ו בעץ הדעת טוב ריש נצבים)

"אתם נצבים היום", בגימט' "לעמוד לסליחות" - זה תפילה.

עוד, "אתם" הם אותיות אמת, שאין משוא פנים בבית דין של מעלה, ולכן נתן השם יתברך את חודש אלול ועשרת ימי תשובה, כדי שהאדם יחזור בתשובה ויתחרט. ורק האדם שהוא אמיתי עם עצמו, יכול ביום הדין לעמוד ניצב לפני השם יתברך.

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם" (כט, ט)

מנין פסוקי הפרשיות מרמז על ג' סוגי אנשים

בספר להתעדן באהבתך (כאן) הביא מספר אמונת עיתך (וולפסון, ח"ג ריש נצבים) שכתב דבר נפלא, פרשיות נצבים וילך והאזינו, נקראים בזמן שבין ראש השנה יו"כ וסוכות. ואמרו חז"ל (ראש השנה טז:), צדיקים נחתמים לאלתר לחיים, בינוניים תלויים ועומדים עד יו"כ, רשעים נחתמים לאלתר למיתה.

והנה בפרשת וילך יש 30 פסוקים, והם כנגד 30 יום של חודש אלול, שבו הצדיקים ממהרים לשוב בתשובה גמורה עוד קודם עשרת ימי תשובה. ואילו בפרשת נצבים יש 40 פסוקים, כנגד הבינוניים, שעדיין תלויים ועומדים עד יום הכיפורים שהוא יום הארבעים מחודש אלול ורק אז משלימים את תשובתם ביום הכיפורים. ובפרשת האזינו יש 52 פסוקים, כנגד הרשעים שנזכרים לשוב בתשובה רק בהושענא רבא שהוא יום ה-52 יום מסירת הפתקים. ואם זוכה האדם לשוב בתשובה זוכה ל"זאת הברכה".

"אתם" כנגד שלשה מדרגות בבני אדם

עוד יש לרמז את שלשת מדרגות אלו שבבני האדם בפסוק. דהנה התיבה "אתם" זה בחילוף אותיות "אמת", שהם בעצם ראש אמצע וסוף האותיות שכן, א' - היא ראש האותיות, מ' - אמצע, ת' - היא האות האחרונה. וידוע דהאותיות הם נשמות עם ישראל, וכמו שכתב הרב חיד"א בספרו דברים אחדים (דרוש כ"ו) דהמילה "ישראל", ראשי תיבות יש ששים רבוא אותיות לתורה, לפי שכל נשמה יונקת מאות אחת בתורה, אלא שתלוי באיזו אות זכתה אותה הנשמה.

וא"כ הצדיקים שהם ראש בני ישראל רמוזים באות א' שהיא ראש האותיות, הבינוניים רמוזים באות מ' והרשעים רמוזים באות ת', וזה שאומר הפסוק "אתם" דהיינו הצדיקים הבינוניים והרשעים, כולכם נצבים היום שזה ראש השנה לפני ה' אלהיכם.

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם" (כט, ט)

מדוע דין האומות קודם לדין עם ישראל

אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פ' נ' ס"ה ה') ישראל דינם ביום ראש השנה, ואומות העולם דינם בליל ראש השנה. וצריך להבין מדוע מקדימים את דין האומות לדין ישראל, והלא על פי ההלכה מקדימים דין תלמיד חכם לדין עם הארץ, וכיון שלישאל יש תורה, ולאומות העולם אין תורה, הרי הם כתלמידי חכמים הקודמים לדין עמי הארצות, וכיצד מקדימים את דין האומות?

והביא לכך הרב יוסף חיים זללה"ה בספרו אדרת אליהו (ריש נצבים) משל למלך ששלח אחרי אנשי עיר אחת שתחת ממשלתו לבוא אצלו, שרצו להתראות עמהם ולבא עמהם בדברים אודות הנהגתם, האם הם משלמים את המיסים, ומקיימים את חוקי וכיוצא בזה. עניי העיר ללא שום הכנה, תכף הלכו אל המלך בלבושיהם הבלויים, בלא דורון של כסף או זהב, רק לקחו כל אחד ואחד מהם חמשה או ששה ככרות לחם כדי צורכי אכילת הדרך וכך עמדו לפני המלך. אך העשירים נתעכבו כדי ליקח דורון למלך, כדי שלא יראו את פני המלך ריקם, ובאו לפניו בלבוש מפואר ובשיירה, מפני שהם מכובדים, ואי אפשר להם ללכת ברגל ומבלי להכין צידה לדרך.

המלך קצף מאד על העניים שבאו לפניו כך בדרך ביזיון בבגדים צואים, ועל שראו את פניו ריקם, וכדי בזיון וקצף, וחמתו בערה בהם. אך כשבאו העשירים כשראם שבאו בדרך כבוד, שמח המלך, והחזיר להם כבוד, קיבל את הדורון שלהם, ונתן להם מלבושי מלכות, כמו שנאמר (שמואל א, ב, ל) כי מכבדי אכבד ובזוי יקלו.

והנמשל, המלך הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה השולח לכל אנשי עולמו שיהיו מזומנים לפניו לדין ביום ראש השנה, כמו שאמרו חז"ל (משנה ר"ה פ"א מ"ב) שכל העולם עוברין לפניו כבני מרון. והנה אומות העולם העניים מן התורה והמצוות, מקדימין לבוא תכף ומיד בלא דורון. אולם כתיב (שמות כג, טו) ולא יראו פני ריקם, ואלו הם ריקנים

מן המצוות, עניים הם, כי אין עני אלא מתורה ומצוות (זוהר ח"ב דף צ"ג ע"א). ולכן כבר בלילה דן הקב"ה את דינם של האומות שהוא דינא קשיא, ויחר אף המלך מאד וכל ההתחלות קשות.

אבל ישראל העשירים בתורה ובמצוות בתפלה ובקריאת ספר תורה ובפיוטים, ומזכירים עקידתו של יצחק ותוקעים בשופרות, ובליל ראש השנה וביום ראש השנה קוראים שתי פעמים תהלים כמנין "כפר" מזמורים, ומבטלים בכל פעם ופעם את "כעס" המלך על ידי "קן" מזמורים, כיון ש"כעס" עולה בגימט' "קן", ורק אחר כך מקיימים (בראשית לב, כא) "אכפרה" פניו "במנחה", שעושים תשליך אחר המנחה, אפילו אם יום ראשון חל בשבת כמו שנאמר (מיכה ז, יט) ותשליך במצולות ים כל חטאתם. ומזכירים י"ג מדות הרחמים, שלא יראו את פני ה' ריקם, והם מכובדים ממשפחת מלכים, כמו שאמר התנא (משנה שבת קיא). כל ישראל בני מלכים הם, כמו שנאמר (שמות יט, ו) "ואתם" תהיו לי ממלכת כהנים, "ואתם" דייקא, היינו בזמן שקוראים את פרשת "אתם" נצבים "היום", וכך נאמר (דברים ד, ד) "ואתם" הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם, "היום" דהיינו ראש השנה.

וכמו כן אשריהם ישראל שאינם ישנים ביום ראש השנה עד חצות (שו"ע או"ח תקפ"ג ס"ב), וכמו שאמר האר"י ז"ל (שער הכוונות הקדמת דרושי ר"ה), מפני ששינה חד מדרגא דמותא, אלא מאריכים בתפלה ובשופר עד קרוב לחצות היום, ואחר כך מקיימים סעודת יום טוב והסימנים. וביום הראשון קוראים אדרא רבא, וביום השני אדרא זוטא. ומתקבצים כל עדה במקום אחד, ואומרים תהלים ביום ראש השנה עד זמן מנחה, וכתוב (איוב לו, ה) הן אל כביר ולא ימאס תפילת רבים. ואינם מפסיקים לדבר אפילו בלשון הקודש, וכל שכן שאינם מדברים דברים בטלים.

על כן מלך מלכי המלכים הקב"ה, שמח לקראת ישראל שנתעכבו ובאו במצוות ובדורון, דהיינו בקול תקיעת שופר, שממליכים אותו במלכויות זכרונות ושופרות, ושהחליפו שמלותם בבגדים נאים ולבנים כמו מלכים, ואפילו שהוא יום דין, בטוחים ושמחים שיצא דינם לחסד ולרחמים. ועל כן הקב"ה נותן להם שפע ישועה ופרנסה טובה וחיים טובים, כמו שאומרים בקדיש בראש השנה "ויפתח לנו ה' אלהינו שערי אורה" וכו'.

וזה שנאמר, אתם נצבים "היום" דייקא ולא בלילה, שעם ישראל מגיע לדין לפני הבורא "היום" ולא בלילה, ומפני זה מקדימים דין אומות לדין ישראל.

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימך" (כט, ט-י)

אצלו יתברך כל בני האדם נסקרין בסקירה אחת כל אחד לבדו שנא' "היוצר יחד לבם"

משל למלך שציוה לעבדיו, מלאו לי בריכה זו בחלב, בלילה זה. אמר כל אחד מעבדיו בלבן, מה לי לטרוח ולהביא כד של חלב שדמיו יקרים, מוטב לי להביא כד של מים, הרי בלילה אין אדם רואה האם הוא מים או חלב, ויתבטלו המים האלו שאביא בבריכה הגדולה של החלב אשר ימלאו חברי. והי בבוקר בא המלך וירא כי כל הבריכה מלאה מים, כי כפי שחשב זה חשבו כולם...

הנה על דרך זו אפשר שיאמר איזה אדם בלבבו, הנה כל ישראל צדיקים הם, שנאמר (ישעיה ס, כא) "ועמך כולם צדיקים", ועמהם אכרות הברית, ואז גם אם אחטא, אתבטל בין כולם, כענין החלבנה בין סמני הקטורת. לכך אמר כאן הכתוב, דעו כי "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם", שעל אף היותכם רבים ונצבים בכללות, הנה הוא יתברך איננו כשאר מלכי בשר ודם שאינם יכולים להשגיח בפרטות, כי אצלו יתברך כל בני האדם נסקרין בסקירה אחת כל אחד לבדו, שנאמר (תהלים לג, טו) "היוצר יחד לבם", וזהו שאומר כאן הכתוב "לפני ה' אלהיכם", שהוא צופה ומשגיח במדרגת כל אחד ואחד וכפי מעשיו דן אותו, שהנה הוא דן לבדו את "ראשיכם" - הם המלכים. "שבטיכם" - לכל שבט ושבט כפי מדרגתו, "זקניכם" - הם הסנהדרין כפי מדרגתם, וכן בפרטות הוא דן את "כל איש ישראל". ולא רק הגדולים, אלא גם "טפכם ונשיכם" וגו', כל אחד כפי מדרגתו.

"ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחטב עציך עד שאב מימך" (כט, ט-י)

עשר דרגין כנגד עשר ספירות דקדושה

נאמרו כאן בפסוק עשר דרגות בעם ישראל שהם, ראשיכם, שבטיכם, זקניכם, ושטריכם, כל איש ישראל, טפכם, נשיכם, גרך אשר בקרב מחניך, חוטב עציך, שואב מימך. וזה מרמז על עשר דרגין שבישראל, כנגד עשר ספירות דקדושה, מהאדם המרומם ביותר עד השפל ביותר, שכולם נצבים בראש השנה למשפט, וזה מתחיל "מחוטב

עציר", רמז לט"ו באב, שאז הפסיקו לחטוב עצים למערכה (משנה תענית פ"ד מ"ח), "עד שואב מימך" שזה ניסוך המים ביום הושענא רבא, וסך הכל הם ס"ח ימים, כמנין "חיים" שבהם גוזרים חיים לאדם. (המגיד מקו'ניץ וצ"ל).
"אתם נצבים היום בלכם ... את אשר ישנו פה עמנו עמד ... ואת אשר איננו פה עמנו היום" (כט, ט, יד)

פירוש הפסוקים דרך דרוש

"היום" יש להתבונן מה הפירוש בתיבת היום? ועוד מכיון שאמר "כלכם", למה חזר ופרט "ראשיכם שבטיכם"? ונקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל (מס' ר"ה טז). כי ביום ראש השנה כל העולם עוברים לפניו כבני מרון. "בני מרון" היינו, כאשר רוצים לעשר מהצאן, מכניסים אותם לדיר, ועושים פתח קטן שרק אחד יכול לעבור בו, והיוצא עשירי הוא קודש לה', כך השם יתברך דן כל יחיד ויחיד לפי מעשיו. וכן אמרו רבותינו ז"ל (זוהר ח"ב דף ל"ב ע"ב) כל מקום שכתוב "היום", זה יום ראש השנה. לכך כתוב "אתם נצבים היום כלכם", כלומר, שיתקן מעשיו לפחות לפני ראש השנה, בעבור שביום ראש השנה "כולם" נצבים ועומדים לפני השם יתברך ליתן דין וחשבון על כל מה שעשו כל השנה, וזהו שפרט "ראשיכם שבטיכם" דהיינו בין גדולים ובין קטנים. והמשך הכתוב "את אשר ישנו פה עמנו עומד היום", היינו כלל ישראל שעומדים בבכיה ותחינה לפני השם יתברך, "ואת אשר איננו", הם האומות שנידונים בלילה שנכתבים למיתה וכאילו אינם בעולם.

פירוש נוסף, "את אשר איננו" הם המתים, שגם הם נידונים, וכן אמרו רבותינו ז"ל (ערכין י: ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו יתברך, ולכן נקרא יום זה "יום הכיפורים", בלשון רבים, לפי שהוא יום כיפורים גם לחיים וגם למתים.

"לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך ברת עמך היום" (כט, יא)

לעברך גימט' "כבש", לזכור זכות אבות שכבשו רחמיהם

כתב בספר כסא רחמים (מלמד, נצבים כאן עמ' קמ"ו, נדפס תרע"א) פסוק זה מרמז גם על כך שהקב"ה זוכר לנו את הברית שכרת עם אבותינו אברהם יצחק ויעקב. שתוקעים תקיעה ראשונה כנגד אברהם, שברים כנגד יצחק ותקיעה כנגד יעקב, שיעמדו להמליץ טוב בעדנו. לכך נאמר (כאן) "לעברך" בברית ה' אלהיך, "לעברך" גימט' "כבש", לרמז גם על התפילה (בקרבות שחרית) כמו ש"כבש" אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן "כבשו" רחמך את כעסך וכו'.

"אשר לבבו פנה היום" (כט, יז)

אשר לבבו פונה ר"ת "אלף"

אשר לבבו פונה ראשי תיבות "אלף" רצונו לומר איש זה אשר לבבו פונה, נחשב כאילו עבר על כל התורה שניתנה ל"אלף" דור. (רבנו אפרים זיע"א).

"פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה" (כט, יז)

ש'ורש פ'ורה ר'אש ו'לענה, ר"ת "שופר"

כתב בספר מעיינה של תורה (נצבים עמ' קכ"ד) בשם ספרים הקדושים, שורש פורה ראש ולענה ראשי תיבות "שופר", והיינו שבתקיעות שופר שמעוררות לתשובה, יש כח לעקור מן האדם את כל השורשים הרעים שהם שורש פורה ראש ולענה, דהיינו המידות הרעות שהם מרים כלענה.

"והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וגו' לא יאבה ה' סלח לו" (כט, יח-יט)

האומר "העיקר הלב" - לא יאבה ה' סלח לו

הנה צריך להבין כיצד יתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי, יותר מכל ישראל? הרי הפסוקים עסוקים כאן בעובד עבודה זרה, ואיך יחשוב "שלום יהיה לי", ומה ראה לשטות זו?

נראה לעניות דעתי לומר, כי הרשע הזה, הוא כדוגמת הרשעים בדורנו שחושבים "העיקר הלב", ובראותם שיש להם לפי דעתם קצת לב טוב, כגון שהם גומלי חסדים, מתנחמים בכך ואומרים העיקר הלב, ו"על חשבון הלב" עושים עבירות לרוב.

ברם באמת טועים הם טעות גדולה, הרי אדם שילך לרופא ויתאונן על מחלת עיניים, האם יתנחם בכך שהרופא יאמר לו, אל דאגה הלב בריא ומה אכפת לך מהעיניים...!?! "העיקר הלב"!! כן הדבר הזה... לכך הרשע של הפסוק הוא

רשע כמותם, "והתברך בלבבו" היינו כשרואה שיש לו קצת "לב" טוב, לפי דעתו, מתנחם בזה ולכן אומר "שלוש יהיה לי", ועל כך משיבה התורה "לא יאבה ה' סלח לו...".
"אשר יקומו מאחריכם" (כט, כא)

רמז למלכי יהודה שהרשיעו הרבה

רבנו יעקב בעל הטורים ז"ל (כאן) מבאר שהפסוקים כאן עסוקים בחוטא בעבודה זרה, ונאמר אשר יקומו מאחריכם, בראשי תיבות נרמז אחאב ירבעם מנשה, שהם הרשיעו בעבודה זרה יותר מן הכל (כדאיא בסנהדרין צ).
"וישלכם אל ארץ אחרת" (כט, כז)

כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו

הרב חיד"א בספרו חומת אנך (כאן אות ג', ובספרו פני דוד האריך) שבתוכה "וישלכם" האות למד נכתבת באות גדולה, והיא רומזת על לימוד התורה [לימוד נרמז באות "למד"], והנה אם נסיר את האות למד מתיבת "וישלכם", האותיות הנשארות, עולות בגימט' "עשו", לרמז שכשנסתלק חס ושלוש לימוד התורה, יבא עשו, כמו שאמרו חכמנו ז"ל (בראשית רבה פרשה ס"ה סי' כ') כשאין הקול קול יעקב, הידיים ידי עשו.
"הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" (כט, כח)

כל המצוות שוות, וצריך לקיים כולם

בספר מעיינה של תורה (כאן), פירש פסוק זה מפי השמועה בדרך זו, הקב"ה לא גילה מתן שכרן של מצוות, וזאת כדי שלא יניח אדם מצוה ששכרה מועט, ויעסוק רק במצוה ששכרה מרובה. ולכן כתבה התורה במצוות כיבוד אב ושילוח הקן ששכרן אריכות ימים, ללמדנו, שהן מצוות כיבוד אב ואם שמצוה קשה היא, והן מצוות שילוח הקן שהיא מצוה קלה, לשתייהן שכר אחד, שכר אריכות ימים. ומכאן ישכיל המשכיל שכל המצוות שוות, וצריך לקיים כולם.

וזו כוונת הפסוק כאן "הנסתרות לה' אלהינו" - "הנסתרות" הן שכרן של מצוות שאינן ידועות לנו רק "לה' אלהינו", אבל כיון שראינו ש"הנגלות לנו ולבנינו" - "הנגלות" הן המצוות שנגלה לנו מתן שכרן, שהן "לנו" - היינו שכולם חייבים במצוות שילוח הקן, גם ההורים וגם הבנים. "ולבנינו" - זו מצוות כיבוד אב ואם שרק הבנים חייבים בה. ושנראה שהמצוות הקלות והקשות שכתב אחת הוא, שכר אריכות ימים, הרי זה מחייבנו "לעשות את כל דברי התורה הזאת", ולא להניח שום מצוה קלה, לפי שאין אתה יודע שכרן של מצוות.

"הנסתרות" - זמן בעתה שאינו ידוע, "לה' אלהינו" - רק הוא יודעה. ו"לנו ולבנינו" היא אחישנה, תלויה במעשינו
פירוש נוסף מצאנו בדברי מרן הכתב סופר בספרו תורת משה השלם (נצבים עמ' קלט עה"פ דידן) דהנה בגמרא (סנהדרין צח.) מבואר שישנם שני זמנים לגאולה, יש את הגאולה בזמנה, היינו שהקב"ה הקציב שבזמן פלוני תבוא הגאולה, ויש זמן שתלוי בחזרה בתשובה של עם ישראל, אז יקרב ה' את הגאולה יותר. וכמו שנאמר (ישעיה ס, כב) אני ה' בעתה אחישנה. היינו שישנו זמן "בעתה" וישנו "אחישנה", אם לא יחזרו בתשובה "בעתה", ואם יחזרו "אחישנה". הדרך הראשונה שבזמנה, אותה הקב"ה לא גילה, אבל העת שתלוי במצוות ובמעשים טובים שלנו, את זה גילה לנו שיכול להגיע בכל יום רק שנחזור בתשובה.

וכמו שהגמרא (סנהדרין צח.) מספרת שרבי יהושע בן לוי שאל את אליהו הנביא מתי יבוא המשיח? אמר לו, לך תשאל אותו. הלך ושאל אותו, מתי תבוא? אמר לו, "היום". עבר היום, אולם המשיח לא בא. הלך רבי יהושע בן לוי ושאל את אליהו, וכי המשיח שיקר לי, השיבני שיבוא היום ולא בא? אמר לו אליהו הוא לא שיקר לך, וכוונתו לכתוב (תהלים צה, ד) "היום" אם בקולו תשמעו, היינו שאם נשמע בקול ה', "היום" תבוא הגאולה.

וזה הנאמר כאן, "הנסתרות" היינו העת שאינה ידועה, זמן "בעתה", היא "לה' אלהינו", היינו שרק הוא יודע מתי תהיה הגאולה. אבל "הנגלות" - היא הדרך השניה הגלויה וידועה "לנו ולבנינו" שהיא תלויה במעשינו. ובאמת המשיח יכול לבוא בכל עידן ובכל זמן אבל זה תלוי בנו, וזהו "לעשות את כל דברי התורה הזאת", שאם נתגבר ונתאמץ ונעבוד עבודת ה', אזי הקב"ה יקרב לנו את הגאולה.

על האדם לעשות את מעשיו הטובים בסתר ולא להתגאות ואז ה' יזכור לו אותם

עוד י"ל "הנסתרות לה' אלהינו", היינו שעל האדם "להסתיר" את מעשיו הטובים, ולא להתגאות בהם ברבים, ואז הם יהיו "לה' אלהינו", כלומר שה' יזכור לו אותם, וכמו שאומרים בתפילה, "כי זוכר כל הנשכחות אתה". אבל

"וְשַׁבַּת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" (ל, ב)

ע"י שמירת השבת תיכון התשובה

"ושבת" אותיות וְשַׁבַּת, רמז, כי התשובה לא תיכון רק בשמירת השבת. וכמו שכתב הרב החסיד בדעת חכמה (שער השבת כ"ד) כי על ידי החטא, ממשיך הטומאה גם בפנימיותו וגם בחיצוניותו. והתיקון לפנימיותו נעשה על ידי החרטה והבכיה, שאז ממשיך בתוכו קדושה, אבל לא די בכך, אלא צריך גם להמשיך לפנימיותו ניצוץ שכינה, ואותו ניצוץ מגרש את כח הטומאה מפנימיותו. ובשביל תקנת הטומאה החיצונית, צריך לעשות מצוות רבות באיברים שחטא בהם, ועל ידי זה יתהוו מלאכים אשר יגרשו את מלאכי החבלה אשר בחיצוניותו.

והשגת שני תיקונים אלו אי אפשר כי אם בשמירת שבת, שכאמור צריך זמן רב לקיים מצוות באיברים שחטא ומי יזכה לכך? אבל שמירת שבת שקולה ככל התורה (ירושלמי נדרים סוף פ"ג), ולכן בקיומה נחשב כאילו קיים את כל המצוות. גם על ידי שמירת השבת זוכה לניצוץ שכינה על ידי נשמה דאצילות, ונמצא שבשמירת השבת מתמלאים שני התיקונים. זהו תורף אמרי קודש.

אתה הראת לדעת, שאי אפשר לשוב בתשובה ראויה, אלא אם כן יזדרז מאד בשמירת שבת, והוא רווח גדול שבנקל תעלה תשובתו לפני ה' לריח ניחוח, וזה נרמז כאן בפסוק וְשַׁבַּת קרי ביה וְשַׁבַּת, כי התשובה והשבת צריכין זה לזה, שבוה תשובתו תיכון לעד.

"וְשַׁבַּת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" (ל, ב)

"ושבת עד ה' אלהיך" - "עד ה' אלהיך"

הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (נצבים כאן סוף אות ד') כותב רמז בפסוקנו "ושבת עד ה' אלהיך", קרי ביה "עד ה' אלהיך" כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (תשובה פ"ב ה"ב), שהתשובה היא שיעיד בעל תעלומות עליו שלא יחטא עוד, וזה רמז "עד ה' אלהיך" עד שיעיד עליו.

"וְשַׁבַּת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" (ל, ב)

ג' מדרגות בתשובה

מפרשתנו לומדים את פרשת התשובה, ובפשטי המקראות דייק הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל (מובא בספר מלך ביופיו עמ' 852) ומצא את דרגות השבים בתשובה, שהם מחולקים לשלש קבוצות, לפי המניע אותם לחזור בתשובה. איש איש ואופי תשובתו...

בפסוק, "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה... ושב עד ה' אלהיך", מרומזת הדרגה הנמוכה של התשובה, השייכת למי שפקדוהו יסורים וצרות, ומתוך כך מרגיש צורך להתקרב לבורא העולם, ולכן מתחיל לפשפש במעשיו וכאשר חטא מתחרט וחוזר בתשובה.

דרגה גבוהה יותר של תשובה, מבוארת בהמשך הפסוקים, כשרואה האדם צרות הבאות על זולתו, וחושש על עצמו. הוא מקיש מכך ומבין, שיש דין ויש דיין, ואם ימשיך במעשיו הרעים, גם הוא יסבול כרעהו, וגורלו יהיה כגורל חברו. (ככתוב (דברים ל, ז-ח) "ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך". ואתה תשוב... דהיינו כיון שה' נתן אלות על אויביך לכן "ואתה תשוב" בתשובה.

והדרגה הגבוהה ביותר היא תשובה מאהבה, שהיא התשובה המרוממת ביותר, עליה נאמר בהמשך (דברים ל, י) "כי תשמע בקול ה' לשמר מצותיו וחוקותיו הכתובה בספר התורה הזה, כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך". היינו שכאשר תשוקת האדם להשלים את רצון קונו, להדבק בדרכיו ולשמור מצוותיו, הוא שב אל ה' יתברך מרוב אהבתו אותו, על כן מתחרט על עוונותיו וחוזר בתשובה כדי שיזכה להתקרב לבורא באופן המושלם ביותר.

"וְשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשֵׁב וגו'" (ל, ג)

ישיב ה' את ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו למקום הקליפה והסט"א

הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (כאן אות ה') כתב שאפשר שהכוונה בפסוק ושב ה' אלהיך, היא שישב ה' את ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו אל מקום הקליפה והסטרא אחרא, בגלל העבירות, ומן הדין כביכול היה לו לבורא להמנע מלהשיב את הניצוצות, שהן מעין אבידה, והלכה היא (מציעא ל). שזקן ואינה לפי כבודו פטור מלהשיב אבידה. ועל כל זאת נאמר כאן "ורחמך", שמצד הרחמנות הוא משיבם מהסטרא אחרא.

אי נמי "ורחמך ושב" דכביכול נמשלו ישראל לאשה, שהדין הוא שאשה שנשבת חייב בעלה לפדותה רק פעם אחת, אבל פעם שניה פטור בעלה מלפדותה (שו"ע אה"ע סי' ע"ח ס"ג). אולם מצד רחמיו יתעלה, אף בפעם השניה פודה אותנו, לכך נאמר "ושב ה' אלהיך" על גלות בבל, "ורחמך ושב" פעם אחרת בגלות זה, מצד הרחמים, ואינו מן הדין שאינו חייב לפדותה אלא פעם אחת.

"וּמָלַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבַבְךָ וְאֶת לְבַב זָרְעֶךָ" (ל, ו)

ישים האדם אל לבו, שלא יגנבו ממנו את בגדי הנשמה

מעשה באדם שהיה רוכב על חמור כשפניו אל הכפר, כדי לקנות עז חולבת שתדור בחצרו. קנה עז, ותלה בצווארה פעמון. קשר חבל לזנב החמור וחברו לסרט הפעמון, ושב לעירו שמח וטוב לב, כשהעז מתנהלת בעקבות חמורו. כל זמן שהיה שומע את קול הפעמון מצלצל, ידע בוודאי שהעז מאחוריו.

ראוהו שלושה פרחחים וחמדו לצון, אמר האחד, "יש לי רעיון כיצד לגנוב את העז".

התפאר השני ואמר, "אני מסוגל אף לגנוב את החמור שהוא רוכב עליו".

בשמוע זאת השלישי אמר בקול לועג, "אין זה כלום, בידי לגנוב אפילו את בגדיו שהוא לבוש בהם!" אמרו ועשו.

התגנב הראשון, התיר את הפעמון מצוואר העז ותלהו בזנב החמור. התיר את החבל, ומשך את העז אחריו, האיש המשיך לשמוע את צלצול הפעמון, ולא חשד בדבר. בטוח היה שהעז מהלכת בעקבות החמור.

הפרחח השני המתין לו כברת דרך משם, שם פגשו וכה אמר בנימוס, אמור לי, אדוני, האם אופנה חדשה היא לתלות פעמונים בזנב החמור?

הביט האיש לאחוריו ונחרד. אבוי, העז נעלמה, וספק את כפיו.

אמר הפרחח "מן הסתם לא הרחיק הגנב לכת". הנה אשמור על חמורך, ואתה רויץ אחר הגנב.

רץ האיש בכל כוחותיו, ואין עז ואין גנב. בלב כבד שב על עקבותיו, ואין גם חמור, אף השומר נעלם...

שרץ דרכו רגלית, החום היה כבד והשמש קפחה. הגיע לבאר, והנה אדם עומד על שפתה, מביט לתוכה ודמעותיו נמהלות במימיה.

מה לך בוכה? שאל בעניין. הלה סיפר כי התכופף לבאר להרוות צימאונו במימיה, וצרור כספו נשר מחיקו ונפל למעמקיה.

יום של פגעים הוא, השיבו האיש, גם לי נגנבו היום עז וחמור.

הבלים, הפטיר הלה, מה שווים, אם תעלה את ארנקי מהבור, אתן לך בשכרך את דמי החמור והעז גם יחד.

פשט הלה את בגדיו, צלל למעמקי הבור והעלה חרס בידו אין ארנק ולא כסף, וכשהרגיש שהאזיר נגמר לו בריאות עלה בחזרה, אז גילה שגם בגדים אין לו...

והנמשל הוא, הנה מר"ח אלול אומרים סליחות בכל יום, והאשכנזים תוקעים בשופר בכל יום, כדי שנתעורר בתשובה, אולם אנו ממשיכים לרכב על החו"מ - היינו, ממשיכים לרדוף אחר התאוות והנאות העולם הזה, וסומכים על הפעמון הוא קול הסליחות והשופר שמעוררים את מידת הרחמים. ובזה מגיע היצר הרע וגונב לנו את ימי הרחמים של חודש אלול, בזה שהוא קושר את קול הסליחות והשופר לאוזנו, לכל יכנסו אל ליבנו.

ואנו אומרים שבראש השנה נגזר על האדם כמה פרנסה תהיה לו ואז נחזור בתשובה. ואז מגיע היצר הרע וגם את זה גונב. ואם אין קמח אין תורה, שכאשר אין פרנסה קשה גם ללמוד.

הבגדים אלו הבגדים של הנשמה שהיא מתעטפת בהם, היינו התורה והמצוות וגם את זה לוקח היצר הרע, ונשאר האדם ערום מן החומר והרוח. (להתעדן באהבתך).

"עַל אֵיבֶיךָ וְעַל שְׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר יִדְפוּךָ" (ל, ז)

"איביך" אלו ישמעאל, "שנאיך" אלו עשו

כתב רבנו בחיי (כאן) ש"איביך" אלו ישמעאל, ואילו "שנאיך" אלו עשו. ע"ש. והנה הטעם שקרא הקב"ה לישמעאל "אויב" ולעשו "שונא", מפני שהאויב גדול מהשונא. כי השונא, אף על פי שירע לו, יעשה זאת על דרך רחמנות,

אך האויב אשר בלבו איבה, לא ירחמנו כלל. לכן ישמעאל, בן הגר השפחה, אין בלבו רחמים כלל והוא "אויב", ואילו עשו, עם כל שנאתו, הרי הוא בן רבקה, ומידותיה הטובות השפיעו מעט עליו. והסיבה שהחל הכתוב ב"א יבך" ולאחר מכן ב"שונאך", כדי לסמוך את "אשר רדפוך" אל השונאים שהם בני עשו, כי עיקר גלותנו בכל מקום שהוא, לבני אדום הוא.

"כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּיהֶם הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (ל, י)

התשובה יכולה לבוא על ידי השופר שנוצר בתורה

נמצאים אנו בסמוך ונראה ליום הדין הגדול והנורא יום ראש השנה וביום הזה ציוה ה' יתברך לשמוע קול שופר ועל ידי זה נעורר עצמנו לחזור בתשובה ולתת אל לבנו בפשפוש ומשמוש במעשים הטובים הם או שמא ח"ו להיפך, וזה שנאמר "לשמור מצותיו וחוקתיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלהיך" כי התשובה באה באותה שעה שתוקעים בשופר.

למה דוקא שופר

והנה הטעם שאנו לוקחים דוקא שופר של איל ולא קרן של פרה, הוא לפי שהשופר הוא העשוי מקרני איל, ואילו הקרן היא קרן פרה, ולכן לוקחים לתקיעת שופר דוקא שופר, כדי שעל ידו יבוא זכרון עקידתו של יצחק אבינו, לפני הקב"ה וימליץ טוב, שהרי בשעת העקידה נטל אברהם איל תחת בנו לעולה. אבל קרן שהיא של פרה, לא ניטלת לתקיעה, לפי שהיא יכולה לשמש כקטיגור, שעל ידה יזכר עון העגל וכמו שאמרו בגמ' (ראש השנה כו.).

ולמה נקרא "שופר"? רצונו לומר "שפרו" מעשיכם ועורו משינתכם וכמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פרשה כ"ט סימן ו'), דהיינו שיחרד האיש מעבירות שבידו ויתחרט ויחזור בתשובה, וכמו שנאמר (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". ולכן על האדם לבכות על עונותיו בשעת הברכה, כמו שנאמר (תהלים נא, יט) לב "נשבר" ונדכה אלהים לא תבוזה. גם "נשבר" רומז לתקיעת "שברים", גם "נשבר" הם אותיות "בר נש" שכל בר נש ודאי שיחרד בקול תקיעת שופר.

ובבבב"ה יקדע האדם את לבבו ולא את מלבושו, כמו שנאמר (יואל ב, יג) קרעו לבבכם ואל בגדיכם ראשי תיבות "בקול", [הוי אומר שהקול בא מהלב ואילו קריעת הבגד זה מעשה שאינו קשור ללב], ולפיכך רק על ידי כן יועיל לאדם שישמע קולו לשוב בתשובה, וכמו שנאמר (שמות יט, יט) והאלהים יענו "בקול".

עניין ברכת השופר

בברכת השופר יש י"ג תיבות, והם כנגד י"ג מדות של רחמים כידוע.

גם לשון הברכה על השופר היא לשמוע קול שופר שהראשי תיבות יחד עם הסופי תיבות עולים בגימט' קר"ע שט"ן (עם הכולל), שיקרע את השטן והמקטרגים מעליו כדי שיקבל שכר לנפשו.

גם נוסח הברכה לשמוע קול שופר הוא ראשי תיבות "שקל", העולה בגימט' "נפש", רצונו לומר שיהיה ב"שקל" הקדש, שיקדש עצמו מלמטה כדי שיקדשו אותו מלמעלה, ויכבוש את יצרו הרע. כמו שאמר התנא (אבות פ"ד מ"א) איזהו גבור הכובש את יצרו, "גבור" דייקא, שישבר לבו בזמן שתוקעים שברים שהם כנגד יצחק שהוא כנגד מידת ה"גבורה".

המלאכים הממונים על קולות השופר

עוד בכסא רחמים (ומקורו טהור מכת"י הנדפס במחזורים אשכנזים רבים קודם התקיעות כגון אשכנזי רדלהים נדפס תרל"ב) שהמלאך הממונה על התקיעה נקרא (פסת"ם), ושמו עם האותיות והכולל עולה בגימט' "תקיעה". והמלאך הממונה על "שברים" נקרא (ש"ר יהוא"ל) ובגימט' עולה "שברים". והמלאך הממונה על ה"תרועה" נקרא (שמיא"ל) העולה בגימט' "תרועה". והמלאך הממונה על כולם ששומע ומקבל את קול השופרות, נקרא (אנקת"ם) ועולה בגימט' "השופר", והוא שר ועומד לפני כסא הכבוד, ולכן "שופר" עולה בגימט' "שר הכסא", והמלאך הממונה על תפילתם וקול שופרם נקרא (סנדלפון והדרניא"ל).

הטעם שתוקעים מאה קולות, כדי להזכיר מאה הצעקות שצעקה שרה בעקידה

ואמרו רבותינו ז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"א) מה הטעם שתוקעים מאה קולות, כדי להזכיר מאה הצעקות שצעקה שרה בעקידה. ועדיין צריך להבין למה לא תוקעים את כל הקולות יחד. גם מה מרמז העניין שיש תשר"ת ולא די בתקיעה או בשברים או בתרועה? אלא רמז יש בדבר כמו שהביא הרב מעשה רוקח (במדרש משניות מסכת ראש

(השנה), הנשמה מחצבה מתחת כסא הכבוד, ובתחילה נותנים אותה לאדם בלא פגם. אך על ידי היצר הרע חוטא האדם ופוגם את נשמתו, כמו שנאמר (קהלת ז, כ) אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והקב"ה הצופה עתידות שברא את יצר הרע, ברא לו תבלין, הם התורה והתשובה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (קידושין ל:): בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. ובעל התשובה הרי הוא כקטן שנולד ביום הראשון, שלא היה פגום, ובוה ישוב להיות טהור כבתחילה.

וזה רמוז בסדר התקיעות תשר"ת, שבתחלה תוקע "תקיעה" קול פשוט בלי פגם, כמו שהיתה הנשמה בלי פגם, ואחר כך מרמזים לו שבעוונותיו נעשתה נשמתו "שברים", רצונו לומר שבורה ופגומה. ומהו תיקונו? "תרועה", היינו שיעקב צעקה גדולה ומרה וילולי יילל, ויתחרט על עוונותיו ויחרד וירעד כמו "תרועה". גם תשובתו תהיה בזכות התורה שיש לה שבעים פנים, וגם זה מרמז במילה "תרועה" שהיא אותיות "תורה-ע", כלומר שישג בסודות התורה שהתורה נקראת "יין", כמו שנאמר (ישעיה נה, א) בלוא כסף ובלוא מחיר "יין" וחלב.

גם ע' עולה בגימט' "סוד" גימט' יין, ותוסיף את זה לתיבה שנשארה מבלי אות ע' שזה תורה, מכאן רמז למה שאמרו חז"ל (במדבר רבה יג, טו, וכן בזה"ק בראשית מ"ז ע"ב ועוד) שיש שבעים פנים לתורה.

ועל כן אם חזר בתשובה ונתחרט על עוונותיו בשעת תקיעה, יהפך האדם לטהור כביום היולדו, שהרי הוא כקטן שנולד דמי. גם תוקעים סימן "תשר"ת" משום שהוא מלשון "תשורה" שמביאים למלך, וזה שנאמר (תהלים פט, טז) "אשרי העם יודעי תרועה", רצונו לומר, אשרי המכוין כוונות אלו במאה קולות.

בתקיעת השופר כל הציבור יהיו באהבה

העיקר בעת תקיעת השופר שכל הציבור יהיה באהבה ואחוה ושלוש, כמו שנאמר (עובדיה א, יח) והיה בית יעקב "אש" ובית יוסף "להבה" ובית עשו "לקש" ודלקו בהם ואכלום. היינו שאם "בית יעקב" יהיו "אש", הוא נוטריקון אהבת שלום. ובית יוסף "להבה", אותיות "ההבל" היוצא מפי התוקע בשופר, ובית עשו "לקש", נוטריקון לשמוע קול שופר, "ודלקו בהם ואכלום", היינו שאם יש ביניהם אהבה ושלוש, והם הגונים ודלקו ישראל באומות ואכלום.

אין לנו דבר יותר גדול מזכות תקיעת שופר, וכפי שראינו שביום מתן תורה היה השטן מקטרג, אמר הקב"ה למשה קח מיד את השופר ותקע, ויברח השטן וינוס מתוכם. וכן בכל מקום שישנה איזו צרה, אנחנו תוקעים בשופרות (רמב"ם תעניות רפ"א), כמו שנאמר (תהלים קיח, ה) מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה, "מן המצר" רצונו לומר, שהחזן אומר, אנכי תוקע מצדו הצר של השופר, "ענני במרחב יה" ואתה ה' ענני מהצד הרחב של שופר.

משל נפלא כיצד הבנים השובבים שגלו מעל שלחן אביהם, ע"י השופר מפילים את חומת הברזל ושבים אל אביהם ונאמר על כך משל נפלא: משל למלך שהיה לו בן יחיד שהיה אוהבו עד מאד, והיה מלמדו טכסיסי מלכות ודרכי מלכים והליכותיהם, ובאהבתו אותו לא היה עוזב המלך את בנו מעימו, והיה מצווה עליו לבל יתרחק מאיתו, שמא יקחוהו האויבים ויוליכוהו בשביה ויעשו בו כרצונם. והבן היה עושה כדברי אביו. לימים התעלם בן המלך מאשר ציוה עליו אביו, והלך לבדו בדרך לטייל, וירחק מאת אביו. והנה תפשו אותו האויבים, והוליכו אותו בשבי בדרך רחוקה, ועינו אותו ביסורין קשין. אבל לשלוח יד בנפשו לא העיזו מפני פחד המלך. וכעבור מספר חודשים, הרשוהו לילך בעירם אך מנעוהו מלשוב אל אביו. והמלך בראותו שבנו רחוק ממנו, ונעלמו עקבותיו, היה כועס עליו, על שלא שמע בקולו. ובן המלך היה שולח בכל יום אגרת לאביו, כדי שיזכרהו יפדהו ויצילהו מפני שחיי אינם חיים, אולם האויבים היו תופשים את האגרות ומשמידים אותם לבל יגיעו אל המלך. הנה עברו שנים וישמע הבן שיש מנהג למלך לעבור פעם בשנה בסמוך לעיר בה הוא נמצא, לכן כשהגיע אותו היום, ישב בן המלך בפרשת הדרכים שאמור לעבור בה המלך, כדי לפגשו ולהתחנן על נפשו. אולם בשמוע האויבים זאת, עשו כישוף והעלו מחיצת ברזל בין המלך לבין בנו. בראות הבן שאבדה ממנו כל תקווה ושוב לא יוכל לפגוש את אביו, היה בוכה וצועק, ומרוב בכיה נפלה עליו תרדמה, ויחלום והנה זקן אחד עומד כנגדו ואומר לו, קום קח את האבן הטובה שיש בחיקך, שהיא סגולת מלכים, והכה בחומת הברזל שיש בינך לבין אביך, והחומה תפול תכף ומיד. וייקץ בן המלך משנתו, ויחרד חרדה גדולה, מה זה ועל מה זה, ויבא ידו בחיקו וימצא את האבן הטובה שאמר לו הזקן. וישא קולו ויבך בלב נשבר, ויכה באבן על חומת הברזל ותיפול. אז ראה המלך את בנו, והנה הוא לבוש בלויים, ובשרו דל, ודמעתו על לחיו, ויקרא בקול בכיה, אבי אבי למה עזבתני? ויכמרו רחמיו על בנו יחידו אשר אוהבו כנפשו, וימהר ויחבקוהו וינשקוהו ויבכו בכי רב. וישובו אל הארמון, אז סיפר הבן לאביו את כל אשר קרהו, ואשר עשו לו האויבים, והמלך נקם את נקמתו מהם.

הנמשל הוא, המלך - הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, הבן היחיד הם ישראל, הדא הוא דכתיב (דברים יד, א) בנים אתם לה', ונתן להם את התורה, הם טכסיסי המלך שילמדו אותם. והוראת המלך שבנו לא יפרוש ממנו, כנאמר (דברים ו, יג) את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק, וכתיב (דברים יג, ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו וגו' ובו תדבקון. והאויבים הם אומות העולם, כמו שנאמר (בהגדה) בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם. וכשהיו עם ישראל הולכים אחרי מצוות ה', שונאים אינם יכולים לשלוט בהם. אולם כשפרשו ממנו, באו האויבים והחריבו את בית המקדש, והגלו אותם לחוצה לארץ. והאגרות הנשלחות בכל יום מהבן אל המלך הם התפילות, שאף בגלות בכל יום ויום מתפללים עם ישראל שמע קולנו וכו', רפאנו ה' וכו', תשכון בתוך ירושלים וכו', אולם הסטרא אחרא והקליפות והמשטנים אינם מניחים שהאגרות והתפילות יגיעו לשמי מרומים, כמו שכתוב בזוהר הקדוש (ראה זוהר חדש ח"ב דף פ"ה ע"א) כל צלוצת דלאו איהו בדחילו, חס ושלוש לכלבא אתמסר. [תרגום, כל תפלה שאינה ביראה, חס ושלוש לכלב נמסרת]. ואנו מצפים שהקב"ה בעצמו ובכבודו יבוא לקבל תפילתנו ברצון בימים הנוראים, כמו שנאמר (ישעיה נה, ו) דרשו ה' בהמצאו, דהיינו מיום ראש השנה ועד יום הכיפורים, ועל כן מתקבצים בבתי כנסיות ומתפללים, כי שם נמצא המלך כדי שישמע תפלתנו, אך השונאים [כאמור הם הסטרא אחרא] מעמידים חומת ברזל בינינו לבין אבינו שבשמים, חומה של כל המעשים הרעים. ובאה התורה הנקראת שיבה, כמו שנאמר (ויקרא יט, לב) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, שהתורה היתה תתקע"ד דורות קודם הבריאה (חולין קטז), ונותנת לנו עצה טובה, ואומרת (תהלים פא, ד) תקעו בחדש "שופר", היינו שפרו מעשיכם, ועל ידי השופר תפילו את המחיצות שביניכם לבין אביכם שבשמים, ואז נשוב אל אבינו בוראנו, אל הדביקות, "לגור" יחד עמו בארמון המלך (הובא גם בכסא רחמים, מלמד, נצבים עמ' קמ"ז). **"כִּי הַמְצִיחַ הַזֶּה אֵשֶׁר אֲנִי מְצִיחַ הַיּוֹם לֹא נִפְלְאָתָה הוּא מִמֶּנִּי וְלֹא רִחַקָה הוּא. לֹא בְּשָׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׁמַיִמָה וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנוּ אֶתָּה וְנַעֲשֶׂנָּה"** (ל, יא-יב)

מהי תקנת החוטא? שהאדם עצמו יעשה "רגע חושבים", ובוזה יגיע לתשובה וחרטה

"כי המצוה הזאת", היא מצות התשובה שנאמרה קודם (בפסוק קודם) ושבת עד ה' אלהיך. ופירושו, מצות התשובה אינה נבצרת מהשגת האדם, וכל הזמנים ראויים לתשובה, כי לא בשמים היא וגו', וכל הפותח פתח כחודו של מחט הקב"ה פותח לו פתח כפתחו של אולם.

משל למה הדבר דומה, לתרגול שהתפלש בעפר ונתלכלך. אם יקחהו בעל הבית וינסה לנקותו בכל מיני סוגי הנקיון, לא יצליח לעשות זאת אלא בזמן ארוך מאוד, ואילו אם רק לרגע אחד ינער התרגול את עצמו מן העפר - הריהו נקי מיד מהלכלוך. כך האדם, אם יבואו עליו כל האנשים המוכיחים שבועולם, וינסו לנקותו ולהסיר חטאיו מנשמתו, לא יצליחו. ומהי תקנתו, שהאדם עצמו יעשה "רגע חושבים", ובוזה יגיע למסקנה של תשובה וחרטה, וכך יקח עצמו מלכלוכי העבירות שבהן חטא. וכמו שאומרת הגמרא בברכות (דף ז.) אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות... וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות.

כיצד אנחנו משקרים את עצמנו, ומה נענה ביום שתדובר בנו פרשת לא בשמים היא

ושנינו בתנא דבי אליהו זוטא (ריש פרשה י"ד) שאומר אליהו הנביא, פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום, ומצאני אדם אחד שלא היה בו לא מקרא ולא משנה, והיה מתלוצץ ומלעיג בדברים, ובא כנגדי, ואמרתי לו, בני, מה אתה משיב לאביך שבשמים ליום הדין, אמר לי, רבי יש לי דברים שאני משיבו, בינה ודעת לא נתנו לי מן השמים שאקרא ואשנה. ואמרתי לו בני, מה מלאכתך? ואמר לי ציד אני. ואמרתי לו בני, מי למדך ואמר לך שתביא פשתן ותארגהו מצודות ותשליכהו לים ותעלה הדגים מן הים? ואמר לי רבי, לזה נתנו לי בינה ודעת מן השמים. ואמרתי לו ומה להביא פשתן ולארוג מצודות ולהשליך לים ולהעלות דגים מן הים נתנו לך בינה ודעת מן השמים, לדברי תורה שכתוב בה (דברים ל, יד) כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו, לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים?! מיד הרים קולו ובכה, אמרתי לו בני, אל ירע לבבך, שכל שאר באי עולם משיבין תשובה זו על אותו ענין שהם עוסקין בו, אבל מעשיהן מוכיחין עליהן. ועליהן וכל כיוצא בהן ועל העושים כמעשיהן מה אומר הכתוב עליהן (ישעיה יט, ט) ובושו עובדי פשתים וגו'.

"לֹא בְּשָׁמַיִם הוּא" (ל, יב)

נוחם של חכמי ישראל בפסיקת ההלכה

מפסוק זה למדו חז"ל (מציעא נט:) כלל יסודי בדרכי הפסיקה, שאין מקבלים הכרעה הלכתית מן השמים, בין על ידי נבואה, בין על ידי רוח הקודש או בת קול, שכן "לא בשמים היא", אלא הכרעת הדין נמסרה לחכמי ישראל בעולם הזה.

וכמו שראינו במעשה הידוע בתנורו של עכנאי (בבא מציעא נט:): שזהו תנור של חרס שנשטמא וחתכוהו לרצועות והניחו חול בין חוליה לחוליה וזה דומה לנחש, שנחלקו לגביו רבי אליעזר וחכמים האם לאחר שעשו את התקנה הזו יצא התנור מטומאתו או לא, רבי אליעזר אמר טהור, וחכמים אמרו טמא. באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם, ולא קיבלו הימנו, והואיל וחכמים היו הרוב, היה רבי אליעזר צריך לשמוע להם ולקבל את דעתם, אבל הוא דבק בדעתו. אמר רבי אליעזר, אם הלכה כמותי, החרוב יוכיח, נעקר החרוב ממקומו מאה אמה. חזר ואמר, אם הלכה כמותי, אמת המים תוכיח. ואמת המים חזרה לאחוריה. אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, והחלו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע שיחזרו למקומם. לא חזרו למקומם משום כבודו של רבי אליעזר, ולא המשיכו ליפול משום כבודו של רבי יהושע. ולבסוף אמר להם אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו. יצאה בת קול ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, לא בשמים היא, שכבר ניתנה תורה מהר סיני, ואין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה "אחרי רבים להטות". שאלו את אליהו הנביא, מה אמר הקב"ה באותו זמן? אמר להם חייך ואמר נצחוני בני, נצחוני בני. **אומר** הגאון מוילנא (דברי אליהו ב"מ נט:): "נצחוני" מלשון נצח. אם היו נכנעים מפני מופתים שעשה, שהחרוב נעקר, אמת המים חזרה לאחוריה וכותלי בית המדרש זעו, היה זה סוף התורה כולה, ומדוע? בדור ההוא היה רבי אליעזר שעשה מופתים ומולו עמדו חכמים וכולם היו גדולים בתורה, שביכולתם לעשות מופתים, אולם כיצד היו פוסקים הלכה בדור שלנו כשאין מי שיכול לעשות מופתים כאלה? אך הם לא נכנעו ואמרו שפסיקת הלכה אינה על ידי מופתים אלא רק בידי עמלי התורה. בזה קיבלה התורה נצח, שגם בדורותנו יש בידי מי לפסוק הלכה. הן עמלי התורה יש גם היום, ולכן רק בידם ניתן לפסוק הלכה, ורק כך פוסקים הלכה (מספר אש דת).

וכן מצינו במסכת תמורה (טז). אמר רב יהודה אמר שמואל, שלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע שאל, אמר להם, לא בשמים היא.

כיצד הראב"ד פסק ע"פ רוח הקודש

מתוך כך, הקשו רבים על דברי הראב"ד, שלכאורה סותרים לכלל זה, שהנה פסק הרמב"ם (פרק ח' מהלכות לולב הלכה ה'), הדס שנקטם ראשו, כשר. והראב"ד משיג על כך וכותב, אמר אברהם, כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול וכו' ומקום הניחו לי מן השמים. עד כאן לשונו.

וקשה, הן כאמור הלכה היא "לא בשמים היא", וכיצד יתכן שהראב"ד הכריע כאן את ההלכה על פי רוח הקודש?

במחלוקת שאין מכריע הלכה כבת קול

הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א, כותב בספר "דבש לפי" (מערכת נ', אות י"ב), שאף ש"לא בשמים היא" והרמב"ן חולק על הראב"ד במה שכתב בשם רוח הקודש שהופיעה בבית מדרשו, היינו רק כמו הרמב"ן, שהוא בדעתו הרחבה הכריע מן התלמוד להיפך, אז הרשות בידו לעשות על פי התורה לפי דעתו, אבל אם אין בידינו להכריע, ועיינו ראות שנחלקו הפוסקים מערכה לקראת מערכה, אז נראה לדעתי הקצרה שיש לסמוך על הסברא של הפוסקים שהסכימו מן השמים עליה.

גם בספרו "עין זוכר" (יעיר אזון, מערכת א', אות סו), מסיק החיד"א שאפילו לדעת הרמב"ם, הפוסק כי נביא אשר יאמר שגילו לו כי סברת פלוני אמיתית, יחנק כנביא שקר. וזה רק אם חכמי הדור יכולים להכריע הלכה זו, אבל אם נפלה מחלוקת בין חכמי הדור ואין מכריע, מותר לשאול מן השמים כמי מהקדושים ההלכה, ויכול לעשות על פי מה שהראו לו מן השמים.

וראיה לדבר מכך שהלכה כבית הלל נגד בית שמאי, אף שבית שמאי היו "מחדדי טפי", ולא משום שהיו הרוב, אלא משום שיצאה בת קול (עירובין יג:): ואמרה שהלכה כבית הלל, וכיצד נפסק כבת קול אחר שנאמר לא בשמים היא? אין זאת אלא משום שהבת קול מכריעה את המחלוקת ובאופן כזה כן מקבלים הלכה מן השמים.

"מי יעלה לנו השמימה" (ל, יב)

תפילה שמזכירים בה זכות אבות ודוד, מתקבלת ברצון

כתב הרב חיד"א ז"ל בספר דבש לפי (מערכת ת' ערך תפילה) הפסוק מי יעלה לנו השמימה, עולה בגימטריא "אברהם יצחק יעקב דוד", לרמז שכל תפילה שמזכירים בה את זכות ג' אבות, וזכות דוד המלך ע"ה, שהוא רגל ד' במרכבה, אותה תפילה עולה לשמים להתקבל ברצון.

"לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא יֹאמַר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְחָהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. וְלֹא מֵעֵבֶר לָיִם" (ל, יב-יג)

אף שבחטאים פגמת בשמים וגרמת צרות מעבר לים א"צ לתקן כל זאת ודי שתשוב בתשובה כאן
אומר הגר"ח מוואליזין זצ"ל (בדרשת מהר"ח סוף ח"ב), הרמב"ן (כאן ל, יא) מפרש את הפסוקים שהם מדברים בענין מצות התשובה. ועל זה אמר הכתוב לא בשמים היא.
וביאור הפסוק כך הוא, האדם בחטאו פוגם למעלה בשמים, הורס ומחריב עולמות!! ואם כן מן הדין שלא תועיל לו התשובה, אלא אם כן יעלה לתקן שם מה שפגם. על זה אמר הכתוב "לא בשמים היא", אינך צריך לעלות לשמים כדי לתקן, אלא די כאן בעולם הזה לעשות תשובה.
ואמר עוד הכתוב, ולא מעבר לים היא, כי האדם בחטאו יכול חס ושלום להכריע את כל העולם לכף חובה, כמו שאמרו חז"ל (קידושין מ:): לעולם יראה אדם עצמו ואת כל העולם כולו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה, ואם כן יכול להיות שבחטאו גרם שיהיו מעבר לים פורענויות וצרות רבות. ואם כן מן הדין שישוב בתשובה על הצרות שגרם מעבר לים. על כך מורה כאן התורה "לא מעבר לים", אינך צריך לעשות תשובה במקום ההוא, רק די שבמקומך כאן תוכל לתקן הפגם, בחרטה ועזיבת החטא, וקבלה לעתיד. על כן, חסד גדול התחסד הבורא עמנו, שלא דרש מאתנו תשובה על פגמי החטא הנוראים בעולמות העליונים. ולא זו בלבד, אלא גם את העונש על העוונות אינו נותן כפי הפגם שנגרם בכל העולמות, אלא כפי מעשיו וכמידת הנאתו.

ובזה פירש מהר"ם אלשיך זצ"ל בפירושו לתהלים (סב, יג) את הכתוב (שם) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. היינו שהחסד הגדול הוא שהקב"ה דן את האדם כפי המעשה! כפי השגתו הוא, ולא כפי שהפגם באמת נמשך ממעשהו למעלה.

משל נפלא ממו"ר ראש הישיבה

מורנו ורבנו ראש הישיבה רבי עזרא עטיה זצ"ל הסביר זאת במשל ליהודי עובר אורח שטעה בדרך והלך כמה ימים ביער ללא אוכל ושתיה. לבסוף הגיע לוילה גדולה, בית של אחד המיליונרים הגדולים שאפילו המלך לווה ממנו כסף, והיה מתייעץ עמו. דפק בדלתו של העשיר ואמר לו שלא אכל ולא ישן 4 ימים והוא עייף, אמר לו בעל הבית בבקשה תכנס, מצות הכנסת אורחים אין כמותה בעולם, לך תישן בחדר למעלה, אבל הזהיר אותו, תדע היום באים לכאן המלך ושריו להתייעץ איתי, ולכן תעלה למעלה ותישן ותזהר שלא להפריע. הלך ועלה למעלה, ובאמת בלילה הגיעו המלך ושריו וישבו ודברו, והנה באותם ימים לא היו מנורות, אלא היתה לעשיר עששית גדולה מלאה קריסטלים יפים שממלאים אותם בשמן, והעששית הייתה תלויה בתקרה על ידי חבל שהיה נמצא בקומה השניה, ועשו חור בתקרה וכך הייתה תלויה. והנה לאחר שהאורח ישן שמונה שעות, קם ורצה ללבוש את מכנסיו, ראה שאין לו חגורה, וכיון שאינו יכול ללכת ללא חגורה תר כה וכה, וירא והנה חבל מונח לרגליו, והיה זה החבל מחזיק את העששית הגדולה. לקח חתיכת זכוכית וחתך את החבל, ופתאום שמע - בום! כל הנרות והשמן נפלו על המלך ושריו, והיתה לעשיר בוש גדולה. כשהלך המלך אמר הבעל הבית לאורח, מה זה עשית ומה עלה בדעתך? השיב האורח, אני מצטער, לא ידעתי שחבל זה מחזיק את העששית. אמר לו בסדר את זה אני מבין, אבל למה לקחת דבר שלא שלך? על זה תקבל עונש.

אותו הדבר הקב"ה אומר לנו, כיון שאתם לא יודעים כמה דברים אתם גורמים על ידי העוונות שלכם, בוראים משחיתים מחריבים עולמות וכו', לכן על כך לא תקבלו עונש, אבל על שידעתם שאסור לעשות עבירות ובכל זאת עשיתם, על כך תענשו. וזה שנאמר בתהלים (סב, יג), ואתה תשלם לאיש כמעשהו, ולא על התוצאה הנגרמת מזה.
"כִּי קְרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" (ל, יד)

ר' יעקב אייזיק מקראקא, שחלם מספר פעמים שמתחת הגשר שבפראג ישנו אוצר גדול

מעשה בעני אחד ושמו ר' יעקב אייזיק מקראקא, שחלם מספר פעמים שמתחת הגשר שבפראג ישנו אוצר גדול. החל מקבץ ואוסף פרוטה לפרוטה למען נסיעתו לפראג, עד שעלה בידו כדי צרכי הנסיעה, וקם ונסע לשם. בהגיעו למקום מה רבתה אכזבתו בראותו שמתחת לגשר חונה מחנה צבאי גדול, והוא חשש מאוד להכנס לשם. אבל כיון שהוא רצה בכל מאודו את הממון שבאוצר, יום יום היה עובר ליד המקום, לראות מתי דרך השומרים להיות במקום,

ומתי יחליפו המשמרות, אולי יעלה בידו להכנס לשם. הקצין שהיה שם, שם לב ליהודי הזקן, העטור בזקן ופאות. ומראהו החריג משך את תשומת ליבו, ולכן היה שם עליו עין. והנה בשעת הזדמנות, נגש ר' אייזיק בלאט אל מקום האוצר, אך מיד הבחין בו הקצין, תפסו וצעק עליו מה אתה עושה כאן? בלית ברירה סיפר ר' אייזיק לקצין את דבר החלום שחלם, ועל הטורח הרב שטרח לבא הלום. צחק הקצין עליו ואמר לו שוטה שבעולם כיצד אתה מאמין בחלומות, הלא גם אני חלמתי מספר פעמים כי בעיר קראקא גר ר' אייזיק יעקל'ש שמתחת לתנורו יש מטמון גדול, וכי רגלי הוליכוני מרחק גדול לקראקא?! מיד הבין היהודי כי המטמון נמצא בביתו שלו. נפטר ר' אייזיק מהקצין בשלום, ונסע לביתו חזרה, ואכן מצא מטמון גדול מתחת לתנורו בביתו והתעשר, ומאוצר זה תרם לבניית בית כנסת גדול בעירו.

"כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (ל, יא-יד)

סגולה גדולה לקיים את כל המצוות, להיות עניו באמת שאז אין היצר שולט בו, ונעשה כביכול מרכבה לשכינה

כתב הקדוש הרב חיד"א זע"א בספרו חומת אנך (סוף פרשת נצבים אות ז') אפשר לומר, כי הנה יקשה על האדם ענייני התורה והמצוות כי רבים הם, ויצר לב האדם מתגרה בו מאד, וכמה כוחו גדול. אך יש תקון גדול מאד וסגולה גדולה לקיים הכל, והוא להיות עניו באמת, ובוה אין היצר שולט בו, שאז נעשה כביכול מרכבה לשכינה, ומעלה עליו כאילו הקריב את כל הקורבנות, ואז נקל לו לעסוק בתורה ולקיים את המצוות. וכך מצינו גדולי עולם שהיו מוכתרים בכל הכתרים, והיו ענוים הרבה אברהם אבינו ע"ה, משה רבנו ע"ה, דוד המלך ע"ה, ראשי תיבות "מאד". גם "מאד" ראשי תיבות מרה אפר דם.

וזה שנאמר (כאן) "כי המצוה הזאת" היא מצות התשובה, "לא נפלאת היא ממך... כי קרוב אליך הדבר מאד" וכו', "מאד" רמז לאדם שעליו לקנות את מדת הענוה ולהזכיר לאדם שהוא בסך הכל אפר דם מרה ר"ת "מאד". גם רמז לגדולי עולם משה אברהם דוד שהם ר"ת "מאד", שעל האדם להיות עניו באמת כמותם.

ולכך ממשיך הפסוק "בפיך ובלבבך" - פיו ולבו שווין, "לעשותו" לקבל לעשות כל מצוה שתבא בידו, ובוה תכון עבודת ה' כדת מה לעשות, ואם כן "קרוב הדבר מאד" לקיים התורה ולעבוד את ה' בנקל. וממילא שצריך לקיים המצוות במחשבה, דיבור ומעשה, והוא רמז "אדם" ר"ת אמירה דעת מעשה, וזהו "בפיך" - דיבור, "ובלבבך" - מחשבה ודעת, כי החכמה הוא בלב, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, "לעשותו" - מעשה.

"כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (ל, יד)

פלא ראשי תיבות: פ'ה ל'ב א'יברים

הרמב"ן (ל, יא) אומר שפסוק זה קאי על מצות התשובה.

החתם סופר על התורה (פרשת נצבים כאן) הביא את מה שכתב השל"ה הק' שלושה דברים נצרכים לעשיית התשובה, א. פה - להתוודות. ב. לב - חרטה על העבר וקבלה על העתיד. ג. איברי העשיה - לעשות את המצוות ולהיזהר שלא לעשות עבירות. וזהו הכתוב בתורתנו הקדושה "בפיך ובלבבך לעשותו", "בפיך" היינו שעשיית התשובה תהיה בפה, דהיינו באמירת הווידוי, וגם "ובלבבך" היינו על ידי החרטה והקבלה לעתיד שבלב. וגם "לעשותו" היינו לעשות את מעשי המצוות כדבעי.

על פי האמור פירש החת"ס את הפיוט (הנאמר אצל האשכנזים, ביום השני של ראש השנה, בזכרונות) "עשה פלא לחיים לבל יהיו כמתים" תיבת "פלא" היא ראשי תיבות, פה לב איברים, דהיינו הבקשה כאן היא שנזכה להשתמש בשלושת כלי התשובה הנרמזים בתיבת "פלא", ואז לא נהיה "כמתים" דהיינו כהרשעים שאף בחייהם קרואים מתים. אלא נהיה כהצדיקים אשר אף במיתתם קרואים חיים. (להתעדן באהבתך).

מאמרי הפרשה פרשת וילך

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (לא, א)

עלינו מוטל לסובב מעיר לעיר וללמוד לעם דרך התשובה

פירוש הכלי יקר (כאן בפירושו השני) מהו "וילך משה"? שרצה משה לזרז על התשובה, ולפי שאין אדם רואה חובה לעצמו, על כן אמר "וילך משה", הלך מאוהל לאוהל, לכל אחד מישראל, והיה מדבר על לבו "את הדברים האלה", "הדברים" היינו ענייני התשובה התלויה בדיבור, כמו שנאמר (הושע יד, ג) קחו עמכם "דברים" ושובו אל ה'. כך עשה משה רבנו הרעיא מהימנא, וכך עשה שמואל הנביא כנאמר (שמואל א, ז, טז) "הלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה, ושפט את ישראל את כל המקומות האלה".

ובתנא דבי אליהו רבה (פרק י"א) כתוב, אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין, מפני מה נהרגו, לפי שהיה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהם, לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהן ולסובב בכל עיירות ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, ובין בכל מקומות ישראל, וילמדו את ישראל דרך ארץ וכו', כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמות כולן שברא מסוף העולם ועד סופו!

כשההורים ממלאים יעודם בשימת עין על צאצאיהם, זכאים יהיו למידת החסד של המלכים

משה רבנו היה מלך, שמואל הנביא היה מלך, ולכן כל אחד ואחד מאיתנו נחשב למלך בתוך ביתו, כמו שנאמר במגילת אסתר (א, כב) להיות כל איש שורר בביתו. ואין די בכך שההורים "משדרים" ומנחים הנחיות לילדיהם, שהרי גם לגבי הצאצאים אמרו את הכלל שאין אדם רואה חובה לעצמו, ולכן יש להדריך כל אחד מהם באופן אישי, לכון ולהורות לו את הדרך, בבחינת הנאמר כאן "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל", להשגיח ולפקח מקרוב, כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמות כולן שברא, וכל אחד ואחד עולם מלא הוא, ששמו של הבורא מתגדל ומתקדש בו!

וכבר אמרו חז"ל (ראש השנה ח:) שהמלך נידון בהארת פנים מיוחדת, במידת רחמים מיוחדת, "מקמי דליפוש חרון אף" - לפני שתרבה מידת הדין. וכשההורים ממלאים יעודם בשימת עין על צאצאיהם, זכאים יהיו למידת החסד של המלכים, ויפעלו בזה שנת מילוי משאלות הלב עבורם ועבור כל בני המשפחה.

וכן היתה דרכו של מו"ר גדול דורנו מרן מלכא כמוהו"ר עובדיה יוסף זצוק"ל שהיה מכתת רגליו ממקום למקום לזכות את הרבים וללמד להם תורה ולהכניסם תחת כנפי השכינה, אשריו ואשרי חלקו.

ומקובל בדינו שבראש השנה יש דין כפול, דין אחד על כל אדם בפני עצמו, ודין שני, עד כמה "הרבים צריכים לו", שאם הרבים צריכים לו, יש לזכותו ולהנחילו שנה טובה, כדי שיוכל למלא את שליחותו בהצלחה (כך ביארו רבותינו ז"ל על הגמ' בראש השנה טז:).

ולכן אדם ששם אל ליבו את דרכי התורה להדריך את ילדיו, שילכו בדרך הישר, יזכה לדין ברחמים כפי שזוכה מלך, והוא הלא "מלך" בביתו, אחר שמדריך אנשי ביתו ומנווט דרכם. וגם כיון שהרבים צריכים לו, הלא הם בניו ובני ביתו, ועל ידי כך ידונו אותו לחיים, בכדי שאדם יוכל לקיים את ייעודו.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (לא, א)

השאפה האמיתית של האדם צריכה להיות התקדמות ועליה רוחנית בלתי פוסקת

הנה הלשון "וילך" מרמזת לאדם שאין לו לאדם לעמוד במקום שנמצא בו ולהסתפק במה שיש לו ברוחניות, אלא חובה על האדם, ללכת להתקדם ולעלות בימי חייו, וזה בבחינת "ילכו מחיל אל חיל" (תהלים פד, ח). וכך זו השאפה האמיתית של אדם שחושב נכון במהלך העולם בכל ימי חייו, שצריכה להיות בחיינו התקדמות ועליה רוחנית בלתי פוסקת.

ואמנם על משה רבנו ע"ה נאמר "וילך משה" אין זה משנה כלל מה גילו ומה מעמדו, משה רבנו כל ימיו הוא בבחינת הולך ומתקדם, האדם בהליכתו ובהתקדמותו, נשגב ונעלה הוא יותר ממלאכי השרת, באשר הוא הולך ומתקדם והם ניצבים ועומדים, שנאמר (ישעיה ו, ב) שרפים עומדים ממעל לו, ועוד נאמר (מלכים א, כב, יט) וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו, ועוד (זכריה ג, א) השטן עומד על ימינו לשטנו. כך גם אומר ה' ליהושע בן יהוצדק הכהן (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה.

למלאך אין בחירה חופשית, ולכן הוא איננו צריך להתקדם ומרגע היווצרותו הוא עומד במקומו, במעלתו ובדרגתו. לעומת זאת עמידה במקום אחד אצל האדם זוהי נסיגה, זוהי ירידה.

לכך אצל נח נאמר (בראשית ו, ט) את האלהים התהלך נח, נח לא עמד במקום אחד, הוא כל העת השתדל להתהלך, להתקדם ולהתעלות, זוהי גדולתו. גם אצל אברהם אבינו, פונה אליו ה' ואומר לו (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים, דהיינו אל תעמוד במקום אחד, אלא תתקדם ובוזה תהיה מושלם. וכך מצינו עוד אצל אברהם בנסיון הראשון שנאמר לו (בראשית יב, א) לך מדרךך, ובנסיון העשירי נאמר (בראשית כב, ב) ולך לך אל ארץ המוריה.

לכך פרשת "וילך משה" נאמרת בתקופת ראש השנה ויום הכפורים שהם ימים של תשובה ועלייה רוחנית, ימים שיש "ללכת" ולהתקדם בהם.

ועל פי זה מסבירים את הפסוק (במדבר לג, יב) ארץ אוכלת יושביה הנאמר בפרשת המרגלים בצורה הבאה, ארץ הקודש אוכלת את אלו שיושבים בה, ולא מהלכים בתוכה במצוות ומעשים טובים, כי יש להרבות תמיד בשאיפה לעליה מדרגה לדרגה ולא להסתפק בישיבה במקום אחד ללא מעש.

"וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל. ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לא, א-ב)

למה שינה משה ממנהגו - והלך אל ישראל

כתב רש"י (כאן) על הפסוק, לא אוכל עוד לצאת ולבוא, יכול שתשש כוחו ומפני כך לא יכול היה להנהיג את העם, תלמוד לומר (להלן לה, ז) לא כהתה עינו ולא נס לחה ואם כן משה רבנו כלל לא נחלש. אלא מהו "לא אוכל"? איני רשאי מפני שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע. עד כאן.

ממשיך רש"י על הפסוק "אנכי היום", היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות. עד כאן. ומקורו טהור מסוטה (דף יג:). דהיינו המילה "היום" ללמדנו באה שאמר משה לעם ישראל היום בו' באדר נולדתי וביום זה אפטר מן העולם.

והנה המעיין ישים לבו לתמיהה המתבקשת בדברי רש"י, מפני מה הקדים רש"י לפרש את המילים "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", לפירוש המילים "אנכי היום", והלא בפסוק המילים "אנכי היום" נמצאות לפני המילים "לא אוכל עוד לצאת ולבוא". (זו הגירסא במרבית החומשים. ואכן, במהדורות מאוחרות היו שסידרו את פירושי רש"י לפי סדר הפסוק).

ביאור נפלא על כך הביא הגאון בעל שו"ת "מים חיים", בשם זקנו, הגאון רבי שמחה הכהן ראפופורט, אב"ד לובלין, מצאנו במדרש (שמות רבה, פרשה ט"ז סי' ד'), בא וראה מה בין משה לשמואל, משה היה נכנס ובא אצל הקב"ה לשמוע הדיבור, ואצל שמואל היה הקב"ה בא, שנאמר (שמואל א, ג, י) ויבא ה' ויתיצב. למה כך? אמר הקב"ה בדין ובצדקה אני בא עם האדם. משה היה יושב, ומי שהיה לו דין בא אצלו ונדון, שנאמר (שמות יח, יג) וישב משה לשפט את העם. אבל שמואל היה טורח לכל מדינה ומדינה ושופט, כדי שלא יצטערו לבא אצלו, שנאמר (שמואל א, ז, טז) והלך מדי שנה בשנה. אמר הקב"ה, משה שהיה יושב במקום אחד לדון את ישראל, יבוא אצלי לאהל מועד לשמוע הדיבור, אבל שמואל שהלך אצל ישראל בעיירות ודן אותם, אני הולך ומדבר עמו.

ואמנם עלינו לתמוה, הלא משה רבנו היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ואם כן, למה באמת לא אחז בענוה ללכת אל ישראל כמו שמואל?

אלא צריך לומר שמשנה רבנו ידע כיון שהוא מנהיגם של ישראל, לכן כאשר הוא ילך אל ישראל, ילך אתו הקב"ה, ועל כן, דוקא מחמת ענותנותו לא רצה שיבוא הקב"ה עמו, ולכן לא הלך לישראל.

ומעתה מה נפלא סדר הדברים ברש"י, וכך ביאורם, הן בפסוק הקודם נאמר "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל", והיה קשה לרש"י, שהרי כאמור לא היתה דרכו של משה ללכת לישראל, אלא הם היו באים אליו, ומדוע כאן חרג ממנהגו והוא הלך אל כל ישראל? על כך מפרש כאן רש"י, שזאת משום "לא אוכל עוד לצאת

ולבוא", איני רשאי להנהיג, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע, וממילא לא היה ה' בא עמו, ולכן ביום זה יכול היה משה להתנהג כמתבקש מענותותו הגדולה, והלך כשמואל הנביא אל ישראל.

וכיוון שמטרת רש"י בביאור הפסוק לא אוכל וגו' לפרש את הפסוק הקודם, לכן מפרשו רש"י בתחילה לפני פירוש המילה "היום", שכן ראוי להקדים את פירוש הפסוק וילך משה וגו' הכתוב ראשון.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לָצֵאת וּלְבֹא" (לא, א-ב)

"וילך" להוכיחם שהאדם אינו יודע זמנו

מפרש במדרש תנחומא (כאן ריש וילך) אין "וילך" אלא לשון תוכחה, שנאמר (תהלים מו, ט) "לכו" חזו מפעלות אלהים. עד כאן. כלומר "וילך" הנאמר כאן, פירשו שמשה רבנו הוכיח את בני ישראל. והתמיהה מאליה עולה, איזו תוכחה אמר כאן משה לבני ישראל?

בספר מנחת עני (אטינגר, עמ' ת"ע) כתב לבאר כי תוכחת משה היתה במה שאמר להם (בסמוך) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ובסוטה (דף יג:) שנינו, היום מלאו ימי ושנותי. וכתוב בזוהר הקדוש (ח"ב דף קע"ד ע"א) שמשה רבנו ידע רק באותו יום שזהו יום פטירתו. והוכיחם על ענין זה, שאף אחד אינו יודע את זמנו, ולכן שימו לב לנגד עיניכם שתכלית ביאתכם לעולם היא כדי לאסוף כמה שיותר תורה מצוות ומעשים טובים!

ולכן אדם יחזור בתשובה קודם יום המיתה, וכמו שאמר התנא (אבות פ"ב מ"י) שוב יום אחד לפני מיתתך. והקשו רז"ל בגמ' (שבת קנג.) וכי אדם יודע אימתי ימות, ותירצו ישוב היום שמא ימות למחר ונמצאו כל ימיו בתשובה. ע"כ. והנה אם בימות השנה כך כל שכן בעשרת ימי תשובה שזה הוא זמן תשובה לכל (וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה). וכבר נאמר (מלכים א, ב, ו) "ועשית" כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלום, "ועשית" ראשי תיבות "עשרת ימי תשובה" ללמדנו שבימים אלו עת עומדו לדין, יחשוב כאלו הוא יום הפטירה ויציאת הנפש, וכל שכן בימי ראש השנה ויום הכפורים.

שני תיקים, האחד עם תינוק והאחר עם סמרטוטים

סיפור מדהים ומזעזע סופר על אשה אחת, שהיה לה שיגעון שכל תיק שהיתה רואה היתה פותחת אותו, מחטטת וסוגרת.

עוגמת נפש גדולה היתה לבני ביתה שהלכו אתה כמה פעמים ברחוב וללא הודעה מוקדמת רצה לכיוון בחור ישיבה שנסחב עם תיק בדרכו לישיבה, ובחמת זעם קפצה לעבר התיק, פתחה, חיטטה ובמקרה הטוב... סגרה!

וכך היה מנהגה עם אשה שהלכה עם תיק צד, ועם זקנה עם סל ובעצם עם מי לא...

הקש ששבר את גב הגמל אירע בחתונה בה היא השתתפה, והנה אשה שנכנסה לאולם עם... תיק כמובן, וזאת קפצה לה על התיק ופתחה אותו...

בעלת התיק היתה אשה שידעה לצעוק... והרימה קול צעקה גדולה ופתחה עליה בצעקות גבט!!! חצופה!!! חטטנית!!! ותהום כל העיר.

הבנים של אותה אשה, כבר לא יכלו לשאת את הבזיונות. לקחו אותה לביתה, הושיבו אותה בסלון ואמרו לה, אמאליה די! עד כאן! עד מתי נסבול בזיונות. הרי את יודעת, תיכף אנו נכנסים לתקופת שידוכין ואף אחת לא תרצה שוויגער כזאת!! למה את עושה את זה?

פתחה האם ואמרה: בני היקרים! אתם יודעים שאני ניצולת שואה, ומה שאני עברתי שם, שאף אחד מכם לא יתנסה בזה...

וכאן היא סיפרה דבר שמעולם לא סיפרה לאיש.

שנה לאחר שנישאתי פרצה השואה. בעלי (הקודם) נרצח באכזריות על ידי הנאצים ימח שמם, ונשארת לבדי כשעובר בחודש מתקדם בבטני. ויהי כי כלו חדשיו, ילדתי בן במזל טוב. כמובן שדאגתי כל הזמן להחביא אותו מעיניהם השטניות של הגרמנים. אלא שיום אחד שלחו אותנו ברכבת למחנות עבודה. בדרך לרכבת הלכתי כשבידי שני תיקים. תיק אחד עם כל מיני סמרטוטים ובתיק השני... בני בכורי מחמד עיני.

רגע לפני שאני עולה לרכבת, מפקד האס אס צועק "את עם השני תיקים תזרקי מיד תיק אחד!"

וכמובן, מהרתי לזרוק את התיק עם הסמרטוטים. עליתי לרכבת. הרכבת פתחה בנסיעה. פתחתי את התיק כדי להוציא את התינוק. וחשכו עיני, בטעות זרקתי את התיק שבו היה התינוק... מאותו היום קיבלתי הפרעה נפשית, כל פעם שאני רואה תיק, אני מחפשת את הילד שלי שם... עכשיו אתם מבינים מה עובר עלי!!! עד כאן המעשה המרטיט. ומוסר ההשכל הנלמד ממנו הוא, דבר ראשון, עד כמה צריך לדון לכף זכות. אתה אף פעם לא יודע מה עובר על השני!

ודבר שני, תאסוף עוד ועוד זכויות כדי שלא תגיע לבית דין של מעלה עם תיק מלא בסמרטוטים, ואת התינוק תשאיר למטה... (להתעדן באהבתך).

"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לא, ב)

לא יכל להנהיג מפני שהגיע לדרגות עצומות

משה רבנו, טרם פטירתו השיג והגיע לדרגות רוחניות גבוהות, ולמעלות עליונות שמימיות, עד אשר נפתחו לפניו מעיינות החכמה והדעת, הסתומים וחתומים ומכוסים משאר בני אדם. בדרגה גבוהה זו, הרגיש שלא יוכל למלא עוד את תפקידו לרומם את העם מן הגשמיות ולהעלותו אל הרוחניות. כי מנהיג, בכדי שישפיע על העם, צריך לרדת לדרגת העם, ומשם להעלותו כלפי מעלה, ירידה לצורך עליה, אך משה כבר לא יכול היה לרדת מטה, באשר התעלה והתרומם מעלה מעלה. לפיכך, אמר להם "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", כלומר, לא אוכל עוד לשרת את העם ולהנהיגו. **"ה' אלהיך הוא עבר לפניך הוא ישמיד את הגוים האלה מלפניך וירשם יְהוֹשֻׁעַ הוא עבר לפניך כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר ה'"** (לא, ג)

משה ביקש שיהושע ילחם לישראל והוא יכנס לארץ רק כדי ללמדם תורה, ומה השיבו ה'

בספר תפארת יהונתן לר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל (וילך כאן), פירש את הפסוק כך, שלכאורה קשה על משה רבנו מדוע הפציר בהקב"ה שיכנס לארץ, והרי כבר אמר לו הקב"ה (בפסוקו), שיהושע הוא יכניס את ישראל לארץ, והרי כבר אמרו חז"ל (ברכות מח): שאין מלכות נוגעת בחברתה, אפילו כמלא נימא, וכבר נגזרה גזירה על משה שלא יכנס? אלא הענין הוא, דהנה ישנם ב' משיחים לישראל, משיח בן יוסף, ומשיח בן דוד. והצורך בב' משיחים, כדי שמשיח אחד ילחם מלחמות ה', והמשיח השני ילמד את ישראל באותו זמן תורה, שהרי אי אפשר ללמוד תורה באותה שעה שנלחמים. לכן אותם שנלחמים ילחמו ויהיו עם המשיח שנלחם איתם, ושאר ישראל שלא נלחמים, ילמדם המשיח השני תורה.

וזה שביקש משה מהקב"ה, נכון שיהושע הוא שילחם את מלחמות ה', אבל עדיין צריך מי שילמד תורה לעם ישראל באותו הזמן, ולכן רצה משה להיכנס לארץ כדי ללמד תורה לישראל.

אמנם אמר לו הקב"ה שיהושע לא יצטרך לטרוח להלחם, אלא ללמד את ישראל תורה, לפי שהקב"ה בעצמו ילחם להם לעם ישראל, ואם כן אין צורך שהוא יכנס לארץ.

וזהו פירוש הפסוק "ה' אלהיך הוא עובר לפניך הוא ישמיד את הגוים האלה", היינו דה' הוא יעשה את המלחמה, "ויהושע הוא עובר לפניך", כדי ל- "כאשר דבר ה'" דהיינו יהושע יעבור כדי ללמד תורה. לכן משה לא יוכל להכנס לארץ ללמד תורה לישראל דאין צורך בזה.

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף... ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלהיכם כל הימים" (לא, יב-יג)

מדוע במצות הקהל מקבלים שכר על הבאת הקטנים

בגמרא (חגיגה ג.) אמרו רז"ל על מצות הקהל, שהאנשים באים ללמוד, והנשים באות לשמוע, אמנם הטף למה באים, אלא כדי ליתן שכר למביאיהן. אולם יש להתבונן בדבר, הלא ממה נפשך, אם יש איזו תועלת בהבאת הטף, היה לחז"ל לומר את התועלת שיש בהבאתם מה היא. ואם אין תועלת כלל בהבאתם, למה אותם המביאים אותם יקבלו שכר, אחרי שבביאתם אין שום תועלת לטובה.

ונראה לפרש על פי מה שכתב הרב אהלי יעקב ז"ל בפרשת כי תשא על הפסוק (שמות לג, ח) והביטו אחרי משה, אמרו רז"ל (שמות רבה פ' מ"ה סי' ד') שהיו אומרים על משה אשרי יולדתו. והקשה הרב ז"ל, והלא פשט הכתוב מוכיח שלא היה רצונם בשבחו?

ופירש הענין, שכוונתם באומרם על משה "אשרי יולדתו" לגנותו ולומר שאין פאר למשה רבנו ע"ה ביופי צדקתו ומעשיו, כי טוב דרכיו ומעשיו בא לו מצד יולדתו, שהיתה צדקת וגידלתו מנעוריו בצדקות ובדרך ישרה, וזהו "אשרי יולדתו", שהיא גרמה לו (ואין אומרים אשריו, ע"ש).

נמצא כי אם הדריך האב את בנו בדרך ישרה ועבודת ה' מקטנותו, מביאו לבית הכנסת, מביאו לבית המדרש בעת הדרשה, מנהיגו בקריאת שמע ותפילה וכן כיוצא בזה, אז נעשה לילד הרגל בכל זה, וגם אחר שיגדל, ישאר במנהגו הטוב לבוא לדרשה ולהתפלל בבית הכנסת וכיוצא בזה. וכמו שנאמר (משלי כב, ו) "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". וממילא אחר כך יהיה שכר מן השמים לאביו, על אשר הוא גרם לבנו הנהגה טובה זו.

ומעתה נשוב אל מצות הבאת הטף במצות הקהל, כי אף על פי שעתה אין תועלת מהבאתם במצות הקהל, שהרי הקטנים אינם מבינים דבר, עם כל זאת יש תועלת לאחר זמן בהבאתם, כי על ידי שאבותם מרגילים אותם בקטנותם לבוא בהקהל לדברי תורה, אז גם אחר כך בגדלותם יבואו, וממילא לעתיד יהיה שכר למביאייהם.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת קִנְיָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ" (לא, יד)

לשון זו של קריבת ימים למוות נאמרה רק בשלושה צדיקים ומרמז שנפטר לפני גיל אבותיו

המדרש (בראשית רבא פרשה צ"ו סימן ד') מבאר שלשון זו של "קריבת" ימים למוות, נאמרה רק בשלושה צדיקים, והם מבחירי ה', הראשון נאמר ביעקב אבינו ע"ה, שם נאמר (בראשית מז, כט) ויקרבו ימי ישראל למוות.

השני נאמר במשה, בפרשתנו (כאן) הן קרבו ימיו למוות.

והשלישי בדוד כנאמר (מלכים א, ב, א) ויקרבו ימי דוד למוות.

מקום שנאמר לשון "קריבה", זהו רמז שנפטר לפני גיל אבותיו. משה חי 120 שנה, ועמרם אביו חי 137 שנה. יעקב חי 147 שנים, יצחק אביו 180 שנה, וסבו אברהם - 175 שנים. דוד חי 70 שנה, וישי אביו חי כ- 400 שנה.

"וּמִצָּאָהוּ רְעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בְּיָוֶם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהִי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרְעוּת הָאֵלֹהִי" (לא, יז)

מנין התיבות בקללות תרע"ו כמנין "רעות", וכנגדן בקללות יש כ"ו פעמים שם השם שגם הם עולים בגימט' תרע"ו, למתקם

הרב חיד"א בס' פני דוד (וילך אות ג') מביא שבספר לב אריה כתב לפרש בשם גדול אחד, שיש בקללות שבמשנה תורה תרע"ו תיבות כמנין "רעות", וכנגדן נזכר שם השם בקללות כ"ו פעמים, שגם מנינם עולה בגימט' תרע"ו [26 כפול 26 יוצא 676], וזאת כדי למתקם ולהפך הקללות. וזו כוונת הפסוק בתהלים (לד, כ) רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה', רצונו לומר, "רבות רעות צדיק" "צדיק" הוא משה רבנו ע"ה שאמר "רעות" הן הקללות, כמנין "רעות", אבל "מכלם יצילנו ה'" כנגדן נאמר כ"ו פעמים ה', וזה שאומר הפסוק "הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה", היינו בגלל שנסתלק שם ה' שמהפך הקללות, על כן באו "הרעות", היינו הקללות, שעולה מנין תיבותן תרע"ו כמנין "רעות". דברי פי חכם חן.

ממשיך הרב חיד"א שאפשר לומר רמז בפסוק (תהלים לד, כ) רבות רעות צדיק, הנזכר, על פי מה שכתב בספר דרוש שמואל (פ' נצבים), ישנן כ"ו שמות בתפילת י"ח, והן כדי להגן מכ"ו שמות שבתוכחות. ובזה פירש את מאמר חז"ל שמפני שהיו ישראל מתייראים מהתוכחות, לכך אמר "אתם נצבים", הכוונה שכשתעמדו בתפילת י"ח לפני ה' אלהיכם, אתם ניצולים מהתוכחות, לפי שכ"ו אזכרות שבתפילה הן כאמור כדי להגן מהתוכחות. עד כאן דבריו. ויש להרכיב את שני הדברים יחדיו, דכ"ו אזכרות שבתפילה שעולים בגימט' תרע"ו, מגינות על הקללות שיש בהם תרע"ו אותיות, ולכך כתיב בתוכחות כ"ו פעמים שם ה', לרמוז שמי שיכין בכ"ו אזכרות שבתפילה ינצל מהקללות.

"וְאָמַר בְּיָוֶם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהִי בְּקִרְבִּי... וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בְּיָוֶם הַהוּא עַל כֹּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה בִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (לא, יז-יח)

למה ישראל נענשו על התשובה שעשו

מפורסמת קושית הרמב"ן (כאן), איך יתכן שישראל יתוודו ויעשו תשובה ויאמרו שכל הצרות הם "על כי אין אלהי בקרבי", ומיד לאחר מכן, אומר הפסוק, "ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' כי פנה אל אלהים אחרים". וכי זה השכר שמקבלים ישראל על התשובה שעשו והתוודו?

והרבה מן המפרשים נתחבטו ליישב פסוק זה, כמו שכתב בספר גן רוה. ובספר מעיינה של תורה (כאן, עמ' קמ"ב) הביא בשם הכלי חמדה שפירש את הפסוק בדרך נפלאה, על פי היסוד שהתשובה על החטאים מועילה רק "לישראל", ולא לבן נח, מפני שלגוים הקב"ה הוא מלך, והם עבדיו, והלכה היא (קידושין לב:) שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לכך אף שהם שבים בתשובה ואף אם ה' מתרצה להם תשובתם לא מתקבלת. אולם עם ישראל שהם בנים של הקב"ה, ואב שמחל לבנו על כבודו, כבודו מחול, לכך תשובתם מתקבלת ברצון.

והנה ידועים דברי חז"ל (שבת דף פח.) אמר רבא מכאן "מודעא רבה לאוריתא". והיינו שעד זמן אחשוורוש יכלו ישראל לתרץ שלא יכלו לקיים את התורה, מפני שבמעמד הר סיני קיבלו את התורה מאונס, שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ורק בזמן אחשוורוש כשיקבלו מאהבה שוב אין להם טענה זו.

אמנם על עוון עבודה זרה, תירוץ זה אינו מועיל, שהרי גם ללא מתן תורה מצווים עליה, שגם בני נח עוד לפני מתן תורה נאסרו בעבודה זרה.

ולפי זה זהו פירוש הפסוק "ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי", הוא שבזה ישראל מתוודים רק על עוון עבודה זרה, ש"אין אלהי בקרבי", ולא על שאר עבירות, וזאת מפני שהם סוברים שבלאו הכי על שאר עבירות יש להם תירוץ על שנכשלו בהן, מפני שקיבלו את התורה מאונס.

וכיון שזו טענתם, על כך משיב ה' שאדרבה, "הסתר אסתיר פני", ויקבלו עונש על כל הרעה שעשו, והטעם "כי פנה אל אלהים אחרים", מפני שעבדו עבודה זרה, ופירושו שעל כל צד מגיע להם עונש, שאם הם סבורים שדינם כדין בן נח, ולכן אין עליהם תביעה על שאר עבירות [שכאמור הם טוענים שהיו אנוסים שנכפה עליהם הר כגיגית], הרי לבן נח לא מועילה תשובה, ואם כן לשם מה הם חוזרים בתשובה? אלא ודאי שדעתם שלאחר קבלת התורה, שוב אינם בני נח, ולכן דין ישראל גמור להם, ולכן הם שבים בתשובה על עון עבודה זרה. אם כן חזרנו לכך שהם קיבלו את התורה מרצון, ואם כן אדרבה לפי שיטתם צריך להענישם עכשיו על כל שאר העבירות שעשו, והם הרי לא שבו עליהם בתשובה.

המחשבה שאין אלהי בקרבי היא סיבה לעונש

עוד מצאתי ישוב על הפסוק הנ"ל בספר בנין אריאל (לוונשטאם, בחלק "חדרי תורה" פרשת וילך דף קח ע"ב נדפס תרס"ה) שכתב, איתא בזוהר הקדוש (פרשת בחקתי), שאם הקב"ה לא היה עם ישראל אפילו רק יום אחד בגלות, לא היתה חס ושלום שארית ופליטה לישראל. והטעם הוא, כיון שהקב"ה הוא לבם של ישראל, וכשם שאי אפשר לאדם לחיות בלא לב, כך אי אפשר לישראל לחיות בלא הקב"ה.

והביא שם בשם תשובת מר זקנו החכם צבי (בשו"ת חכם צבי סי' ע"ד), שפעם נשאל בענין שבדקו תרגומות לאחר שחיטה, ולא מצאו את הלב והכשיר אותה החכם צבי מטעם שאמר שודאי היה לה לב, שאם לא כן, כיצד היתה חיה לפני כן.

ועל פי זה פירש את הפסוק כך, לאחר שמצאו את האדם צרות ורעות, הרי הוא חושב שהטעם הוא "על כי אין אלהי בקרבי", לכן מצאוהו רעות, והרי זו כפירה חס ושלום, כי לא יתכן לומר כן, שהרי הקב"ה הוא לבם של ישראל וכיצד יחיו בלא הקב"ה? לכן אדרבה "אנכי הסתר אסתיר פני", ויקבל עונש "על כל הרעה". והטעם, "כי פנה אל אלהים אחרים", שמה שאומר "שאין אלהי בקרבי" זה מחמת הכפירה שפנה אל אלהים אחרים.

אין אלהי בקרבי הכוונה לע"ז

עוד ישוב מצאתי בספר גן רוה, שכתב בדרך פשוטה. הנה בפסוקים לפני כן כתוב, "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" וגו'. נמצא שלאחר שמצאוהו רעות וצרות, ואומר "על כי אין אלהי בקרבי", כוונתו, שיש לו צרות, בגלל שאין את אלהיו בקרבו שהוא אלהי נכר הארץ, ואם כן ודאי שבזה אומר הקב"ה הסתר אסתיר פני וגו'. (נפלאות מתורתך).

"וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (לא, יט)

רמז למנהג שכל אחד כותב אות בהכנסת ספר תורה

הרב מרדכי שלמה מבויאן זצ"ל, נתן כאן רמז נחמד ליישוב שאלה שהובאה לפני הגאון הקדוש רבי עקיבא איגר זי"ע, וכך היה המעשה: מאן דהו מצא ספר תורה שהיה מושלך כדומן על פני השדה בבזיון נורא, ונסתפקו מי כתבו,

האם כיון שהיה מושלך, אות הוא שגוי או מין כתבו, ואז דינו שיגנו או ישרף (וכמו שנפסק בשו"ע יו"ד סי' רפ"א), או שכתבו ישראל וספר כשר הוא. הציעו את השאלה לפני הגאון רבי עקיבא איגר זי"ע, והשיב בחכמתו, הנה מנהג ישראל תורה, וידוע המנהג בהכנסת ספר תורה, שבכתיבת האותיות בשורות האחרונות שבפרשת "וזאת הברכה", הרבה בני אדם משתדלים לזכות לכתוב אות לפי האות הראשונה של שמם. וזה פשוט שאותיות שנכתבו מהרבה בני אדם אינן דומות זו לזו. [מנהגם היה שכל איש היה כותב ממש את האות, ולא כבזמנו שהסופר כותב את האותיות ורק האנשים מסייעים בידו]. ועל כן יש לראות בספר התורה שנמצא איך נראות האותיות בשורות האחרונות, שאם הן לא דומות זו לזו מחמת המנהג הנ"ל, סימן הוא שישאל כתבו, וספר כשר הוא. אולם אם הן דומות לכתב שבכל הספר, יש לחשוש שגוי או מין כתבו ויגנו.

ותשובה זו מרומזת בפסוק כאן, "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", היינו הוראה לעם ישראל שישתדלו לזכות במצות כתיבת האותיות בהכנסת ספר תורה, "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" - שעל ידי כך האותיות שב"שירה" דהיינו "בשורות" האחרונות, יהיו כתובות מהרבה בני אדם, וממילא לא יהיו דומות זו לזו, והן תהיה "לעד בבני ישראל" דהיינו זה יהיה סימן שהספר נכתב בכשרות על ידי ישראל...
"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדו את בני ישראל שיהיה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (לא, יט)

בכח התורה, להגן מכל צרה, אפילו בעת הסתר פנים

כותב החפץ חיים (חפץ חיים על התורה סוף וילך), מצוה זו היא המצוה האחרונה שבתורה, לכתוב את ספר התורה. ובא הציווי הזה אחרי הפסוק (לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה, ללמדנו שיש בכח התורה הזאת להגן ולהציל מכל צרה ויגון! ואפילו בעת הסתר פנים, מכל מקום אור התורה מפיץ אור ובאורה ניסע ונלך, וכמשל הגמרא (סוטה כא.) על הפסוק (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, מה אור מגן לעולם, אף התורה מגינה לעולם.

"לקח את ספר התורה הזה ושמרתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד" (לא, כו)

חשיבות התורה והחזרה עליה

לקח את ספר התורה הזה, ראשי התיבות עולים בגימט' מאה ואחת, ללמדנו שאם חוזר על לימודו מאה ואחת פעמים כמספר "מיכאל" שר ישראל, לא תשלוט בו השכחה, כי התורה שלמד, תהא בעזרו, וזהו שאמר "לקח את ספר התורה הזה" היינו שעל ידי החזרה "קחה" תהיה לו בתורה.

וכן "לקח" אותיות "חלק" שעל ידי קיום התורה זוכה לחלק בעולם הבא אצל אבותינו הקדושים.

וכן "לקח" אותיות "לקח", על דרך מה שאמר הפסוק (משלי ד, ב) כי "לקח" טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו, שהשם יתברך נתן חלקנו וגורלנו בתורה וראוי לנו שלא נעזבה. דרך משל, דבר החשוב בעיני עניים, בעיני עשירים אינו חשוב. ויש דבר שהוא חשוב בעיני העשירים, אולם אינו חשוב אצל השרים. ויש דבר שאף שהוא חשוב אצל השרים, אינו חשוב אצל המלך. אבל דבר החשוב בעיני המלך, בודאי זהו הטוב ביותר, ואין לנטות ממנו ימין ושמאל, לאחר שהמלך בחר בו. וכן הוא בתורה הקדושה, שמצינו שהקב"ה בעצמו מחשיבה אצלו מאד, עד שקראה "לקח טוב", אם כן בודאי שאין עוד מעלה וחשיבות ממנה, ולכן "תורתי אל תעזבו".

"לקח את ספר התורה הזה ושמרתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד" (לא, כו)

תיבת "את" ללמדנו שילמד עם חברותא ולא ביחידות

מדוע התווספה התיבה "את", והרי לכאורה היא מיותרת, שהפסוק היה מובן, אילו היה נכתב, לקח ספר התורה הזה? ללמדנו, שילמד האדם עם חברותא ולא ביחידות, לכך נאמר "את ספר", שיהיה "אתו" בעת לימודו עוד חבר, ועל ידי כך יבין מה שלא היה מבין לבדו. וכן אמרו רבותינו ז"ל (מכות י.) על הפסוק (ירמיה נ, לו) חרב אל הבדים ונאלו וגו', אמר רבי, הרבה תורה למדתי מרבותי וכו', ומתלמידי יותר מכולן, בעבור שזה שואל וזה משיב, ועל ידי זה יתווסף להם חידושי התורה אשר לא ידעו ולא הבינו מקודם.

ומה שהוסיף תיבת "ספר", ולא היה די לומר לקח את התורה הזה? כי "ספר" לשון סיפורי דברים, ללמד שכל מה שיכול לספר ולפטפט ולהרבות בדברי תורה ידבר. אבל בדברי העולם, צריך למעט בכל מה שאפשר, וכן אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סוף ברכות) כל פטטיא בישין ופטטיא דאורייתא טבין. כלומר כל פטפוטים רעים, חוץ מפטפוט תורה, כי המאור שבתורה מחזיר את האדם למוטב. (ספר אבני השפה).

"לִקְחָה אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אֹתוֹ מִצֵּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד" (לא, כו)

התורה "שם" תעיד עליו שקיימה

"והיה שם בך", הנה התורה מצלת ומגינה לאדם מכל צרה בחייו, להצילו ולשמרו מכל נזק ומחלה, כמו שהאריך בזה הקדוש בשבח המשתדלים והמקיימים את התורה. ולאחר אריכות ימים, כשישאלו ממנו קיימת ממה שכתוב בתורה? אז שוב יהיה לו פתחון פה להשיב ולומר שקיים, ואז יבואו מלאכי הרחמים שנבראו ממצוותיו, להמליץ בעדו בבית דין של מעלה. וזהו שאמר משה רבנו ע"ה, והיה "שם" בך "לעד", כי התורה והמצוות שקיים, הם "יעידו" עליו "שם".

וכן "והיה" הן אותיות "הויה" ברוך הוא, דהיינו שהבורא יתברך הוא בכבודו ובעצמו יעיד עליו, כי כל התורה היא שמותיו של השי"ת כמו שאמרו רז"ל וכמו שכ' הרמב"ן (הקדמה לספר בראשית) שהיא קבלת אמת.

דרוש א'

מאמר הכנה לראש השנה

"ויאמר ה' סלחתי כדברך" לפי ההכנה שלך כך הסליחה

צריך עכשיו הכנה לקראת יום הדין, לחזור בתשובה שלימה, לעשות הכנה גדולה בימים האלה, כי הכל לפי מה שאדם מכין את עצמו, כמו שאומר הפסוק: "ויאמר השם - סלחתי" - אבל "כדברך".

הכל תלוי בהכנה - משל נפלא

הנה כבר אנחנו מתקדמים ליום הדין הגדול אשר מלך במשפט יעמיד ארץ, אנחנו לפני ערב ראש השנה הזמן המיועד כבר מבריאת העולם לדון בו כל יצורי עולם אם כבנים אם כעבדים כולם עוברים לפניו אחד אחד אין מי שיכול להפטור מלעבור לפני הקב"ה אשר בוחן לבות וכליות, ואצלו הכל גלוי וידוע.

לכן צריך כל אדם להכין את עצמו מבעוד מועד, הקב"ה עשה אתנו חסד גדול שנתן לנו את חודש אלול שאדם יחזור בו בתשובה. נשאר לנו שבוע ימים, והשבוע הזה קובע את גורלנו לקראת השנה הבאה עלינו לטובה. אם אנחנו באים לראש השנה מוכנים זכינו זכות גדולה, לכן מעכשיו נזדרז להכין את עצמנו בתשובה ומעשים טובים, כדי שיראו בשמים שאנחנו משתדלים - כל יום עושים חשבון נפש, לומדים מוסר, ומשתדלים בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, ואז כשיגיע ראש השנה נהיה מוכנים, אבל אם לא כן, אלא האדם בא לראש השנה ומתעורר באותו יום לעשות תשובה כבר מאוחר, רבי חיים מצאנו אומר למה הדבר דומה, לשתי משרתות, האחת הייתה פקחית והשניה הייתה חסרת שכל, הפקחית כל היום הייתה עובדת משרתת את בעלת הבית, מסדרת את הבית מנקה אופה ומבשלת, כלילה כבר הייתה עייפה, אין לה כח ורוצה לישון, אבל יודעת שמחר בבוקר מוקדם צריכה להכין ארוחת בוקר מה עושה כבר בערב מכינה את העצים, שמה אותם בתנור עושה מהם גחלים שלא יהיו לחים, כדי שבבוקר הכל יהיה מוכן מיד. אבל המשרתת השניה אמנם עבדה יפה ביום אבל כלילה הייתה עייפה לא יכולה להמשיך, העצלות גברה עליה והלכה לישון. אמרה, בבוקר נעשה עצים נעשה הכל, קמה בבוקר קצת מאוחר וממהרת להזדרז להכין, אבל העצים היו לחים הבית התמלא עשן ולא יכלה לאפות הפת, סוף דבר שפיתרו אותה מעבודתה.

כמו כן האדם צריך להיות מוכן לראש השנה. להכין את עצמו הן בתפילה הן בלימוד הן במעשים טובים, להקפיד בכל הברכות וכו', ויכין את עצמו בכל המובנים שצריך, יבקש מחילה מחברו ולא יחכה לרגע האחרון, וכן צריך לעשות פדיון נפש, כמו שאמר מהר"ח"ו כי מי שעושה פדיון נפש בערב ראש השנה, וחוזר לעשות שוב אח"כ בערב כיפור מובטח לו שלא יזק כל אותה שנה. וכן לשמור שבת כי השבת הקרובה היא שבת אחרונה של השנה לכן צריך שמירת

שבת בשלימות, וכן צריך להכין את פירוש התפילות של הימים הנוראים וכל יום לקרוא קצת תהלים וכל אחד יקבל עליו איזו קבלה חדשה, למשל יסדר את עצמו שלא יכעס, כמו שבראש השנה עושים סימנים טובים שיתמו אויביו ושונאיו, שירבו זכויותיו, שנהיה מלאים מצוות כרימון, והסגולה הגדולה ביותר שצריך למצוא היא, שהאדם לא יכעס, אוי ואיביו זה המזיק הכי גדול כל השנה ובפרט בראש השנה, ויצר הרע מנסה בכל כוחו להפיל את האדם בכעס. אז אם אדם מכין את עצמו לפני כן ומכין גם את אנשי ביתו, לקראת יום הדין הגדול והנורא, הבית שלו נראה אחרת.

הקב"ה סולח לאדם המתחנן לפני הקב"ה, סלח לי, כפר לי, תן לי מחילה, סליחה, וכפרה! והקב"ה עונה לפי ההכנה של האדם, "כדברך" - "ויאמר ה' סלחתי" - אבל "כדברך". לפי השיעור של הדברים שלך, כפי שהכנת את עצמך.

מיום כ"ה באלול עד ר"ה הם ימי חסד

ליל כ"ה באלול הוא יום בריאת העולם. אבל - זה היום תחילת מעשיך, הוא יום ר"ה שבו נברא אדה"ר שהוא עיקר העולם והוא שלימות הבריאה. וכתב הגר"א שהימים הראשונים מכ"ה באלול עד ר"ה הם ימי חסד, ימים שנתנם לנו השי"ת בחסד כי אע"פ שעדיין - אדם אין לעבוד את האדמה, בכל זאת העולם התקיים, וכן גם עתה בכל שנה מתעורר אותו אור גדול של החסד הגדול מאתו יתברך, ולכן ימים אלו הם ימי חסד מאת ה' יתברך.

ו**כותב** הרב יערות דבש על קדושת יום כ"ה באלול (דרוש י' לכ"ה אלול) וז"ל: היום כ"ה אלול, היום יום ראשון לבריאת העולם, ובכ"ה אלול נברא חושך, הוא יצר הרע, ואור שהוא יצר טוב, ורשעים מתרעמים על בריאת יצר הרע, כי היה להם לאבן מכשול, אבל צדיקים שמחים בו, שעל כן מקבלים שכר. וזהו (תהלים קמה, י) וחסידיך יברכו"כה היו כ"ה אלול, תחלת הבריאה, וכל מעשה חמשה ימים עד יום הששי כלול ביום ראשון כנודע, ה' פעמים ה' הוא כ"ה והבן.

היום נאמר וחשך על פני תהום, ואמרו ברבבה (בראשית רבה ג, י) ולחשך, דא מעשיהן של רשעים, ויהי אור, דא מעשיהן של צדיקים (שם ב, ז), ואיני יודע באיזה חפץ יותר, הוא דאמרו במדרש (שם ג, ב) "ויהי אור" אור שהיה כבר, הרצון, כי החשך, היינו רשעים, יהיה [אור], היינו בעל תשובה, וה' חותר חתירה ומשוה חשך לאור, ויהי אור, היינו צדיקים גמורים שלא חטאו מעולם, כאשר האריך בזה בכתבי האר"י ז"ל.

וזו השאלה איני יודע באיזה חפץ יותר, אם בבעלי תשובה או בצדיקים, כשהוא אומר ויהי אור, הרי עקרו צדיקים גמורים, והיינו כי זה שהקדוש ברוך הוא מסיע לרשעים לחזור בתשובה הוא ממש בריאת עולם חדש ותחית המתים, כי כאשר יחטא הוא ממש מת, ועל ידי מה [הוא מחייהם], על ידי טל תחיה, ולכך אמר בזהר לאחר סיום ברכת מחיה המתים נפק כרוזא מאן הוא גבר דאשתדל להדר רשעים בתיובתא, והיינו כי זהו ענין תחיה, וזה נעשה על ידי שהקב"ה מסתכל בצדיקים גמורים, ועל ידי שעשוע זכרם פועל זה שהחזיר בתשובה, ועל ידי צדיקים הקדוש ברוך הוא מרחם להשיב ולחזר חתירה לרשעים, כמו בבריאת העולם נסתכל במעשה צדיקים ובראם, כי זה כן כמו בריאת עולם.

ומזה תבין מה שכתב איש אלהים קדוש - מורנו הרמ"ע כי נאמר (בראשית ג, טו) ואיב"ה [אשית], רמז לו ימים המסוגלים לתשובה, א' - דראש השנה, י' - עשרת ימי תשובה, ב' - דראש השנה, ו"ה" דחק עצמו מורנו הרמ"ע בעל כרחו לפרשו, אבל הוא הדבר שכתבנו, שכוון לחמשה ימים שאין לשטן בהם שליטה, ולעמת זה ה' ימים קודם ראש השנה, מן כ"ה אלול, ימים שיש להתגבר בתשובה, כי אדם אין לעבד את האדמה.

ימי ביקור

הימים האלו הם ימים של ביקור (לשון בקורת) שהם כמה ימים לפני ר"ה. והנה בכל הקרבנות של החגים כתוב "והקרבתם עולה" ואילו בר"ה כתוב "ועשיתם עולה", ללמדך שצריך האדם להקריב את עצמו לפני השי"ת לעשות חשבון נפש ולחפש במומים שלו ולחזור בתשובה.

אימת הדין

בכ"ד אלול יום פטירת ה"חפץ חיים" ע"ה זיע"א. הוא היה אומר, האדם צריך להכין את עצמו ליום הדין ולהרגיש כמו אותו בחר שתפסו אותו במלחמת עולם הראשונה ודנו אותו להריגה, והעמידו אותו מול מכונת ירייה אבל המכונה לא פעלה משך רבע שעה, וכשראו כן פטרוהו לשלום אלא שמרוב פחדו שחשש כל רגע שמא ימות, הלבין כל שערוותיו. וכך צריך כל אחד להרגיש ביום הדין.

ובחרת בחיים

הקב"ה מבקש מעם ישראל שיעשו תשובה שנאמר "שובה ישראל עד ה' אלוך", ועם ישראל אומרים לו רבנו של עולם אתה תתחיל בתשובה שנאמר "שובה ה' רבבות אלפי ישראל" ולכאורה לא מובן מה הבקשה הזאת, אלא קיימא לן שליח ששלחו אותו ומת בדרך, המשלח צריך לעשות תשובה, ולכן הקב"ה שלח אותנו לעוה"ז ואנחנו תעינו בדרך וכביכול נקראים מתים, אבל ידוע שאם המשלח הזהיר את השליח ואמר לו תלך רק בדרך זו ולא בדרך אחרת המסוכנת המשלח פטור, ולכן הקב"ה אומר לעם ישראל שהם יעשו תשובה, ובוה יובן הפסוק בפר' נצבים "ובחרת בחיים", בודאי שאדם יבחר בדרך טובה דרך החיים ולא המוות, ולכן הטענה של הקב"ה שלא יתחייב כביכול תשובה כיון שהוא הודיע לנו "ובחרת בחיים" דרך של חיים דרך של תורה ויר"ש.

הרופא והסבל

בימים אלו חל פטירת החפץ חיים, והוא כתב ההבדל שיש בין בן תורה אמיתי לאחד שמבלה את ימיו בשח"י פה"י, אם נקח לעצמנו סבל - ופלוני שלומד רפואה, הסבל עובד כל יום ומקבל כסף במקום ושמן, ואילו הלומד רפואה מתייגע ימים ולילות בלי כסף משך שנים מספר וסובל חרפת רעב, אמנם לאחר כמה שנים הרופא יושב בנחת וירויח הון עתק בשנה אחת מה שהסבל הרויח כל ימיו, וזה ההבדל בין בן תורה אמיתי שמשקיע כל זמנו לתורה בעולם הזה מתייגע על התורה אבל אח"כ בעולם הבא עין לא ראתה, ואילו הסבל מסכן.

לכן צריך בימים אלו להכין את עצמו בלימודים במידות בהנהגות ובמצוות, כדי שיבא ליום הדין ויש לו חיילים ופרקטילים, ולא יגיע לר"ה ועדיין לא הכין עצמו. כמו שידוע כאשר המלך הולך למלחמה שולח חיילים להכין הדרך והולכים לפניו כדי לנצח, שאם ילך הוא קודם בלא הכנה יכול להרג, כן בר"ה אנחנו צריכים לילך מוכנים, וכמו שאמרו רבותינו מודה בקנס פטור אבל כל זה קודם שבאו עדים לדעת שמואל, אבל לאחר שבאו עדים לא שוה ההודאה, וכן בר"ה צריך להודות ולהתודות קודם יום הדין ואח"כ יבא לר"ה. ובדרך רמז דעת רב שפטור לאחר שבאו עדים, ולכן אומר וסלחת לעוונתי כי רב הוא הלכה כמותו.

השלך את שרשראות התאוה מעל נפשך, ואז תראה איך אתה יכול להגיע לתשובה שלימה ולהגביה עוף עד לשמים

עיקר בקשתנו ותחינתנו בימים הללו היא, לשוב בתשובה שלמה. ולא יאמר אדם אי אפשר, אלא אפשר ואפשר. כמובא במדרש עה"פ "הוציאה ממסגר נפשי": משל לאחד שנכנסה ציפור לתוך ידו וסגר עליה בכפו אמר, הרי אומרים בני האדם, שהציפור הזאת יש בכוחה לעוף למעלה, ואילו אני רואה שאיננה יכולה לזוז... אמרו לו שוטה שבעולם, פתח ירך ותראה איך היא עפה. כן האדם, כשטוען כי אינו יכול לעשות תשובה, אומרים לו שוטה שבעולם טמטמת את עצמך, סגרת את נפשך בתאוה לבך עד כי אינך יכול להתגבר... פתח את המסגר, השלך את שרשראות התאוה מעל נפשך, ואז תראה איך אתה יכול להגיע לתשובה שלימה ולהגביה עוף עד לשמים.

וע"פ זה יתבאר מה שאמרו המפרשים "כי זוכר כל הנשכחות אתה ואין שכחה לפני כסא כבודך", דלכאורה קשה אם זוכר כל הנשכחות משמע שיש שכחה, וא"כ מה פירוש מ"ש אח"כ - ואין שכחה לפני כסא כבודך. אלא כנ"ל אם האדם שוכח שהוא חטא, הקב"ה זוכר לו שחטא, ואם האדם מקיים בעצמו - וחטאתי נגדי תמיד, אז הקב"ה "שוכח" שחטא. וכן בתורה ובמצוות אם אדם זוכר ומתגאה שעשה מצוות, הקב"ה "שוכח" את המצוות שעשה, אבל אם אדם שוכח המצוות והוא עניו, אז הקב"ה זוכר לו מצוותיו.

אסור לו לאדם לסמוך על החזן או על התוקע, אלא צריך הוא בעצמו לעשות תשובה - האם בקשר לכסף שלו הוא גם סומך על החזן

"קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", רק באופן זה הקב"ה סולח לאדם, עכשיו זה הזמן שאדם יעשה תשובה ולא יסמוך על אף אחד.

יש האומרים אני הולך להתפלל אצל הצדיק הזה - זה טוב, או אצל בית הכנסת הזאת, צריך להתפלל במקום שיש חזן טוב, תוקע טוב וכו'... אבל אסור לו לאדם לסמוך על החזן או על התוקע, אלא צריך לעשות הוא בעצמו.

האם בקשר לכסף שלו הוא גם סומך על החזן? כמו כן אין לסמוך על החזן ועל התוקע, בענין התשובה והתפילה צריך האדם שיתפלל על עצמו.

מו"ר הבן איש חי הביא את המשל הזה. פעם אחת ראה השועל את החיות שהן בצער גדול, ובוכים. אמר להם מה קרה, אמרו לו, היום הכעסנו מאד מאד את המלך האריה, ולא יודעים מה לעשות, מפחדים ממנו, מי יודע איזה עונש יתן עלינו.

אנחנו רוצים לפייס אותו, אבל לא יודעים מה לעשות, כי מפחדים אפילו לגשת אליו, אמר להם השועל - מה הבעיה בואו כולם אתי, ואני אפייס אותו, יש לי שלוש מאות משלים, משלי שועלים. אגיד לו שלש מאות משלים והוא יהיה שמח, אחר כך הכל יהיה בסדר. אמרו - זו עצה טובה והלכנו אתו כולם. לפתע, באמצע הדרך - עמד. מה קרה שאלו, מה אגיד לכם שכחתי מאה, נשאר לי רק מאתיים. אמרו - טוב, גם מאתיים טוב. המשיך הלאה, ועוד פעם עמד. שאלו - מה קרה, אמר שכחתי עוד מאה, טוב. גם מאה טוב. גם בהם נפייס את המלך.

המשיך הלאה, הגיע לפתח... המלך כבר רואה את כולם, עם העורך דין השועל, והנה אומר להם העורך דין, תשמעו אני לא נכנס... למה אתה לא נכנס? תדבר! אמר... - שכחתי הכל! גם את המאה אחרונים שכחתי. אבל לקחנו אותך שליח ציבור...? סמכנו עליך אתה תגן עלינו ותפייס, ועכשיו שכחת...?

לכן, האדם אל יסמוך על אף אחד, אלא כל אחד תלוי במעשים שלו, בפיוסים שלו, כעת - בכל לילה סליחות ותחנונים לפני השם יתברך, באמת לחזור בתשובה. כמה זה תענוג שאדם באמת עבד של הקב"ה, זה דבר גדול.

דרוש ב'

להתחזק באמונה ולא להתייאש. וענין מקום שבעלי תשובה עומדים

העיקר לעשות תשובה ולהתחזק חזק באמונה שלמה בהשי"ת ויש הצלה בין ברוחניות ובין בגשמיות

הנביא מתאר בארוכה (שמואל א' כט-ל) איך שדוד המלך נתיישב בעיר צקלג ושש מאות איש עמו הם ונשיהם בניהם ובנותיהם, והיה באחד הימים יצא דוד עם האנשים לעזור לאכיש מלך גת להילחם באויביו, באותה שעה פשטו העמלקיים על צקלג, שבו את כל הנשים (ובכללם, את נשי דוד) ואת בניהם ובנותיהם, את כל ממונם בזזו לעצמם ואת העיר שרפו באש.

משחזרו דוד והעם העירה, נגלה לעיניהם 'חורבן' נורא - ברוח ובגשם, כי לא ידעו מה עלה ויעלה בגורל השבויות... גם כל רכושם וממונם אבד וכלה, באותו הזמן וישא דוד והעם אשר אתו את קולם ויבכו עד אשר אין בהם כח לבכות - פירוש, שגבר צערם מנשוא, והיו הולכים ובוכים בתכלית עד שכלו דמעוניהם, וכלה כוחם מלבכות. הם היו שבורים ורצוצים, מבולבלים ומרוסקים לגמרי, וכבר אמרו חז"ל (ב"ב ח:)'ושבי קשה מכולם', וכמובן שחששו לגרוע מכל באשר לנשיהם, בניהם ובנותיהם, הן ברוחניות והן בגשמיות, להריגות, רציחות ועינויים, שבניהם ובנותיהם יטמעו בין הגויים, ושהעמלקים - שיא הטומאה והרשעות - יטמאו ויסאבו את משפחתם לדורות עולם. ולא עוד, אלא שמצבו של דוד היה גרוע ממצבם של כל העם, כי הם הטילו עליו את האשמה בכל החורבן והאסון הנורא, ואפילו האנשים הקרובים אליו ביותר עמדו עליו ורצו להרגו בסקילה, מרוב כעסם עליו, בטענתם היתכן שה'מלך' הנושא באחריות על עמו, יצא למלחמה וישאיר את עירו ותושבי העיר ללא שמירה, כיצד העיז לקחת עמו החוצה את כל הגברים והפקיר את כל הנשים והרכוש, שרק עי"ז נשבו כל בני משפחותיהם וכל רכושם ירד לטמיון (כמבואר שם במלבי"ם שאילו היה משאיר חלק מאנשיו בצקלג הייתה נמנעת כל הצרה), וכך כתיב שם 'ותצר לדוד מאד כי אמרו העם לסקלו כי מרה נפש כל העם איש על בניו ועל בנותיו'. הגם אומנם, שבמשך ימי חייו כבר עברו על דוד כל מיני מצבים קשים, כשעמד כבר כמה פעמים בפני הריגה, רדיפות וכדו', מכל מקום מעולם לא עמד במצב קשה כזה... שהרי מלבד העמידה על סף הריגה בסקילה, היו לו ייסורי נפש קשים ומרים עד דכדוכה של נפש, שבמו עיניו ראה שהוא עצמו גרם למצב

נורא ביותר ברוחניות ובגשמיות לשש מאות משפחות - אנשים נשים וטף, לשואה רוחנית ולהריגות ורציחות, הוא הרגיש שאיבד שתי עולמות, הוא עומד להסתלק מן העולם במיתה משונה ע"י ידידיו הקרובים, ועומד לאבד חלקו בעוה"ב בשל גרימתו למצב כזה נורא למאות המשפחות. דוד המלך לא מצא לעצמו מקום בעולמו באותה שעה מרוב נקיפות מצפון יגון ואנחה, ולא נשאר לו במה להתחזק. זאת ועוד, לא די שלא היה לו עם מה להתחזק, גם לא נשאר לו עם מי להתחזק. כי מדרך העולם, כאשר אדם שרוי בעת צרה, יש המתחזק בכני המשפחה המחזקים זה את זה, יש שמתנחם ברכושו, ולפעמים יש חבר טוב שניתן להתחזק עמו. אך כאן נשאר דוד המלך ללא משפחה וללא הרכוש וגם את החברים והידידים הקרובים ביותר איבד - 'כי אמרו כל העם לסקלו', ולא נותר לו במה להתחזק ועם מי להתחזק, ואז עמד אולי בשעה הקשה ביותר בחייו. מכל מקום באותה שעה אמר הנביא ד' תיבות ויתחזק דוד בה' אלוקיו. במה התחזק - בה' אלוקיו, באותה שעת הסתר פנים איומה ונוראה, באותה עת צרה של 'ותצר לדוד מאד', התחזק דוד בה' לבדו, בקיוויו לה' ובאמונה ובבטחון בצור עולמים שיושיעו, באמונה כי גם זו לטובה וכי כל דעבד רחמנא לטב עבד, גם בשעה שלא שייך בשום פנים ואופן להעלות על הדעת איך יכול בכלל להיות 'טובה' ו'לטב עבד' במצב כזה, וכיצד יתכן אפשרות שהמצב יהפך לטוב. בידיעה ברורה שה' אלוקיו עמו בכל מצב ובפרט בעת צרה וקומו שאמר במקום אחר (תהלים מו ב) 'אלוקים לנו מחסה ועוז עזרה בצרות נמצא מאד', היכן שצר יותר שם הקב"ה נמצא יותר, בין אם זה מיצר גשמי או מיצר רוחני, ככל שהצרה גדולה יותר רוב ההסתר, שם הקב"ה נמצא יותר (כפי' הרה"ק מלעכאוויטש, תורת אבות אמונה ובטחון, טו). ממילא במצב כזה של ותצר מאד הריהו נמצא מאד מאד. וכפירושו של הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (פרשת מקץ ד"ה ובגוף) במאמרו של דוד בעצמו (תהלים קיח כא) 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה' - שהקב"ה מביא את העינוי לאדם כדי שיתחזק לבטוח על ה' ולהישען עליו ואז 'ותהי לי לישועה'.

מה עלה בסופו - מיד אחר ש'ויתחזק דוד בה' אלוקיו' הלך לשאול ביאורים ותומים אם יש בידו לצאת למלחמה לרדוף אחרי הגדוד, ונענה שאכן עליו לצאת למלחמה ויצליח, מיד אסף את אנשיו ורדף אחרי העמלקים וניצחם באופן מוחלט מבלי שיפגעו העמלקים אפילו בציפורן קטנה של אחד מאנשי דוד, והשיב את כל השבויים ללא שנפל שורה מראשיהם הן בגשמיות והן ברוחניות (כמו שאיתא במפרשים שם), וגם שלל רב ועצום נטלו עמם, ככתוב 'ולא נעדר להם מן הקטן ועד הגדול ועד בנים ובנות ומשלל... הכל השיב דוד'. ידועים דברי הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (מחנה ישראל פ"י אות א) כי אילו היה דוד המלך שואל את האורים ותומים ללא הקדמת 'ויתחזק דוד בה' אלוקיו' היה נענה שלא יצליח במלחמה, ולכן כתיב ששאל באורים ותומים אחר אמרו 'ויתחזק דוד' כי רק בזכות זה סייעוהו מן השמים וקיבל ברכת הדרך לצאת למלחמה ולהצליח. והעיד בנו של החפץ חיים שבמשך ימי חייו היה אביו חוזר תדיר על המלים 'ויתחזק דוד בה' אלוקיו' (דוגמא מדרכי אבי זצ"ל). גם ידוע שבטרם פרוץ המלחמה נשא הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע את דבריו באחת האסיפות הגדולות והנודעות, ובדבריו הקצרים תיאר את המצב שהיה דוד המלך שרוי באותה שעה כשנשאר לבדו ללא המשפחה וללא הידידים רק זאת הייתה נחמתו בעניו - 'ויתחזק דוד בה' אלוקיו', וזו היתה ישועתו והצלתו. ורבים מאחינו בני ישראל התחזקו במשך שנות ה'מלחמה' בזמנים האפלים ביותר בדבריו אלו.

סוד ב' ימי ר"ה כיומא אריכתא

וכמו שכתב בספר "ליקוטי אב" הרה"ק בעל ה"אמרי אמת" מגור זי"ע היה אומר: ראש השנה הוא החג היחיד בשנה שגם בני ארץ ישראל נוהגים אותו שני ימים. והטעם לזה הוא, מפני שרצו חכמים שלפחות יום טוב אחד בשנה יהיו כל היהודים שבכל העולם כולו שוים ובנו הרה"ק בעל ה"בית ישראל" זי"ע היה מוסיף ואומר: איתא בספר "יערות דבש" להגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (ח"ב דרוש א') שהטעם שנקרא שני ימי ראש השנה כלשון חז"ל (ביצה ד:): "יומא אריכתא" (יום אחד ארוך), הוא משום שמובא בחז"ל שעשרת ימי תשובה הם כנגד עשרת הדברות, נמצא ששני ימי ראש השנה שהם הראשונים מימי עשרת ימי תשובה הם כנגד שני הדברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך", והרי כבר אמרו חז"ל כי אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו, ומעתה מובן מדוע שני ימי ראש השנה חד הם, ולפיכך נחשבו כ"יומא אריכתא". עד כאן דבריו.

ולפי זה יתכן לומר, כי מטעם זה נוהג ראש השנה בכל תפוצות ישראל שני ימים, ולא רק בחוץ לארץ מטעם "ספיקא דיומא", כי רצו חכמינו ז"ל ללמדנו שבעניין "אנכי" ו"לא יהיה לך" אין ספיקות ואין שינויים... וכל בני העולם שווים בעניינים אלו של האמונה בו יתברך.

עיקר העבודה של היהודי לקשור את עצמו עם הי"ת

כך נאמר במשנה על כהן גדול ביום הכיפורים כשנכנס לפני ולפנים ומוזה באצבעו: "נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה... וכך היה מונה אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע".

והסביר הרמ"א, בספרו "תורת העולה" (חלק ג פרק כו) על דרך המוסר כי "אחת למעלה" הוא רמז על היצר טוב שמסייע לאדם להתעלות כלפי מעלה בלתי לה' לבדו, ואילו "שבע למטה" הוא רמז על היצר הרע שלפי המבואר בגמרא (סוכה נב.) יש לו שבעה שמות, שהם כנגד שבעה כוחות המושכים את האדם כלפי מטה לדבר עבירה. וזה הטעם שצירף הכהן גדול את המספר "אחת" למעלה עם "שבע" ההזאות למטה, כדי להעלות בכך את שבעת הכוחות של היצר הרע שיצטרפו ליצר טוב.

והסביר השבט סופר את דברי הרמ"א שכוונתו בזה, על שבע המידות שברא בהם הקב"ה את העולם: "חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות", שהן מכוונות כנגד שבעת ימי בראשית, שבעת ימי השבוע, שבע שנות השמיטה, שבע שמיטות שביובל, וכנגד שבעת אלפים שנה שהעולם קיים. והנה הקב"ה ברא את האדם כלול משבע מדות הללו כדי שיעבוד בהם את ה', חסד - שיתחסד עם הבריות ויעבוד את ה' במידת אהבה, גבורה - שיתגבר על יצרו ויעבוד את ה' ביראה, תפארת - שיתפאר רק בתורה ובעבודת ה', נצח - שינצח את יצרו הרע, הוד - שיודה לה' על כל הטוב אשר גמל אותו, יסוד - שיתקשר לה' בקשר אמיץ בלי ימוט, מלכות - שימליך את הקב"ה על כל רמ"ח אבריו ושם"ה גידיו.

אולם היצר הרע שיש לו שבעה שמות, יש לו שבעה כוחות הטומאה כנגד שבע מדות הללו, המתנגדים ומקלקלים את האדם שלא יעבוד בהם את ה', אלא אדרבה ישתמש בהם ח"ו לדבר עבירה או לפחות למלאות תאוות לבו. וזהו שכתב הרמ"א: "כי היצר הרע יש לו שבעה שמות כמדורשם ז"ל, והם מדרגות היצר הרע זה למעלה מזה, הנקשרים בחומר ונופלים תחת מספר השבעה ימים, והם מביאים את האדם למטה.

ויבנו יותר דבריו על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת וירא קיב:) כי אברהם אבינו טרם שירד למצרים ערות הארץ, קשר עצמו בחבל למעלה כדי שלא יפול בטומאת מצרים למטה, אלא יוכל לצאת משם בשלום בלי חטא.

משל לבן אדם שרצה לרדת אל בור עמוק, ירא שלא יוכל לעלות מן הבור, מה עשה קשר קשר אחד של חבל למעלה מן הבור, אמר מאחר שקשרתי קשר זה, מכאן והלאה אכנס שם. כך אברהם בשעה שרצה לרדת למצרים, עד שלא ירד שם קשר קשר של אמונה בתחילה להתחזק בו ואחר כך ירד, וכן היה גם כאשר נכנס לארץ פלשתים.

ולומדים מזה שהעבודה של איש ישראל כל ימי חייו, לקשור עצמו בקשר עצום עם הקב"ה שהוא אחד יחיד ומיוחד בבחינת "אחת למעלה", ועל ידי זה יזכה להחזיק מעמד בבחינת "שבע למטה", לעבוד את ה' בשבע המידות, ואפילו אם ח"ו יפילו היצר בז' שמות שיש לו בחלק הרע של שבע המידות למטה, מיד יוכל לאחוז בחבל לעלות ולקשור עצמו עם הקב"ה.

חודש אלול זו ההזדמנות שלנו, זה חסד גדול שעשה עמנו ה' יתברך

מאהבתו הגדולה של השי"ת, בחר בנו, נתן לנו את החודש הגדול הזה, את התשובה - שעקירת הרצון כעקירת המעשה, וא"כ צריך אדם כל יום לקום ולרקוד שיש לו חודש כזה שאדם יכול לפרוק מעליו כל העוונות, איזו זכות גדולה זו, היש למעלה מהזכות הגדולה הזאת, צריך לשמוח בכל רגע שה' זיכה אותו להגיע לחודש כזה חשוב, חודש הרחמים והסליחות, להשליך מעליו את כל הפגמים שעשה כל השנה, ועכשיו יש את ההזדמנות הגדולה הזאת לנקות את עצמינו, לכן לא יעביר הזמן בהבל, אלא ימליך את הקב"ה עליו בנפש רוח ונשמה, שהן במח, לב, כבד, הנשמה משכנה במח, והרוח משכנה בלב, והנפש משכנה בכבד, זה אותיות "מלך", צריך אדם לתת להם מלכות, שהרי בלעם רצה להרוג את הרוחניות של האיברים הללו שסימנם "מלך", ורצה שהיצר הרע ימשול באדם, וזה ששאלו חז"ל - הלא כעסו של ה' הוא רק רגע, וא"כ מה יכול היה בלעם הרשע לקלל את ישראל ברגע אחד, ומתרצת הגמ' בברכות, שהיה אומר - פִּלֵּם, ופירשו רבותינו כל"ם - היינו כבד לב מח, שרצה לשלוט על הכבד לב ומח של ישראל, אמנם אנחנו צריכים להמליך אותם לעשותם מלך קודם מח ואח"כ לב ורק אח"כ כבד וזה ע"י שנגביר אותם ברוחניות.

היצר נוגס מכל צד עד שגומר לאדם את הכל

עוד מספרים שפעם אחת מצא האריה נבלה בדרך, בא הדב אמר לו זה שלי, אמר לו האריה, לא, שלי היא, אני מצאתיה, אמר הדב אני הנחתי את זה פה, והתחילו להתווכח, פתאום הגיע השועל, אמרו לו יש בינינו ויכוח, הדב

טוען זה שלי - הנחתי אותה כאן לכמה רגעים, והאריה אומר זה שלי - אני מצאתיה, אמר להם השועל, שמעתי ואני חושב שאין כמו פשרה, לכן "יחלוקו" חצי לך וחצי לך, יש פה מספיק לשניכם אפשר לחלק, הסכימו, אני אחלק לכם חצי חצי בדיוק, חתך השועל את הנבלה לשניים, הסתכל ואמר לעצמו - יש כאן יותר מדי, נגס נגיסה, עכשיו יש יותר מדי בצד הזה, עוד נגיסה, וכך נגס מפה ומשם עד שגמר הכל... כך היצר נוגס מכל צד עד שגומר לאדם את הכל, ולבסוף האדם יוצא מסכן גדול, לכן לא ניתן לו, זה מצריך הרבה כוח והתבוננות וצריך ללמוד יום יום מוסר, צריך לעזוב את כל התאוות והגשמיות ולחשוב רק על התכלית הנצחית, על הרוחניות שלו, איך להתקדם באמת בעבודת ה', ויתן אל לבו לשאוף רק לרוחניות, ויזכור שהיצר אורב לו בכל פינה והוא יכול להפסיד הכל.

האדם צריך להתגבר, אפילו אם רואה שהיצר הרע נוגס בכל פינה, יציל מה שיוכל, ולא ירים ידיים

האדם צריך להתגבר, לא לעזוב ולא להתייאש, אפילו אם רואה שהיצר הרע נוגס בכל פינה, יציל מה שיוכל, ולא ירים ידיים, וזו המלחמה הגדולה - לא להתייאש חלילה. לפעמים האדם רואה שהיצר הרע הכשיל אותו בכמה מקרים ביום, אומר היום אני כבר מיואש, נלך עם היצר הרע עד הסוף, זו טעות, זה בדיוק מה שהיצר מחפש, את היואש, אם אדם תקף מישוהו והכה אותו, האם הוא לא יברח, האם יאמר אם כבר נתת לי מכות אז תמשיך לתת עוד, הלא יברח כל עוד נפשו בו. משל לילד יתום שהיה מוכר בייגלה, כל בוקר היה לוקח מגש והולך למכור, ומוזה היתה לו פרנסתו, יום אחד בעודו עומד בדוכן בא גוי והפיל את המגש שלו, כל הסחורה התפזרה על הרצפה ואנשים התחילו לחטוף מכל הבא ליד, ראה אחד שהנער עומד בצד חסר אונים ומיואש, אמר לו בני, במקום להסתכל תחטוף גם אתה, תציל לכל הפחות מה שתוכל, הם חוטפים, גם אתה תחטוף, אל תעזוב, ומה שהצלחת - הצלת.

רבותינו הביאו על זה משל לשועל שהיה רעב מאוד, לאחר שכמה ימים לא אכל, והנה ראה אולם עם שולחנות ערוכים במאכלים משובחים, נכנס לאולם מאחד החלונות ושמח שמחה גדולה על כל הטוב שנפל בחלקו, והתחיל לטעום מכל הבא ליד, בשר, קציצות, דגים, אוכל בנחת, לא הניח קדרה קטנה וגדולה שלא טיפל בה. פתאום ראה שבעלי הסעודה מגיעים, ואין לו לאן לברוח, אם יתפסו אותו יהרגו אותו, חשב מה לעשות, ומצא עצה - יעשה את עצמו מת, והם יזרקו אותו החוצה וכך יברח, נשכב על הארץ ועשה עצמו מת. נכנסו בעלי הסעודה לאולם וראו שנגסו מכל המאכלים וקלקלו את כל הסעודה, הצטערו מאוד, פתאום ראו את השועל מושלך על הארץ, אמרו בודאי השועל הזה אכל מכל המאכלים ומת מאכילת יתר, נזרק אותו החוצה. אמר אחד מהם, שמעתי כי לשן של השועל יש סגולה גדולה, לכל הפחות אעקור לו שן, הביאו צבת, אמר השועל בלבו נתגבר, פחות שן אבל נחיה, רק שלא יהרגו אותי, פותחים לו את הפה ועוקרים לו שן, איזה צער, איזה כאב, אבל שום מילה, מתאפק. והנה השני אומר אני שמעתי העין של השועל זה סגולה בדוקה ומנוסה. אמר השועל מה יהיה אתי בסוף, טוב עם עין אחת גם אסתדר העיקר שאשאר חי, הביאו מברג ועקרו לו עין, סבל כאבים עזים ולא פצה פה. בא אחר ואמר, הזנב של השועל שוה הון, והשועל גם את זה מוכן לסבול גם בלי זנב אפשר לחיות, חתכו לו את הזנב. בא עוד אחד ואמר שמעתי כי הפרווה של השועל עם העור תכסה את ההוצאות של הסעודה ואפילו ישאר עודף, שמע השועל ואמר בלבו עכשיו לא ישאר ממני כלום, אם אני לא אתן קפיצה ואברח להציל את נפשי, ימיתו אותי, ואכן פתאום נתן קפיצה כולם נבהלו, וכך הצליח לברוח, נכון שיצא ב"שן ועין", אבל נשאר חי, לא נתן להם להרוג אותו לגמרי.

כן גם אנחנו נלחם ביצר, ואפילו שיש לו הצלחות, לא נתייאש אלא נציל מה שאפשר, הוא עובד ואנחנו נעבוד, זאת דרכו לנגוס מכל הצדדים עד שלא משאיר כלום בסוף.

במקום שבעלי תשובה עומדין אפי' צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד

רבותינו אמרו היכן שבעלי תשובה עומדים אפי' צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, מדוע? אלא ידוע הוא כי ע"י העוונות שעושה האדם מתלבשים עליו החיצונים וס"א ומלאכי חבלה, ומחטיאים אותו עוד ועוד ומובילים אותו לכל הרעות שבעולם, וכן ידוע שהמלאכים הטובים הם דוחים את הנשמה של חוטא זה ולא נותנים לו להתקרב, מפני הטומאה הגדולה הרובצת עליו, והוא נחשב מצד מלאכי הטומאה. וידוע שהמלאכים מכסא הכבוד ל"ו אלף פרסאות וסימן "שרפים עומדים ממעל לו", וא"כ מה עושה הקב"ה פושט את ידו מתחת כנפי החיות ולוקח את אותה הנשמה של בעל תשובה ושם אותה מתחת כסא כבודו, ושם אף מלאך אינו יכול להגיע ולהפריע לאותה הנשמה וכך היא עולה ומתעלית, אבל הצדיק כיון שאין לו עבירות אינו מיוחד מן אותם מלאכים ולכן הוא יכול להשאר במקומו וע"ז נאמר אפי' צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד כיון שאינם צריכים למקום זה.

מי שטעם טעם חטא ועשה תשובה מעלתו גדולה יותר מצדיק מעיקרא שלא טעם טעם חטא

כתבו בספרי המוסר משל למלך רם ונישא, שקרא לג' משריו הנאמנים ונתן לכל אחד מהם 'פקדון' חבית יין ישן נושן, אשר ריחו נודף למרחוק וטעמו ערב לחיך, ואין אדם יכול לעמוד מפני ריחו, וציווה אותם המלך שכל אחד מהם ישמור חביתו בביתו, ולאחר ירח ימים יבואו אליו שוב עם החביות, וכל שר שיביא את החבית ועדיין טעונה היא במלואה יעלהו המלך למדרגה רמה יותר, ובאם לא... ואכן שנים מהשרים בראותם את היין כי טוב הוא, גנזו מיד את החבית במרתפם, במקום שאין יד אדם מגעת, בכדי שלא יזכר ולא יפקד להם זכר היין ולא יתפתו לשתות הימנו. אך השלישי, לא השכיל עשות כמעשיהם, והניח את החבית על השולחן אשר בביתו, ומכיוון שריח היין הערב נדף למרחוק לא יכול היה להעמיד עצמו ולגם מעט מהאדום האדום הזה, אך מיד נתחרט עד עמקי נשמתו ועצר את שתייתו, למחרת שוב נכשל והתחרט ובכה על כשלונו, וכבר הצליח להינזר מן היין ושוב נכשל, עד שנוכח לראות שכבר שתה מחצית מהחבית".

בהגיע היום המיועד שקבע המלך לבדוק את החביות, הגיעו שני השרים הראשונים אל בית המלך כל אחד וחביתו בידו, ואכן העלה אותם המלך למדרגה רמה בכבוד ויקר. לאחריהם בא זה השלישי ופניו נפולים, ותינה בבכיו לפני המלך את כל התלאה אשר עבר, שהתאפק ולא שתה, ואף שנכשל מכל מקום הוסיף להתאפק, וביקש שימחל לו המלך על המחצה ששתה, ויהי כשמוע המלך את דבריו נשאו למעלה למעלה מעל כל השרים, ואף יותר ממה שהעלה את השנים הראשונים, והסביר המלך את פשר מעשיו, הנה מה ששני השרים הראשונים לא שלחו את ידם בחבית היין, אין זה כל כך רבותא, שהרי לא היה להם כל ניסיון, יען אשר תיכף הטמינו את החביות, ולא ראו ולא הריחו את ריח היין עד כלות החודש, אך זה השלישי, אשר בא אל בית היין וכבר הרגיש בעצמו את טעמו הערב לחיך לאין ערוך, ואף על פי כן שלט בעצמו ולא שתה את החבית עד תומה, הוא קיים את רצוני במסירות נפש, לו נאה ולו יאה הכבוד והיקר. וכמו כן אנן, אף אם איננו מצליחים תמיד לעמוד בנסיונות, ונכשלים מפעם לפעם, מכל מקום באם נתחזק להתעלות מהנפילה לעשות רצון בוראנו על אף שקשתה עלינו הדרך עד למאד כי כבר טעמנו 'טעם חטא', עבודה כזאת חשובה ומקובלת לפני המקום ב"ה יותר מזה שלא ידע טעם חטא. אבל, דע לך, כי בימים אלו, ימי חודש אלול, סייעתא מיוחדת יש למי שרוצה להתקרב אל ה'.

דרוש ג'**להעביר על מידותיו ומעלת האחדות**

מעביר על מידותיו - ולזה בא האדם לעולם הזה לתקן את מידותיו ולהדמות לבוראו מה הוא רחום אף אתה רחום

עיקר הכתוב "כי תצא למלחמה על איביך" מדבר על המאבק התמידי בין האדם - ובין אויבו היצר הרע, ועיקר עבודת היצה"ר היא להלחם באדם שלא יתקן מדותיו ואינו מניחו להעביר על המדות, ולזה בא האדם לעולם הזה לתקן את מידותיו ולהדמות לבוראו מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. וכמו שפירש הגאון מוילנא על הפסוק במשלי - "החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך", כי מה שהאדם חי, הוא כדי לשבור מה שלא שבר עד הנה אותה המדה, לכן צריך להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים.

יום הדין מתקרב ובא, והזמן קצר והמלאכה מרובה צריך לנו הכנה גדולה ועצה גדולה ליום הדין, לכן בזמן הזה אנו צריכים לוותר ולהעביר על המדות ואז מדה כנגד מדה גם הקב"ה לא ידקדק עמנו בדין.

כמובא בגמ' (ר"ה דף י"ז) אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו. שנאמר "נושא עוון ועובר על פשע" למי נושא עוון למי שעובר על פשע. ופרש"י (שם) שאין מידת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת. ע"כ.

עוד ראינו בגמ' בתענית (כה) ירד ר' אליעזר לפני התיבה ולא נענה וירד ר"ע ונענה. יצאה בת קול ואמרה לא שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אין מעביר על מדותיו.

והקשה הגרי"פ א"כ ר"ע גדול מר"א בזה שהוא מעביר על מדותיו ובעל מדות טובות, ואיך אמרה בת קול שאינו גדול מר"א. וביאר שבודאי לא היה הבדל בעצם המדות בין זה לזה. אלא שר"א היה מתלמידי ב"ש שסוברים שהאדם צריך להתנהג בקפדנות, ואילו ר"ע היה מתלמידי ב"ה שסוברים שהאדם צריך להתנהג בענוה ולהעביר על מדותיו, וכיון שהוא מעביר על מדותיו, לכן מדה כנגד מדה, הוא נענה, ור"א אע"פ שלא היתה עליו שום תביעה, בכל זאת לא נענה.

נמצינו למדים שגם לתפילה מועילה מדה זו ובפרט שאנו רוצים שתקבל תפלתנו, ושלא ידקדקו עמנו בדיון.

לשארית נחלתו

וראיתי בספר שיחות מוסר ושל הרב חיים שמואלביץ זצ"ל (מאמר ל"ח תשל"ב) הגמ' (ר"ה י"ז ע"א) מספרת, רב הונא בריה דרב יהושע חלש, על רב פפא לשוילי ביה. חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו: צביתו ליה זוודתא (הכינו צידה לדרך ותכריכים). לסוף נתרפא וכו'. אמרו ליה: מאי חזית, אמר להו כן היה שנקנסה עלי מיתה, אמנם אמר הקב"ה הואיל ואינו מעמיד על מדותיו לא תדקדקו אחריו. הרי אף לאחר שנקנסה עליו מיתה והוא גוסס וכבר עלה לב"ד של מעלה, הועיל לו זה שהיה מעביר על מדותיו להשיבו לתחיה. אמנם צריך לזה תנאי והוא כדאיתא שם אמר ר' אחא בר חנינא אליה וקוץ בה (דבר תנחומים יש כאן אבל יש בתוכו דבר קשה שאינו שווה לכל) לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו, למי נושא עוון למי שמשים עצמו כשיריים, דהיינו, כמו שהשיריים אינם נחשבים, כך גם הוא אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה. ואמר הרב שנראה כוונת רב אחא בר חנינא מוסב על תנאי שזה בא מחמת ענוה ואז זוכה לכך שהקב"ה "נושא עוון", אבל אם מעביר על מדותיו מטעם אחר, אין בו את הסגולה שיעבירו על כל פשעיו.

מסופר על ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב שהיה מצבו דחוק מאוד בפרנסה והיו לו תפילין שירש מאבותיו שהיו יקרות מאד ובעלות ערך גדול, ותמיד היתה אשתו מציקה לו שימכור את התפילין (ויקנה אחרים) ותהיה להם פרנסה ברווח, אך הוא לא שמע לה בשום אופן. פעם אחת לא היה בעירו אתרוג וכל מה שעשו להשיג לא הצליחו. לפתע בא אדם עם אתרוג מהודר מאד ואמר לרב שאם יתן לו את התפילין יתן לו את האתרוג, בסופו של דבר הסכים הרב והחליפו ביניהם, אותו האיש נתן לרב את האתרוג והרב נתן לו התפילין. שאלה אשתו אותו מהיכן היה לך כסף לאתרוג וסיפר לה שנתן את התפילין, ומרוב כעסה לקחה את האתרוג וזרקה אותו בכח ופסלה את האתרוג. אמר ר' יחיאל: הקב"ה צוה לקחת אתרוג וגם צוה להעביר על המדות, ולא כעס עליה אע"פ שהפסיד גם את התפילין וגם את האתרוג.

גבורתו של אבנר בן נר

וכן מצינו בנביא (שמואל ב' ג') שכאשר נפטר שאול, הלך אבנר והמליך את בנו איש בושת למלך, ודוד היה מולך בחרון, ואח"כ כאשר העליל איש בושת עלילה על אבנר, הלך אבנר ואמר שהוא ישלים עם דוד וכו' ועשה עמו שלום ושלח אותו, אח"כ בא יואב בן צרויה ואמר לדוד מדוע שלחת אותו (היות ורצה להרגו, כי הרג את עשאהל אחיו) ורדף יואב אחריו והרג את אבנר ודוד לא ידע.

ומזובא במדרש שבאותה שעה יכול היה אבנר בן נר להרוג את יואב ולנקום את נקמתו, כי ראה איך הדם שלו שותת ועוד כמה רגעים הוא ימות, לקח את יואב ושם אותו בין שתי ידי, ואילו היה לוחץ את ידיו היה הורג את יואב, אך בכל זאת ויתר ואמר איך אעשה הרעה הזאת שלא יהיה שר צבא לעם ישראל כמוהו, והעביר על מדותיו ועזב אותו וכו' פלא עצום.

ומסופר על ר' סעדיה גאון שהלך עם משרתו לאיזו עיר רחוקה והתאכסן אצל איזה אדם מכובד והרב אמר למשרתו שבשום אופן לא יגלה לו שהוא הרב סעדיה גאון. בעל הבית חשב אותם לשני עניים אמנם כיבד אותם וכו'. באותו יום נעלמו לבעה"ב שתי כוסות של זהב וחדש אותם, וראה מי יותר מכובד משני העניים ואמר כנראה זה הגנב הראשי, והתחיל לצעוק ולומר גנבים, תחזירו את הכוסות והם טוענים שלא לקחו, ואותו בעה"ב התחיל להכות את הרב מכות חזקות ונאמנות, אזי המשרת כאב לו מאד ואמר לרב אגלה, הכוונה אגלה שאתה הרב, והרב אומר לו לא תגלה, ובעה"ב חשב שהוא אומר לא לגלות היכן הכוסות, והוא מכה יותר חזק ולבסוף רחמו מן השמים ובא אחד ואמר שמצא את הכוסות בזבל, ובעה"ב ביקש מחילה והרב מחל לו מיד. וראינו שבשום אופן הרב לא רצה להנות מכתרה של תורה והעדיף לקבל את המכות, העיקר להתנהג במידת הענוה.

המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו

בבית מדרשו של הרש"ש בעל ה'נהר שלום' זי"ע, מכר פעם גבאי בית הכנסת בשגגה מקום מכובד אחד לשני עשירים, וכאשר נודע דבר הטעות ניסו לדבר על לב הרוכשים שאחד יוותר על מקום זה לטובת חברו, אך שניהם ענו

עזות כדרכם של עשירים ולא הסכימו בשום אופן לוותר על שלהם. בליל ראש השנה היה בית המדרש ריק במקצת, ולכן הצליחו להסתדר ולמצוא מקום מכובד אחר לאחד מן הקונים, אך כולם ידעו היטב שמחר לתפלת שחרית לא ימצאו להם פתרון, ועתיד להתפרץ בביהמ"ד מחלוקת גדולה. בלילה חלם אחד מן הרוכשים והנה הוא רואה עגלות משא מרהיבות ביופי עוברות לידו, ומלאכי רחמים מנהיגים את העגלות באור פנים, ניגש העשיר לאחד המלאכים ושאלו מאי האי, השיב לו המלאך, שביום הזה עוברים כל יושבי תבל לפני בית דין של מעלה, וזה עתה מוליכין את הקרונות שנבראו מהמצוות ומעשים טובים שעשית בשנה זו לפני הבית דין כדי לשקול מעשיך. לא עבר זמן רב ולפתע התחילו להוליך קרונות שחורים ומלוכלכים, ומלאכי חבלה עומדים על גביהם ומנהיגים אותם, והסבירו לו, שהם מביאים את העגלות לפני ב"ד של מעלה כדי לפסוק בדינו, מיד התלווה אליהם עד שהגיע למושב הבית דין, שם ראה שמעלים את המצוות ומעשים טובים בכף מאזנים, וכנגדו נותנים את העבירות אשר מיד הכריע את הכף לרעה רח"ל, מיד רצה ראש הב"ד לפסוק את דינו למיתה, אך אז הופיע מלאך מליץ של רחמים, ושאל מדוע לא ישקלו לו גם את היסורים שהתייסר הלה במשך השנה, ואכן נתקבלה טענתו, ולפתע הובאו עגלות משא של יסורים וצרות שסבל במשך כל השנה כולה והעלו גם אותם על כף המאזנים, אולם גם אלו לא הצליחו להכריע לגמרי את המשקל לטובה ונשאר בספק השקול, ונסתפקו הדיינים כדת מה לעשות, נענה אותו מלאך שיבדקו במעשיו אם במשך השנה העביר על מידותיו ולא עמד על שלו, וזה יכריע את הכף לטובה, מיד ראה איך שגרם המלאך לגבאי של הביהמ"ד לטעות ולמכור את מקומו גם לחבירו, וכל מטרת הטעות היתה לנסות ולבדוק אותו אם יוותר ויעביר על מידותיו, וממילא יוכלו לפסוק את גור דינו לטובה, ותיכף בראותו כי כן התחיל לצעוק באמצע שינתו "הנני מוותר על מקומי! מוותר אני על מקומי בלב שלם!", ובזאת קם באמצע הלילה ורץ אל הגבאי, ואמר לו, שהוא מוותר על מקומו ומוכן הוא ומזומן שיעמידו אותו במקום הגרוע ביותר בכל בית המדרש.

והגם שאותו אדם זכה לראות בעיניו עד כמה משפיעה מדת הוויתור, ומכוחה הצליח להכריע את הכף לטובה, מכל מקום גם במקום הסתר פנים ואין אנו יודעים עד מה, עלינו להתבונן ולחשוב אולי אנו עומדים כמצבו של אותו איש ובוויתור קטן זה נזכה לשנה טובה ומתוקה. כי מדרך העולם הוא שכאשר נדמה בעיני האדם שפלוני יורד לחייו, ולפעמים אף יש לו טענת צדק ודברים הניכרין שבכוונה תחילה הוא יורד לחייו, או אז יתמלא עליו טענות כרימון, ובשנאה הבווערת בלבו ילבה את אש המחלוקת ואולי אף ינקום בו, ונעשים שונאים גמורים זה לזה, וכל זה מפני שעמד על שלו ולא הסכים להעביר על מידותיו. אולם החכם עיניו בראשו, ועליו לדעת שיתכן שבמעשה זה חרץ את משפטו לטוב, ואם יוסיף לחשוב שניסיון הוא לו מן השמים לראות אם יעבור על מידותיו, בכך יוכל בקל לשכך את כעסו ולהתאפק מלעורר מדנים ביניהם, רק ימחל ויסלח אף למי שחטא כנגדו.

סגולה שאפשר לזכות על ידה להיות זכאים בדין, והוא שיהיו ישראל באחדות, כולם יחד

ובידוע ישנה סגולה שאפשר לזכות על ידה להיות זכאים בדין, והוא שיהיו ישראל באחדות, כולם יחד, ולא יהיה ח"ו פילוג בעם. והנה במילה "כולכם", יש מעלה, ויש חסרון, המעלה היא שיש אחדות בישראל כאיש אחד בלב אחד. אבל החסרון הוא, כמו שכתב רש"י בפרשת דברים על הפסוק "ותקרבון אלי כולכם" וגו'. פירש"י בערבוביא - ילדים דוחפים זקנים, וזקנים לראשים וכו'. לכן צריך לומר שגם כשישנה אחדות, צריך שכל אחד יהיה במקומו, גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו.

וזה שאמר במדרש "אתם נצבים היום כולכם" - זה יום ראש השנה - כדי לזכות בדין צריך תנאי של "כולכם" שתהיה אחדות ואהבה אחד לשני. אמנם צריך להיזהר שלא מחמת זה לא יבדילו בין גדול לקטן, לכן אמר הפסוק עוד תנאי - ראשיכם לבד. ושוטריכם לבד. ועי"ז יוכלו לזכות בדין.

ובידוע שאין דומה יחיד העושה תשובה לבדו, לצבור שעושה תשובה. משל ליושבי עיר אחת שהשר הלווה להם ממון הרבה וירדו מנכסיהם מחמת דליקה שפרצה אצלם, והיו כולם חרדים על דבר ההלוואה שלקחו מן השר מהיכן יחזירו אותה החליטו ללכת ולפייס את השר במתנות, היה ביניהם פיקח אחד ואמר להם תלכו כולכם יחד ותתנו לו מתנה יפה וגדולה, כי במתנה של כולכם יחד יש במה להתכבד ואז יתרצה לכם, אבל אם ילך כל אחד לבדו ויתן מתנה בפני עצמו, לא תהיה לה ערך. אמנם אע"פ שתשובת הרבים חשובה, אל יסמוך האדם על זה ויאמר חברי יזכוני, וימנע בגלל זה מתשובה כדבעי. ואמרו על זה משל לחבורת סוחרים שנסעו לקנות ולמכור סחורה יחד, וסכמו ביניהם שמתחלקים בהוצאת הדרכים, היה ביניהם סוחר אחד עני אשר אין לו מאומה, וכאשר היה עמהם לקחו אותו אתם לבתי מלון ולבתי קפה ומשתאות והיה שמח, אמרו לו חבריו טיפש מה אתה שמח כ"כ הרי הם הולכים כל אחד לביתו

אחרי שעשו עסקים יפים ורווחים טובים, ואילו אתה לא עשית כלום, ואע"פ שעתה יש לך במה לשמוח בדרך, אבל אח"כ כל אחד יקח את שלו ואתה תשאר בלא כלום.

והנמשל הוא בענייננו כי הרחמים שזוכים להם מכח הצבור, יכולים לעזור רק בעוה"ז, אבל מה יהיה עמנו לעוה"ב, שם כל אחד יטול את שלו בלבד, ומי שלא הכין מה יאכל.

כל אחד ישתדל בעד חבירו, שאם לא כן יתפס בעבורו

שואל האור החיים הקדוש כיון שאמר אתם נצבים היום כלכם מדוע הוצרך לפרט "ראשיכם שבטיכם"... ומסביר כי כוונת משה רבינו ע"ה הייתה להכניס את כולם לערבות ואחדות, וכל אחד ישתדל בעד חבירו, שאם לא כן יתפס בעבורו, שכל אחד מתחייב לפי היכולת שבידו, כי מי שבידו למחות על כל העולם נתפס בעד כל העולם, ומי שבידו למחות רק באנשי עירו נתפס על אנשי עירו וכו'.

וכאשר האדם בפחד הוא רוצה להתאחד עם כולם ולאזור כח מכולם, ובפרט כאשר נצבים לדין אז נמחקים ומתבטלים כל הבדלי הדרגות של "ראשיכם שבטיכם" וכו' וכולם שווים לטובה.

ואז ושבת עד ה'"ה" אלהיך, ובכח התשובה והאחדות מהפכים מידת הדין לרחמים, שם הוי"ה.

וצריכים להתייצב כולם באחדות אחת, לכן אמר "כלכם", שלא יהיה כל אחד לבדו.

עשר דרגין שבישראל כנגד עשר ספירות דקדושה, מהאדם המרומם ביותר עד השפל ביותר שכלם נצבים בר"ה למשפט

אם ישראל באחדות, אין המקטרג שולט בהם. והמליץ הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל על כך את הכתוב: "כולך - יפה רעייתי, ומום אין בך" וכמאמרו של הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל: כלל ישראל כולו צדיק, כלל ישראל כולו גאון, כלל ישראל כולו קדוש, ואם האדם נכלל בו ואינו מוציא את עצמו מן הכלל, הריהו מוגן, על כן, אמר האלשיך הקדוש זצ"ל, הקפידו רבותינו ז"ל על תפילת הימים הנוראים שתהיה באהבת שלום בין איש ובין רעהו, לשתקובל תפילתם, שאז השטן אומר, מי כעמך ישראל שהם כמלאכי השרת, שאין בהם קנאה ושנאה.

ועל כן, אין להמתין עד לערב יום הכיפורים כדי להתפייס למחול ולסלוח. אלא רצוי להתפייס להשלים ולהתאחד עוד לפני ראש השנה הבא עלינו לטובה.

ונאמרו עשר דרגות בעם ישראל שהם: ראשיכם, שבטיכם, זקניכם, ושטריכם, כל איש ישראל, טפכם, נשיכם, וגרך אשר בקרב מחניך, מחוטב עציך, עד שאב מימך. וזה מרמז על עשר דרגין שבישראל כנגד עשר ספירות דקדושה, מהאדם המרומם ביותר עד השפל ביותר שכלם נצבים בר"ה למשפט, וזה מתחיל מחוטב עציך, רמז לט"ו באב שאז הפסיקו לחטוב עצים למערכה, עד שואב מימך שזה ניסוך המים ביום הושענא רבא, וס"ה הם ס"ח ימים, כמנין "חיים" שבהם גוזרים חיים לאדם. (המגיד מקו'ניץ זצ"ל).

"כולכם" לפני ה' אלהיכם שהכלל ישראל הם יחד לפני ה', כי על הכלל ישראל אי אפשר למצוא שום שמץ ודופי, ויעזור ה' לכלל ישראל יחד

ביאור נפלא על דרך הדרוש, אמר הגאון מהרא"ץ בריסק, והקדים לזה ביאור למסורה מבעל הספר "קול אריה":

איתא במסורה שתי פעמים "וְכָלֹ". א. "אפס קצהו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם" (במדבר כג, יג). ב. "וכלו מחמדים" (שיר השירים ה, טז).

ופירש, שהנה אם יביט האדם על כללות עם ישראל ימצא כולו יפה ומום אין בו, ולא ימצא מקום אשר תחול בו קללה, כי כולו מחמדים, אבל על כל אחד ואחד בפרטות אפשר למצוא חסרונות, כי אחד אינו בעל צדקה, והשני אינו תלמיד חכם, והשלישי אינו ירא שמים, והרביעי אינו עניו, והחמישי אינו עוסק בצרכי צבור. ובקיצור, אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ) על כן על פרטיות ישראל יכולים למצוא מקום שתחול עליהם קללה חס ושלום, אבל על כלל ישראל אי אפשר לבקר מומים, שהרי כולו נאה.

זהו שאמרה המסורה, אפס קצהו תראה, שאם תראה רק קצהו וחלקו של העם, אז תמצא בהם חסרונות, ועל ידי זה תוכל לקללם, אמנם - כולו, לא תראה, שעל כלל ישראל לא תמצא שמץ ודופי, והטעם משום שכולו מחמדים.

אומר המהרא"ץ בריסק לפי זה יש להמתיק את דברי הזהר הק' שבו פתחנו.

"אתם נצבים היום כולכם" היינו בראש השנה, והיאך תוכלו להתייצב לפני ה' ליום הדין בראש השנה, רק כאשר תהיו כולכם לפני ה' אלהיכם שהכלל ישראל הם יחד לפני ה', כי על הכלל ישראל אי אפשר למצוא שום שמץ ודופי, ויעזור ה' לכלל ישראל יחד.

ר"ה. המלכת הי"ת עלינו ואח"כ כיפור

שנה שלימה הלכה אל מחיצות העבר, יכולנו לנצל אותה, אך בזבזנו אותה בלי אחריות ואנו אין לנו אלא להעתיר רחמים מבעל הרחמים ולבקש מלפניו סליחה ומחילה.

ולכאורה יש כאן פלא גדול שבמקום שראש השנה יהיה ליום "סליחה ומחילה", אנו אפילו לא מזכירים כלל חטאים ועוונות, הציר המרכזי של ראש השנה הוא "מלכויות" - המלכת הקב"ה למלך על העולם: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך... ומלכותו בכל משלה". ואף חותמים בכל תפילה: "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזיכרון". כי זהו תוקף קדושתו של יום ראש השנה.

לעומת זה יום הכיפורים הוא אשר נקבע כיום חשבון הנפש כמאמר הכתוב "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", הרי לכאורה הסדר היה צריך להיות הפוך, תחילה צריך האדם לטהר את עצמו, לשוב בתשובה שלמה ולהמליך את ה' על עצמו, ורק אח"כ בהיותו נקי וטהור יכול הוא להמליך את ה' על העולם כולו. ומדוע הקדימו את ראש השנה ליום הכיפורים? ואפשר לבאר הדברים על פי דברי הזוהר הקדוש המובא בפתח פרשתינו על הפסוק: "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם, ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל, מחוטב עציך עד שואב מימך". וכתב בזוהר הקדוש: אתם ניצבים היום - היום הוא יום הדין של ראש השנה. משל למה הדבר דומה, לבני אדם הנוסעים באניה ויש בתוכם כל סוגי האנשים, מלכים, שרים, עשירים ופשוטי עם, כל אחד יודע ערך עצמו ואת ערך זולתו, איש איש כפי דרגתו ומעמדו. כל זאת בעת רגיעה, אבל ברגע שקמה רוח סערה, האניה עומדת להשבר וכולם בסכנת נפשות, אז אז כולם נעשים שווים, קטן כגדול, ואיש לרעהו יעזור בלא הבדלי מעמדות, כאחים לצרה אחת. כך גם כאן, בשעה שמתייצבים לדין לפני מלך מלכי המלכים, בשעה זו עלינו לעשות הכל כדי לבטל את כל המחיצות בין קטן לגדול, עד שימחקו כל ההבדלים בין ראשיכם, שבטיכם וזקניכם לבין כל איש ישראל, כדי שכולם יהיו שווים לטובה.

לפיכך אנו פותחים את הימים הנוראים דווקא עם המוטיב של המלכת הקב"ה למלך, כי הרי אין מלך בלא עם, ולשם המלכתו של הקב"ה עלינו להתאחד ולהתלכד כעם בכדי שנוכל להמליך את הקב"ה למלך, ורק לאחר שאנו חלק מעם מאוחד ומלוכד באפשרותנו לבקש מהקב"ה סליחה ומחילה.

כשהיהודי שב אל השם יתברך, אזי הקדוש ברוך הוא יצילהו מאויביו - אלו המקטרגים

בספר "באר לחי", כתב כאן רמז נפלא להצילך ולתת איביך לפניך ר"ת אלול, שבחודש אלול כשהיהודי שב אל השם יתברך, אזי הקדוש ברוך הוא יצילהו מאויביו - אלו המקטרגים, וכשיכנעו המקטרגים גם אויביו נכנעים לפניו, כידוע.

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

הפטרות זו היא השביעית משבע הפטרות של נחמה, שמפטירין בשבע שבתות של נחמה החל משבת הראשונה שאחרי תשעה באב.

תוכן ההפטרות

עם ישראל מתנחמים ושמחים בה', כי עשה אתם חסדים גדולים. וכשם שהארץ מוציאה צמחים, אחרי שהזרעים נרקבו באדמה, כך ישראל לאחר שהושפלו בגלות יעלו לגדולה.

ה' לא ישתוק ולא תהא מנוחה לפניו, עד שיפרע בגוים שהצרו לישראל, והישועה תהא גלויה לעיני כולם. ה' יקרא לציון בשם חדש שהוא "חפציבה", וכאשר ישובו ישראל לארצם ויתישבו בה, הרי יהיה דבר זה הגון ונאה, כי הארץ מתאימה רק להם ולא לאומות העולם, כפי שבתולה מתאימה לבחור ולא לזקן, וכמו שחתן שמח על כלתו כך ישמח ה' את בן.

הנביא פונה למתאבלים על ירושלים, שלא ינוחו ולא ישקטו וימשיכו בבכיה, עד שה' יכונן ויבנה את ירושלים, ואכן ה' נשבע בימינו שלא יעזוב את עמו, ובני נכר לא יאכלו את תבואתו כפי שעשו בעבר, אלא בני ישראל יהנו מפרי עמלם.

הנביא פונה לאומות העולם שיסללו כבישים, ויכינו דרכים בטוחות, להביא בהם את בני ישראל לארצם. כמו כן הנביא מתנבא על חורבנה של אדום שמדמה את ה' לגבור היוצא להרוג באויביו, שבגדיו מתלכלכים מדם ההרוגים, כן ה' יפרע מאדום על מה שעוללו לישראל, אך לא בגלל זכויותיהם של ישראל, אלא יעשה את זה למען שמו יתברך, שבכל צרה של ישראל הוא משתתף אתם, והוא מציל אותם בגלל אהבתו וחמלתו אליהם, ולכן עלינו להודות לו על כל הטובות שגמלנו כרוב רחמיו וכרוב חסדיו.

ישעיה פרק ס"א פסוק י' - פרק ס"ג פסוק ט'.

^י כאשר ישראל יחזרו מהגלות יאמרו (רד"ק) [וי"א שירושלים תאמר (תנ"י)] **שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה** אשמח בתשועת ה' [בשמחה

גלויה] [א] ב-ה' במדת הרחמים (רד"ק) **תִּגְלַל נַפְשִׁי** כי גילה היא בלב **בְּאֱלֹהֵי** מצד שיתגלה לי שהוא אלוהי המיוחד אלי

עיונים והארות

כלה קשוריה. (ילק"ש).
שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה' - חכמינו אמרו (ברכות נד): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה", אך במה דברים אמורים, אם הרעה נגעה רק אליו, אבל אם נגעה אל הזולת, אסור עליו לשמוח בה, אלא אדרבא - עליו להשתתף בצער. זוהי איפוא הכוונה בפסוק זה: "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה'" - בזמן של "הויה", היינו מידת הרחמים, כאשר ניתן לי שפע טובה אזי רשאי אני לשמוח וגם לשמוח אחרים - "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ", אבל "תגל נפשי באֱלֹהֵי", בזמן של "אֱלֹהֵי", היינו מידת הדין, כאשר נגעה אלי הרעה, אזי רשאי רק אני לשמוח, שכן "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה", אולם איני רשאי עוד לשמוח אחרים, שכן על הזולת אסור לשמוח באסוני... (מעניה של תורה).

א. שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה' - כתיב זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו, אין אנו יודעים במה לשמוח, אם בהיום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בך, וכן הוא אומר שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה'. משל למטרונא שהלך בעלה ובנה וחתנה למדינת הים, אמרו לה באו בניך, אמרה להם ישמחו כלותי, הרי חתניך, ישמחו בנותי, כיון שאמרו לה הרי בעליך, אמר להם הא חדו שלמה. כך הנביאים אומרים לה לירושלים בניך מרחוק יבואו, והיא אומרת ישמח הר ציון, ובנותיך על צד תאמנה, היא אומרת תגלנה בנות יהודה, וכיון שאמרו לה מלכך יבא לך היא אומרת הא חדו שלמה, שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה'.

בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה, ששה על ידי שלמה, שנאמר אתי מלבנון כלה... ושלשה על ידי ישעיה, ותקשרים ככלה... והאחת על ידי ירמיה התשכח בתולה עדיה

בהשגחתו (מלבי"ם) [וי"מ באלהי - מידת הדין [ב] שריחם עלי אף בזמן שהתנהג עימי במידת הדין, ולכן כפל שוש אשיש] (רד"ק) **כִּי**
הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי-יֵשׁעַ [ג] התפורים כמידתי, שהישועה היתה פרטית מיוחדת לִי (מלבי"ם) וב **מַעֲלֵל צִדְקָה**
יַעֲטֵנִי עטף אותי בצדקתי **כַּחַתֶּן יִכֶּהֶן פֶּאֶר** [ד] שלובש בגדי פאר ככהן גדול (רש"י) **וּכְכֹלָה תַּעֲדָה** אשר
 תתקשט (ת"י) עם **כְּלִיָּהּ** [ה] תכשיטיה (רש"י): **יֵא כִּי** ישועת ה' לישראל היא **כְּאֶרְץ תּוֹצִיא** [ו] **צִמְחָהּ** כמו
 שלאחר שהגרגיר נרקב ונשחת יתחדש ויהיה יותר יפה מן הישן, ועוד מגרגיר אחד יצאו כמה גרגירים, כן ישראל אחר שהושפלו יעלו
 לגדולה, ויפרו וירבו ויוסיפו על מה שהיו במספר בכבוד ובגדולה, ועוד המשיך את ישראל **וּכְכֹנָה** כמו הגינה ש**זְרוּעֶיהָ**
תִּצְמִיחַ בזו אחר זו, שאין הירקות צומחין כאחד אלא לפי עיתי השנה **כֵּן | אֶדְנִי יְיָ הִזָּה יִצְמִיחַ** לישראל טובה אחר
 טובה ו**צִדְקָהּ** וחסד [בכח הצדקה העליונה (מלבי"ם) שהיא השכינה] ו**תִּתְהַלָּה** והילול [נתהלל במעשינו הטובים (מלבי"ם)] **נִגְדֵר**
 לעיני (ט"ד) **כָּל-הַגּוֹיִם**:

א דבר ה' בהיות ישראל בגלות: (רד"ק) **לְמַעַן צִיּוֹן** שהחריבו אותה עד היסוד **לֹא אֶחָשָׁה** לא אשתוק מלהפרע בגוים (ט"ד)

עיונים והארות

כלה"; "גן נעול אחותי כלה"; "באתי לגני אחותי כלה", ושלושה
 על ידי ישעיה (מט, יח): "ותקשרים ככלה" (סא, י); "וככלה
 תעדה כליה" (סה, ח); "ומשוש חתן על כלה", ואחת על ידי
 ירמיה (ב, לב): "התשכח בתולה עדיה כלה קשוריה", וכנגדם
 לבש הקדוש ברוך הוא עשרה לבושים. הלבוש הראשון - לבש
 ביום בריאתו את העולם לבוש של הוד והדר שנאמר (תהלים
 קד, א): "הוד והדר לבשת". הלבוש השני היה של גאות כאשר
 נפרע מאנשי המבול, שנאמר (תהלים צג, א): "ה' מלך גאות
 לבש". הלבוש השלישי היה של עוז בעת שנתן תורה לישראל
 שנאמר (שם, שם): "לבש ה' עוז התאזר". הלבוש הרביעי היה
 של שלג - להיפרע ממלכות בבל שנאמר (דניאל ז, ט):
 "לבושה כתלג חור" (לבשו כשלג לבן). הלבוש החמישי היה
 של נקמה - להיפרע ממלכות מדי שנאמר (ישעיה נט, יז):
 "וילבש מדי נקם תלבושת ויעש כמעיל קנאה" (הרי אלו שניים
 נקם וקנאה), הלבוש השביעי, היה של צדקה להיפרע ממלכות
 יוון, שנאמר (שם, שם): "וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה
 בראשו" (גם כאן יש שניים - צדקה וישועה), הלבוש התשיעי
 - להיפרע ממלכות אדום ככתוב (ישעיה סג, ב): "מדוע אדום
 ללבושך". הלבוש העשירי להיפרע מגוג ומגוג הוא הדור
 שנאמר (שם, א): "זה הדור בלבושו".

ו. **כִּי** כארץ תוציא צמחה וכו' - הכוונה, שאין התעוררות
 מלמעלה אלא אם כן יש תחילה התעוררות מלמטה, ככתוב
 (מלאכי ג, ז): "שובו אלי ואשובה אליכם", ונאמר (שיר השירים
 רבה ה, ג): "פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם
 פתח כפתחו של היכל". וזה כדוגמת הארץ אשר תוציא צמחה
 - בתחילה צריך להיות מעשה ידי אדם בחרישה ובנטיעה, ואז
 הקדוש ברוך הוא יוציא הצמח על ידי טל ומטר, וזהו שכתוב:
 "כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח, כן ה' אֱלֹהִים
 יצמיח צדקה ותהלה" (אדרת אליהו).

ב. **שׁוֹשׁ** אשיש בה' תגל נפשי באֱלֹהֵי - "אלהים" זו מדת
 הדין, רמז שהצדיקים מקבלים בשמחה גם היסורים. משל
 לאחד שהזמין במסעדה בשר ונתנו לו ירק, בודאי אינו נהנה
 ממאכלו, שהרי ביקש בשר ולא ירק. לא כן מי שהזמין בד משי
 כדי למוכרו ולהרויח ממנו פרנסתו, אולם המוכר נתן לו צמור
 גפן, וכאשר מכר אותו הרויח, הרי הרויח בא לו מכל מקום,
 ואין הבדל בעיניו, אם זה משי או צמור גפן. והנמשל, כיון
 שהצדיק מבקש הטובה רק בשביל להגיע אל השלימות בזה,
 הרי גם אם מקבל יסורים ועל ידי זה זוכה לשלימות - הרי הוא
 שמח. וזהו שאומרת כנסת ישראל, "שוש אשיש בה' (במדת
 הרחמים) ותגל נפשי (גם) באֱלֹהֵי" - במדת הדין, כמו שאמר
 דוד המלך (תהלים קא): "חסד ומשפט אשירה לך ה' אֱזַמְרָה"
 (מעם לועז).

ג. **כִּי** הלבישני בגדי ישע - משל ליתומה שגדלה בפלטין,
 אומרים לה אית לך כלום, היא אומרת להם אית לי מאבא,
 אית לי מסבא, כך ישראל יש להם זכות מאברהם, דכתיב כי
 ידעתיו למען אשר יצוה, ויש להם זכות מאבינו יצחק, כי
 הלבישני בגדי ישע זה יצחק אבינו, מעיל צדקה יעטני זה אבינו
 יעקב. כחתן יכהן פאר וגו' אתה מוצא כיון שעמדו ישראל על
 הר סיני היו מצמצמין עצמן ככלה, פותחין אחת וקומצין אחת
 (פסיקתא).

ד. **כַּחַתֶּן יִכֶּהֶן פֶּאֶר** - אמר רבי חנא בר חנינא מכאן לחתן
 שמסב בראש, שנאמר כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף
 חתן בראש (מ"ק כ"ח).

ה. **וּכְכֹלָה תַּעֲדָה** כליה - איתא בילקוט שמעוני (ישעיה תקו):
 בעשרה מקומות נקראו ישראל "כלה": ששה על ידי שלמה
 (שיר השירים פרקים ד-ה): "אתי מלבנון כלה"; "לבתני אחותי
 כלה"; "מה יפו דודיך אחותי כלה"; "נופת תטופנה שפתותיך

וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט לֹא תִהְיֶה מְנוּחָה וְשָׁלוֹם לִפְנֵי (רש"י) עַד אֲשֶׁר יֵצֵא כְנָנָה בְּגִלּוֹי כְּדִבְרֵי הַמְּזוּהָר לַעֲיִנִי כָּל צִדְקָתָהּ וְכָפַל וְאָמַר וַיִּשְׁוַעְתָּהּ שֶׁאֵבִיא עֲלֶיהָ כְּלָפִיד אֲשֶׁר יִבְעַר שִׁיחֶיהָ נִרְאָה לְכָל (מ"ד), וְאֵף לְגוֹיִים הַרְחֻקִּים (רד"ק): ב וְרָאוּ כָּל הַגּוֹיִם צִדְקָתָהּ הַצְדָּקָה וְהַחֲסֵד שֶׁאֵעֲשֶׂה לָּהּ וְכָל-מַלְכִּים יִכִּירוּ אֶת כְּבוֹדָהּ וְקָרָא לָּהּ וְיִקְרָאוּ לָּהּ בְּשֵׁם חֲדָשׁ "חֲפְצִי בָהּ" (רד"ק) אֲשֶׁר פִּי יִהְיֶה יִקְבְּנוּ יִגְלֶה טַעְמוֹ שֶׁל שֵׁם זֶה וַיִּפְרְשֶׁהוּ (מלבי"ם): ג וְהִיטָה שְׁמוּרָה בִּידוֹ כְּעֶטְרַת תְּפָאֶרֶת כְּעֶטְרָה וְכֹתֵר מְפֹאֵר אֲשֶׁר בִּיד-יְהוָה (מ"ד), וְאֵף תִּהְיֶי תְּפָאֶרֶת בְּעֵינֵי הַגּוֹיִם שִׁתְּפָאֲרוּ בָּהּ וְכָפַל וְאָמַר (וְצִנּוּף) וְצִנְיָהּ וְהִיטָה כְּמִצְנֶפֶת מְלֻכָּה בְּכַף בִּיד אֱלֹהֶיהָ שֶׁהוּא יִתְמוּךְ בָּהּ שֶׁלֹּא יִפְּלוּ לַעֲוֹלָם הָעֶטְרַת תְּפָאֶרֶת וּמִצְנֶפֶת הַמְּלֻכָּה מִמֶּךָ (רד"ק): ד לֹא-יֵאמָר לָהּ [עֲלִיד] יְרוּשָׁלַם עוֹד שָׂאתָ עֲזוּבָה מִה' וְלֹא-אַרְצָהּ [עַל אֲרָצָה] שֶׁאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא-יֵאמָר עוֹד שְׂמִמָּה מִיּוֹשְׁבֶיהָ כִּי לָהּ יְרוּשָׁלַם יִקְרָא חֲפְצִי-בָּהּ דִּהְיִינוּ רְצוּנֵי בָּהּ, וְלֹא-אַרְצָהּ בְּעוֹלָהּ מִיּוֹשְׁבֶת, וּמִפְּרֵשׁ הַטַּעַם שִׁיקְרָא לָהּ "חֲפְצִיבָהּ" כִּי-חֲפִין יִהְיֶה בָּהּ וְיִשׁוּב לִשְׁכּוֹן בָּהּ וְאַרְצָהּ תִּבְעַל תִּתִּישֶׁב (רד"ק וּמ"ד): ה כִּי-יִבְעַל כְּשִׁיתַחֲתֹן בְּחֹר' עִם בְּתוּלָהּ וְהָיוּ בַּחֲבוּרָה אֶחָד בְּלִי פִירוּד, כֵּן יִבְעַלְוּהָ יִתִּישְׁבוּ בָּהּ בְּנִי: וְלֹא יִתְּפֶדּוּ וּמִשּׁוֹשׁ וְכִמּוֹ שֶׁשִּׁמַּח מְאֹד חָתָן עַל-כִּלָּהּ וְיִשֵּׁשׁ עָלֶיהָ יִשְׂמַח בָּהּ (מ"ד) אֱלֹהֶיהָ: ז עַל-חֻמּוֹתֶיהָ [ח] יְרוּשָׁלַם עַל חֻמּוֹת יְרוּשָׁלַם הַהִירוֹסוֹת הַפְּקֻדָּתִי מִנִּיתִי שְׂמֵרִים מִלֵּאכִים הַמְּזִכְרִים אֶת ה' עַל חוֹרְבָנָהּ לְבִנּוּתָהּ (רש"י) וַיִּזְכֹּר שֶׁהֵם אֲבֵלֵי צִיּוֹן הַמִּתְאַבְּלִים וּמִצְפִּים לְבִנְיָנָה כָּל-הַיּוֹם וְכָל-הַלַּיְלָה תִּמְיֵד לֹא יִחַשּׁוּ לֹא יִשְׁתַּקּוּ מִלְּבָכּוֹת וּמִלְּהִתְאַבֵּל שֶׁתִּבְנֶה (רד"ק) הַנְּבִיא מְבַקֵּשׁ הַמְּזִכְרִים אֶת-יְהוָה הַמְּזִכְרִים לֵה' אֶת זְכוֹת הָאֲבוֹת שֶׁעִיזוּ יִגְאֹל אֶת בְּנֵיהֶם אֶל-דָּמֵי לָכֶם

עֲזִיזִים וְהֶאֱזִיר

קְרוּעִים, יִהְיֶה לוֹ בִּזְיוֹן גָּדוֹל. לִכֵּן הִזְהִיר אֶת הָאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים שִׁיקְפִידוּ עַל מִלְּבוּשֵׁיהֶם שִׁיחֵיו נִקִּים וּפִים שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ כְּשִׁישֵׁב עִמָּהֶם עַל שֶׁלָּחַן אֶחָד.

וְהַנִּמְשָׁל, מְבֹאֵר בְּסִפְרֵים הַקְּדוּשִׁים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְרָא בְּבַחֲנֵת "חֲתָן", וְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲנֵת "כִּלָּה", וְכֵן כְּתוּב מִפְּוֹרֶשׁ בְּפִסְקוֹ: "וּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כִּלָּה יִשֵּׁשׁ עָלֶיהָ אֱלֹהֶיךָ", וְזִמְנָה הַגְּאוּלָּה הוֹלֵךְ וְקָרֵב, וּבִיד ה' לְהַבִּיאָהּ בְּכָל יוֹם, וְגַם אֲנִי מַחֲכִים לָזֶה. וְאִם כֵּן אֲנִי צָרִיכִים לְהַכִּין אֶת עֲצָמֵינוּ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהֵם הַלְּבוּשִׁים הָרוּחָנִיִּים, שֶׁבָּהֶם נוֹכַל לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי מַלְכֵנוּ כְּשִׁיבּוֹא אֵלֵינוּ הוּא וְכָל קְדוּשָׁיו עִמּוֹ. וְאִם לֹא נִהְיֶה מוֹכִנִּים, הֲלֹא בּוֹשָׁה וְכִלְמָה תִּכְסֶּה אֶת פְּנֵינוּ כְּשֶׁנּוֹבָא עֲרוּמִים מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְלִכֵּן עֲלֵינוּ לְעוֹרֵר אֶת הַמּוֹן אֲחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִכְךָ (מִכְתָּבִי הַחֲפִץ חַיִּים מִכְתָּב "ח).

ח. עַל חֻמּוֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְּקֻדָּתִי שׁוֹמְרִים וְגו' - מֵאִי אֲמַרִי, אֲמַר רַבָּא אֶתָּה תִּקּוֹם תִּרְחַם צִיּוֹן וְגו', רַב נַחֲמָן אֲמַר בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַם ה', וּמַעֲיָקְרָא מֵאִי הוּא אֲמַרִי, כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אֵיחָה לְמוֹשֵׁב לּוֹ (מִנְחוֹת פ"ז)

ז. וּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כִּלָּה - תֹּאנִי אֲבִימִי בְּרִיָּה דְר' אֲבָהוּ יָמוֹת הַמְּשִׁיחַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁבַע אֲלָפִים שָׁנָה, שְׁנֵאֲמַר וּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כִּלָּה יִשֵּׁשׁ עָלֶיהָ אֱלֹהֶיךָ (ב"ר).

וּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כִּלָּה יִשֵּׁשׁ עָלֶיהָ אֱלֹהֶיךָ - הֵנָּה יִשְׁנֵם שְׁוֹאֲלִים, הֲרֵי רֹאִים אֲנִי שֶׁכָּל הַסִּימָנִים שֶׁאֲמַרְוּ חֲכָמֵינוּ שֶׁעֲתִידִים לִהְיוֹת לִפְנֵי הַגְּאוּלָּה, כְּמַעַט שְׁנֵתִיקֵימּוֹ כּוֹלֵם. וְעַם כָּל זֶה עֲקֻבּוֹת מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ עֲדִיין לֹא נִרְאָה וְהִישׁוּעָה עוֹד רְחוּקָה מֵאֵתָנוּ?

הַתְּשׁוּבָה הִיא, שְׁבוּדָאִי לֹא יִפְּלֹא מִה' כָּל דְּבַר וְתִשְׁוַעֲתָהּ ה' כְּהֶרֶף עֵין, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב: "הַיּוֹם אִם בִּקּוּלוֹ תִּשְׁמָעוּ" שְׁבִיד ה' לְהַבִּיאָהּ לָנוּ הַגְּאוּלָּה בְּכָל יוֹם וְיוֹם. אֲךָ הַדְּבַר בְּרוּר שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲכֵב עוֹד קִצָּת אֶת זְמַן הַגְּאוּלָּה, כְּדִי שֶׁנִּכְיֵן אֶת עֲצָמֵנוּ לְבִיאַת מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ, וְלֹא נִבּוֹא לְקַבֵּל פְּנֵי עֲרוּמִים מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְהַעֲנִין יְבוֹאֵר עַל פִּי מִשָּׁל: עֲשִׂיר מוֹפְלָג אֶחָד זִימֵן אֶת קְרוּבֵי וּמִיּוֹדְעֵי לַחֲתוּנָה בְּנוֹ. וְכִיּוֹן שִׁדְעָה בְּשִׁחְתוּנָה יִשְׁתַּתְּפוּ עֲשִׂירִים מוֹפְלָגִים, וְאִם יְבוֹאוּ לְשֵׁם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים בְּמִלְּבוּשִׁים

בבקשה אל תפסקו מלזעוק ומלהזכיר זכותם (רש"י): **וְאֵל-תִּתְּנוּ** ואל תניחו את ה' **דָּמִי לוֹ** לשתוק מלבנותה, אלא תפצירו בו **עַד-יָבוֹזוּ** ויתקן את ירושלים על כנה ובסיסה **וְעַד-יָשִׁים אֶת-יְרוּשָׁלַם תְּהִלָּה** ולשם (מ"ד) **בְּאַרְצָא:** ח ואומר להם הנביא בנחמה: הן (מ"ד) **נִשְׁבַּע יְהוָה [ט] בַּיָּמִינוֹ** [שהוא (רד"ק)] **וּבְזָרְעוֹ עֹז** [החזק] **אִם-אַתָּה אֶת-דָּגְנֶךָ** [חמשת מיני דגן] **עוֹד מֵאֲכָל לְאִיבֶיךָ** הקרובים **וְאִם-יִשְׁתָּו בְּנֵי-נֹכַר** הרחוקים (מלבי"ם) **הַתִּירוּשָׁךְ** יינך (מ"צ) **אֲשֶׁר יַגְעֶה בּוֹ: ט בִּי** את דגנך (רש"י) **מֵאֲסָפִיו** המאספים אותם לביתם הם **יֹאכְלֶהוּ וְיִהְלֹו אֶת-יְהוָה** על השפע והטובה **וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתָּהוּ** את התירוש **בְּחֲצֵרוֹת קִדְשֵׁי** בבתיהם הנמצאים בחצרות עיר הקודש ירושלים (מ"ד): **אֶתֶם הַגּוֹיִם עָבְרוּ עָבְרוּ בַּשְּׂעָרִים** משער לשער בשערי העיר **פָּנּוּ מִמַּכְשׁוֹל אֶת דֶּרֶךְ הָעַם** שיוכלו כל ישראל לשוב לארצם בבטחה **סָלוּ סָלוּ** סללו והרימו והגביהו את **הַמִּסְלָה [יא]** והדרך להשוות הגומות שיהיה נח לבני שילכו בה **סָקְלוּ** הסירו ונקו את הדרכים **מֵאֲבָן וּמִכְשׁוֹל הָרִימוּ נָם** דגל לסימן **עַל-הָעַמִּים** שיביאו את ישראל לארץ ישראל (רד"ק ומ"ד): **יֵא הַיְּהוָה יְהוָה הַשְּׁמִיעַ** שבא זמן הגאולה **אֶל-קֶצֶה בַּקְּצוֹת הָאָרֶץ אָמְרוּ לְבַת-צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֶךָ** גואלך **בָּא** לגאול אותך **הִנֵּה שְׁכָרוֹ** תשלום שכר וגמול נמצא **אֹתוֹ** לשלם לישראל על הגלות שסבלו למען שמו, וכפל ואמר **וּפָעֲלָתוּ** ושכר הפעולה והמעשים טובים שעשו בגלות אף שהיו עם צרות גדולות, מוכן **לְפָנָיו** לתתו לצדיקים (רד"ק ומ"ד): **יב וְקִרְאוּ לָהֶם** לבני ציון **עַם-הַקִּדְשׁ** [כי הם קדושים במעשיהם וצדקתם (מלבי"ם)] **נְאוּלֵי** הגאולים של **יְהוָה וְלֹךְ צִיּוֹן יִקְרָא דְרוּשָׁה** כי ה' דורש אותה תמיד לטובה **עִיר לֹא נַעֲזֹבָה** ואז יכירו שה' לא עזב אותך לעולם (מ"ד):

א מתנבא הנביא על חורבן אדום לעתיד: וכאילו שואל **מִי-זֶה | בָּא מֵאֲדוֹם [יב]** [ממלכת רומי (מלבי"ם)] **חֲמוּץ** [אדום]

עיונים והארות

ומנין לאומר שמאל שהיא שבועה, שנאמר ובזרוע עוזו, וכן הוא אומר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם (נדרים ט').

י. והרד"ק פירש בענין אחר עי"ש.

יא. סולו סולו המסילה - אומרים ישראל לפני הקב"ה אתה יודע בכחו של יצר הרע שהוא קשה, אומר להם הקב"ה היו מסקלין אותו בעולם הזה קמעה קמעה, שנאמר סולו סולו המסילה סקלו מאבן, ולעולם הבא אני עוקרו, שנאמר והסירותי את לב האבן (תנחומא). וכע"ז פירש תרגום יונתן את הפס' עברו ושובו משער לשער ותפנו לב העם לדרך טובה, תבשרו בשורות טובות לצדיקים שהסירו את יצה"ר שהוא כאבן וכו' עי"ש.

יב. מי זה בא מאדום - אומר ריש לקיש בשלשה טעיות עתיד שר של אדום לטעות, שנאמר מי זה בא מאדום, טועה

ט. נשבע ה' בימינו - אומר רבין בר אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין, שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, ואין ימינו אלא תורה, שנאמר מימינו אש דת למו, עוזו זה תפילין, שנאמר ה' עוז לעמו יתן, ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ותניא ר"א הגדול אמר אלו תפילין שבראש. א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין תפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו, מי כעמך ישראל, ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישאל, אמר ליה אין, דכתיב את ה' האמרת היום וה' האמריך היום, אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, דכתיב שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (ברכות ז')

תניא מנין לאומר ימין שהיא שבועה, שנאמר נשבע ה' בימינו,

בְּנֵדִים [רד"ק] שבגדיו אדומים כי נצבעו בדם **מִבְצָרָה** [עיר גדולה לאדום], הרי **נָה** היה **הַדּוֹר בְּלִבוֹשׁוֹ** וא"כ מה זה הדם על לבושו הלא הוא **צִעָה** מניע ומטלטל גויים ממקום למקום ואין מי שיעמוד נגדו **בְּרַב בָּחוּז** כאילו המקום משיב ואומר **אֲנִי הוּא הַמְּדַבֵּר בְּצִדְקָה** [יג] לעשות צדקה וחסד ומבטיח לעשות צדקה לישראל **רַב לְהוֹשִׁיעַ** לישראל כפי שהבטחתי (מ"ד) כי בחורבן אדום תהיה ישועת ישראל (רד"ק): **וּכְפַל דְּבָרִיו**, כאילו שאלו אותו: **מִדּוּעַ אָרָם** מדוע יש כתמים אדומים **לְלִבוֹשְׁךָ** [יד] ו**בְּנֵדִיד** נראים **כְּדֶרֶךְ בָּגַת** שבגדיו מלוכלכים בכתמים אדומים מהתזת היין (מ"ד): **וְכֵאֵלּוּ מְשִׁיב: פֹּרֶה** | את הגת **דְּרִכְתִּי** אני **לְבִי** פ"י לא בזכותם אלא בצדקתי לבד **וּמַעֲמִים אֵין-אִישׁ אֶתִּי** לעזרתי להנקם באויבי ישראל, כי כולם אויביהם, ובכולם אעשה נקמה, לפיכך **וְאֶדְרָכֶם** דרכתי אותם **בְּאִפִּי** בכעסי **וְאֶרְמָסֶם בַּחֲמָתִי** כי הרעו לישראל כשגלו אצלם **וַיֵּן נִצָּחֶם** ודמם [טו] טפסף **עַל-בְּנֵי וְכָל-מְלִבּוֹשֵׁי אֲנָאֲלָתִי** לכלכתי מדמם (רד"ק): **כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי** כי זמן רב אני מחכה לעשות נקמה בגויים **וּשְׁנַת גְּאוּלִּי בָּאָה** [טז] הגיעה השנה לגאול את עמי ולעשות הנקם (מ"ד): **הָאֵפִיט** והסתכלתי אם אמצא מי יעזור, אבל **וְאֵין עֹזֶר** כי אין הדור זכאי **וְאֶשְׁתוּמָם** עמדתי בתמהון והתבוננתי אם אמצא להם זכות להיות סומך עליו לגאולה **וְאֵין סוּמָךְ וְתוֹשָׁע** הושיע **לִי זֶרְעִי** (מ"ד) **וְחֲמָתִי** שיש לי על האומות **הִיא סְמִכָתִנִּי** תסמוך

עיונים והארות

ולילה (שוח"ט).
יד. מדוע אדום ללבושך - כתיב ויצא הראשון אדמוני, הוא אדום, ותבשילו אדום, ארצו אדומה, גבוריו אדומים, לבושו אדום, ופורע ממנו אדום בלבושים אדומים (ב"ר פ"ג).
מדוע אדום ללבושך, מי זה בא מאדום, כשהקב"ה בא מאדום באים מלאכי השרת כנגדו ומוצאים את בגדיו שהם אדומים כתולעת שני, אומר להם גת קטנה היתה לי ודרכתיה, שנאמר פורה דרכתי לבדי, באותה שעה נוטל הקב"ה כל עונותם של ישראל ונותנם על עשו הרשע, שנאמר ונשא השעיר עליו את כל עונות, ואין שעיר אלא עשו הרשע, שנאמר הן עשו אחי איש שעיר. אומר עשו לפני הקב"ה, כמה כח יש לי שאתה נותן עלי כל עונות יעקב אחי, באותה שעה נוטל הקב"ה כל עונותם ונותנם על בגדיו ונעשים אדומים כתולעת שני, ושוב מכבסן עד שנעשים לבנים כשלג, שנאמר לבושה כתלג חיור (ילק"ש).
טו. ונקרא הדם נצח לפי שהוא חיי האדם וחזקו (רש"י).
טז. כי יום נקם בלבי, ושנת גאולי באה - רבי אומר ימות המשיח לישראל שס"ה שנה כמנין ימות החמה, שנאמר כי יום נקם בלבי. א"ר יוחנן ללבי גליתי לאברי לא גליתי. רבי שמעון בן לקיש אומר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי (סנהדרין צ"ט). רבי שמואל מתני בשם רבי ירמיה, אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה בא אל תאמן, שנאמר כי יום נקם בלבי, לבא לפומא לא גלי פומא למאן גלי (שוח"ט).

שאינה קולטת אלא בצר, והוא גולה לבצרה, טועה שאינה קולטת אלא אדם, והוא מלאך, טועה שאינה קולטת אלא שוגג, והוא מזיד (מכות י"ב).
היה ר' ישמעאל אומר שלש מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים, שנאמר כי מפני חרבות נדדו מפני חרב נטושה, אחת בים ומפני קשת דרוכה, ואחת ביבשה מפני חרב נטושה, ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם, שנאמר ומפני כובד מלחמה, ומשם בן דוד יצמח ויראנו באבדן של אלו ושל אלו, ומשם יבא לארץ ישראל, שנאמר מי זה בא מאדום וגו'.
יג. אני מדבר בצדקה - זה שאמר הכתוב, בעת ההיא יעמוד מיכאל, לעתיד לבא באים שרים ומקטרגים על ישראל ואומרים לפני הקב"ה, רבונו של עולם וכי יש לפניך משוא פנים, אם אלו עובדי עו"א אף אלו עובדי עו"א... באותה שעה מיכאל סניגורן של ישראל משתתק, שנאמר בעת ההיא יעמוד מיכאל העומד על בני עמך, ואין יעמוד אלא שתיקה, שנאמר עמדו ולא ענו עוד, וכיון שהוא משתתק אומר הקב"ה מיכאל נשתתקת ואין אתה מלמד סניגוריא על בני, חייך שאני מלמד ומדבר עליהם בצדקה ומושיען, שנאמר אני מדבר בצדקה רב להושיע. ובאי זו צדקה, רבי פנחס ור"י ור"א, חד אמר בצדקה שעשיתם עמי שקבלתם את התורה, שאלמלא כן היכן היתה מלכותי, וחרינא אמר בצדקה שעשיתם עם עצמכם, שאלמלא כן הייתי מכלה אתכם מן העולם, שנאמר אם לא בריתי יומם

ותחזק אותי לגאול את ישראל (רד"ק): **וְאֶבּוֹם** ארמוס ואדרוך **עַמִּים בְּאִפִּי** בכעסי **וְאֲשַׁכְּרֶם** ואעשה אותם שיכורים **בַּחֲמָתִי** בכוס חמתי **וְאוֹרִיד** ואשפוך **לְאֶרֶץ נִצְחָם** את דמם (רד"ק): **ז** הנביא אומר: **חֲסִדֵי יְהוָה | אֲזִכִּיר** לישראל, כדי שיוודו ויזכירו **תְּהִלַּת יְהוָה** כמו שראוי להללו ולשבחו **כָּעֵל** על **כָּל** הטובות **אֲשֶׁר-גִּמְלָנוּ יְהוָה** וכפל דבריו, שהזכיר את **וְרַב-טוֹב** שעשה ה' **לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-גִּמְלָם כִּרְחֲמֵי וּכְרַב חֲסָדָיו** ולא לפי מעשיהם (רד"ק): **ח** **וַיֹּאמֶר** אע"פ שגלוי לפני שיחטאו לי ויבגדו בי מ"מ אני מרחם עליהם ואומר להם **אֲךְ-עַמִּי הִמָּה** והרי הם לפני **כְּפָנִים לֹא יִשְׁקָרוּ** שלא בגדו בי (רש"י) **וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ [יז] וּמִצִּיל: ט** **בְּכָל-צָרָתָם** כשהיו צרות לישראל | **(לא)** **הָצַר** להם כפי מעליהם (רש"י) ואדרבה **לֹא** לקב"ה היה **צָר** (רד"ק) כי ישתתף [יח] בצרתם (ע"פ מלבי"ם) **וּמִלֵּאךְ** מיכאל המשמש **לְפָנָיו הוֹשִׁיעֵם [יט]** בשליחות המקום (רש"י) **בְּאַהֲבָתוֹ** בעבור אהבתו **וּבַחֲמִלָתוֹ** עליהם **הוּא גֹאֲלָם** מן הצרה הבאה **וַיִּנְטָלֵם** סבל משאם **וַיִּנְשְׂאֵם** לתת ידי מחסורם **כָּל-יָמֵי דוֹרוֹת עוֹלָם** (מ"ד):

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

- א. האם מותר לאכול כלילה שלפני ערב ראש השנה? ומה החילוק?
..... תשובה
- ב. האם מותר לתקוע בערב ראש השנה? פרט!
..... תשובה
- ג. האם נופלים על פניהם בשחרית של ערב ראש השנה?
..... תשובה
- ד. לאן נוהגים ללכת בערב ראש השנה ולמה?
..... תשובה
- ה. מדוע צריך להזהר בתפילת המנחה של ערב ראש השנה?
..... תשובה
- ו. מתי כדאי להסתפר? ומה יכווין בעת שמסתפר?
..... תשובה
- ז. מה לובשים בראש השנה ומדוע? כמה טבילות נוהגים לטבול בערב ראש השנה? ומדוע?

עיונים והארות

הצבור גם לו צר, מרגיש ממש בכאב נפשם, ועל כן "ומלאך פניו הושיעם", כלומר הוא נהפך לשליח – מלאך – כדי להושיעם מצרתם (ילקוט חמישא').

בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם – כתוב "לא" וקוראים "לו", מכיון ש"לו צר", שהקדוש ברוך הוא משתתף בצערנו ושכינתו שרויה עמנו בגלות, הרי ממילא "לא צר" – הצרה שוב אינה צרה לגבינו. אם האב שרוי יחד עם בנו, אין הבן מתיירא (מעש"ת)

ואותיות "לא" "לו" זה "אלול". כי הכל תלוי באלול שלנו, כמה אנחנו משתנים ומראים נכונות לעבוד את ה"ת באמת.

י. **וַיֹּאמֶר** אך עמי המה וגו' – דרש רבי אלעזר ברבי יוסי וכי לא היה גלוי לפניו שהם עתידים לשקר, תלמוד לומר אך, היה גלוי לפניו שהם עתידים לשקר, ומה תלמוד לומר ויהי להם למושיע, לא הושיען בבני אדם שהם עתידים לשקר, אלא בבני אדם שאין עתידין לבגוד בו עולמים (ילק"ש)

יח. **וּלְרַד"ק** היה לקב"ה צר על דרך "ותקצר נפשו בעמל ישראל".

יט. **בכל** צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם – פירש האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, (בבא סאלי), כי מי ראוי להתפלל על הציבור, רק מי שמרגיש בצערם.

וזהו שאומר הכתוב: "בכל צרתם לו צר", היינו בכל צרת

- תשובה
- ח. מה יעשה אדם שהוא אנוס ולא יכול לטבול? רשום שתי אפשרויות.
- תשובה
- ט. מה הוא סדר אכילת הסימנים וכוונותיהם בליל ראש השנה?
- תשובה
- י. איך יהיו התבשילים שיאכל בראש השנה?
- תשובה
- י"א. ממה צריך להזהר ביותר ומדוע? ובמה צריכה האשה להזהר?
- תשובה
- י"ב. מה צריך לומר לפני הקידוש?
- תשובה
- י"ג. האם מברכים שהחיינו בשתי הלילות? ומה יניח ביום שני על השולחן והאם זה חובה?
- תשובה
- י"ד. מה ילמד על השולחן ומה יכווין?
- תשובה
- ט"ו. האם מותר לישון בראש השנה? ומה הדין אם יש לו כאב ראש או כאב אחר?
- תשובה
- ט"ז. מתי עושים תשליך אם חל ר"ה בשבת? ומה הדין אם נאנס ולא עשה התשליך ביום הראשון?
- תשובה
- ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין תשליך בשבת?
- תשובה
- י"ז. מה צריך התוקע לכווין? וממה צריכים להזהר התוקע והקהל בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד?
- תשובה
- י"ח. מה יעשה התוקע בשופר בשעת הברכות? האם צריך לעמוד בזמן הברכות?
- תשובה
- י"ט. איך יחזיק השופר בזמן התקיעות? האם צריך להקריא את סדר התקיעות לתוקע?
- תשובה
- מה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין הקראת התקיעה הראשונה?
- תשובה
- כ'. מה הדין לאנוס שלא בא לביהכ"נ לשמוע תקיעות ואין ינהג בזמן התקיעות שתוקעין לו?
- תשובה
- כ"א. האם הנשים חייבות לשמוע קול שופר? פרט!
- תשובה
- כ"ב. מה דין המלך הקדוש? פרט!
- תשובה
- מה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה אם אמר האל הקדוש ולא נזכר מיד?
- תשובה
- מה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה אם אמר האל הקדוש בברכת מעין שבע?
- תשובה
- כ"ג. מה דין "המלך המשפט"?
- תשובה
- ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
- תשובה
- כ"ד. מה הדין אם שכח לומר זכרנו לחיים ומי כמוך?
- תשובה
- כ"ה. מתי אומרים מי כמוך אב הרחמים במקום הרחמן?
- תשובה

כ"ו. מה יכוון בזוכרנו לחיים וכו'?

תשובה

כ"ז. כשאומר זוכר יצוריו - על מי יכווין? ומה מתאמת אצלנו מזה?

תשובה

כ"ח. איך צריך להרגיש כשאומר היום הרת עולם? ואיך נוהגים בחזרה?

תשובה

כ"ט. מה פירוש "הפסקה של תענית" והאם עושים זאת בעשי"ת?

תשובה

ל'. איזו מצווה כדאי שהאשה תעשה בעשי"ת ואפילו הכלה?

תשובה